GEORGE NYPELS

HOE NEDERLAND CEILON VERLOOR

'S-GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF
1908

HOE NEDERLAND CEILON VERLOOR

Van denzelfden schrijver zijn vroeger verschenen:

DE EXPEDITIËN NAAR BALI IN 1846, 1848, 1849 EN 1868 EN DE DAARUIT TE PUTTEN LESSEN. (MET EEN KAART).

JAPAN-NEDERLAND IN OOST-AZIË. (MET EEN KAART).

ONZE STRIJD IN ZUID-WEST-SELEBES TOT 1838 EN DE DAARUIT TE PUTTEN LESSEN. (MET EEN KAART). 2 dl.

HOE NEDERLAND CEILON VERLOOR

DOOR

GEORGE NYPELS
GEPENS. HOOFDOFFICIER O. I. L.

MET BIJLAGEN EN EEN KAART

'S-GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF
1908

STOOMDRUKKERIJ KOCH & KNUTTEL — GOUDA

INHOUD.

I.

INLEIDING.

Men leeft soms voort met een meening, een overtuiging welhaast, zonder dat men voor zichzelf goed kan verantwoorden, waarop zij berust. Dan komt eens een aanleiding, om die opvatting aan ernstig waarnemen te toetsen en om onszelf te leeren in hoever het oude oppervlakkige denkbeeld recht van voortbestaan heeft.

Zoo is het mij gegaan ten opzichte van de bekende brieven, die Willem V in 1795 uit Kew aan de gezaghebbers en de gouverneurs in de koloniën zond, om Engelsche troepen en schepen toe te laten, in ook ten opzichte van het behouden van het mooie eiland Ceilon door de Engelschen bij den vrede van Amiëns in 1802, niettegenstaande zij zich, naar het heette, verbonden zouden hebben, de in bewaring te nemen koloniën bij den vrede terug te geven. Mij hinderde in die daad van den Erfstadhouder altijd het beschikken over de koloniën van den staat, zonder voldoende waarborgen voor de teruggave. En, ziende hoe de Engelschen van die brieven gebruik hebben gemaakt, om nergens vredelievend steun te brengen, maar overal, waar zij opgetreden zijn, de Nederlandsche vlag door de Engelsche te vervangen, zoo noodig met geweld, was ik gaan gelooven aan de daarbij vooropgezette bedoeling, om, langs den weg der bewaarneming, te komen tot vermeerdering van koloniaal gebied, en kon ik dus bezwaarlijk het bestaan van een onvoorwaardelijke belofte tot teruggave aannemen.

Toen professor J. E. Heeres, in een lezing in het „Indisch Genootschap" van 29 October 1901, over den overgang der Kaapkolonie van Nederland's in Engeland's bezit, deze quaesties mede ter sprake bracht en een meening uitsprak, waarmede de mijne, zooals zij zich bij oppervlakkig waarnemen gevormd had, een goed eind samenging, wekte dit mijn nieuwsgierigheid nog niet verder op,

dan tot een verlangen naar de verdere uitkomsten, die des hoogleeraars onderzoekingen zouden opleveren. In 1905 vernamen wij, door den Nederlandschen Spectator, dat het nader onderzoek hem gesterkt had in zijn overtuiging, zooals zij o. m. uitgedrukt was in deze stellingen:

1°. De aanschrijvingen van Willem V uit Kew van 7 Februari 1795 droegen een niet-wettig karakter en konden gevaarlijk in haar gevolgen zijn. Maar de Oranje-vorst had hierbij geen staatsvijandelijke bedoelingen en zijn houding wordt verklaard en kan grootelijks verontschuldigd worden door het abnormale der tijden.

2°. Engeland deed een moreel-onrechtmatige daad, toen het bij den vrede van Amiëns Ceilon voor zich behield.

Al zou ik in 1°. het woord *grootelijks* liever veranderd hebben in *deels*, en ten opzichte van 2°. het moreel-onrechtmatige meer hebben gezocht in de bedoeling, die bij de inkleeding van de afgegeven waarborgakte is vooropgezet, dan in de toepassing daarvan ten opzichte van Ceilon. Dit verschil riep mij, bij overige overeenstemming, nog niet tot nadere eigenstudie op. Ik was tevreden met mijn inzichtje, dat bleek zoo heel dom nog niet te zijn. Het onderwerp noopte mij niet tot dieper doordringen, *ten koste van anderen arbeid*. De dag heeft maar 24 uren.

Daar verscheen in 1906 het tweede deel van de „Gedenkstukken der algemeene geschiedenis van Nederland van 1795 tot 1840" van dr. H. T. Colenbrander; in de inleiding (blz. LXXXV) verdedigde hij de Kewsche lastbrieven, aangezien de Prins bij het uitvaardigen ervan bleef in de lijn der stadhouderlijke politiek van 1788, zich vanwege Engeland van een behoorlijke verzekering voor de toekomst voorzien had en de Republiek zonder dit schrijven niet beter gestaan zou hebben voor de kansen tot terugkrijgen der vermeesterde koloniën, daar Engeland deze toch had kunnen nemen. Wie het waagde het hiermee niet eens te zijn, vond in de uitdrukking *bazelen* zijn veroordeeling; te denken aan macchiavellistische bedoelingen van Groot Brittannië, werd kortzichtig genoemd. Daar stond ik met mijn opinietje! Ik had het nooit uitgesproken, had het dus niet te verdedigen, noch in te trekken. Zou ongelijk bekennen, als ik het wel verkondigd had, mij niet tegen de borst gestuit hebben — wie ongelijk bekent is een overwinnende overwonnene — het zou mij zeker niets kosten binnen mij zelf van een dwaling terug te keeren. Maar de nieuwsgierigheid was nu gewekt, opgeroepen. Ik wilde weten, hoe mij voortaan met een behoorlijk verantwoorde overtuiging tegenover deze quaestiën te moeten plaatsen.

Veel hechtende aan het gezag van dr. Colenbrander, verlangde ik hetgeen uit zijn geschiedkundig magazijn, zooals hij het zelf kenschetsend noemt, te putten is, te vergelijken met hetgeen ik van elders bijeen kon garen. De prikkel werd nog aangewakkerd toen ook professor P. J. Blok, in het, in 1907 verschenen VIIe deel van zijn „Geschiedenis van het Nederlandsche Volk" (blz. 32—33), schreef: „het staat thans vast, dat èn Willem V èn de Engelsche regeering volkomen te goeder trouw hebben gehandeld." Ik zou dit slechts voorwaardelijk hebben willen beamen, maar het voorwaardelijke zou dan het vast staan en het volkomen te goeder trouw handelen te na zijn gekomen.

Tijdens de studie is mijn opinie in enkele opzichten wel eens heen en weer geslingerd. Het is vaak zeer moeilijk om iemands voorop gezette bedoeling te beoordeelen los van de toegepaste uitvoering, en om uit te maken in hoever de wil de omstandigheden beheerscht heeft, dan wel deze gene beheerscht hebben. Maar na elke afwijking kwam de oude gedachte, mijn oude meening ten slotte weer boven. Ik maakte mij wijs te lijden aan voorliefde voor een ingeworteld geloof, maar de feiten spraken dan telkens te duidelijker, om hechter te stellen de overtuiging. Het kon wel niet anders of bij den publicist moest daarnaast de lust opgroeien, den uitslag van zijn onderzoek in breeder kring bekend te maken, en bijval of aanval uit te lokken. Naar het toeval wilde, heeft juist de studie der Ceilonsche aangelegenheden in onzen tijd ook in Engeland weer bijzonder aandacht tot zich getrokken. Of is dit geen toeval, en werkte die aandacht wellicht mee om mijn opmerkzaamheid in die richting te boeien? Hoe dit zij, ik wilde weten en getuigen.

Daar kwam bij, dat ik in het verlies van Ceilon mede een voorbeeld, voorganger van vele andere, zie bij de waarschuwing, die ik in vorige geschriften [1]) uitgesproken heb, dat Nederland verplicht is volle oplettendheid te geven aan hetgeen noodig is om zich, door eigen kracht, het behoud van zijn koloniën te waarborgen, en dat ik dit voorbeeld, die waarschuwing, ook in dezen vorm, nogmaals en andermaal aan mijn landgenooten wil voorhouden.

Zoo is deze studie in de wereld gekomen. Zij betwist dat Willem V voldoende verantwoord was de aanschrijvingen uit Kew uit te

1) Men zie mijn werk „Japan-Nederland in Oost-Azië", vooral het slotwoord, uitgave Erven Loosjes te Haarlem, 1903; mijn lezing „De grenzen van Nederlandsch Oost-Indië", 13 Maart 1906 gehouden in het Indisch Genootschap; mijn artikel: „Onze buitenlandsche koloniale politiek", in de Nieuwe Rotterdamsche Courant, 23 Mei 1906.

vaardigen, evenzoo dat hij daarmee gebleven is in de lijn der stadhouderlijke politiek van 1788, zooals èn dr. Colenbrander èn professor Heeres aannemen, mede dat hij zich vanwege Engeland van een voldoenden waarborg voor de toekomst heeft voorzien, voorts dat Engeland geen dubbelhartige bedoeling gehad heeft en zelfs, dat deze mogendheid zonder die aanschrijving gemakkelijk onze koloniën zou hebben kunnen vermeesteren. Zij zal de boven aangestipte afwijkingen van de twee punten van professor Heeres' conclusiën toelichten. Zij zal verder geven, wat ik in het Rijksarchief te 's Gravenhage vond, ter bevestiging of aanvulling van het reeds bekende omtrent de gebeurtenissen, waardoor Ceilon in 1795 en 1796 de Nederlandsche driekleur zag vervangen door de Britsche vlag. Eindelijk zal zij de omstandigheden in herinnering brengen, waaronder de definitieve afstand van dit door velen begeerde eiland aan Engeland plaats gevonden heeft, waarbij een ijverig gebruik zal worden gemaakt van het in 1907 verschenen derde deel van dr. Colenbrander's gedenkstukken.

Mijn boek zal niet weergeven een schoone bladzijde uit onze geschiedenis, het zal zelfs geen enkele schoone bladzijde bevatten, maar het wil zijn een eerlijke beschouwing, weergevend geen schooner beeld, dan de werkelijkheid is geweest, werkelijkheid, die tot nu toe, voor enkele der door mij te behandelen punten, niet is geplaatst onder het licht, dat noodig is om tot een goede beoordeeling te kunnen komen.

Bij de studie der geschiedenis kan men met animo tegenover elkander staan, zonder tot animositeit te komen. Dit gelukkig verschijnsel maakte het mij mogelijk vriendschappelijk aan te kloppen bij hen, met wien ik in meening verschil. Terwijl ik hun mijn dank betuig voor de welwillend verleende terechtwijzing, hoop ik den goeden toon gevonden te hebben om den strijd mijnerzijds te voeren met de hun toekomende onderscheiding, en zonder de waardeering te na te komen, waarop hun arbeid aanspraak maakt, en die hun vooral toekomt van iemand, die zich zelf als niet meer beschouwt dan een ijverig liefhebber.

II.

DE BRIEVEN VAN WILLEM V UIT KEW.

> Wij hebben noodig geacht, U.E. bij deze aan te schrijven en te gelasten om zoo in het fort als verders in U.E. onderhebbende kolonie te admitteeren de troupes, die vanwegens Zijne Groot-Brittannische Majesteit derwaards zullen worden gezonden, en op de rheede in Baay Fals of op zoodanige andere plaatsen, waar schepen met zekerheid kunnen liggen, de oorlogsschepen, fregatten, of gewapende vaartuigen, die vanwegens hooggemelde Zijne Groot-Brittannische Majesteit derwaards zullen worden gezonden, en dezelve te considereeren als troupes en schepen van een mogendheid, die in vriendschap en alliantie is met H. H. M. en die komen, om te beletten, dat de kolonie door de Franschen werde geïnvadeert.
>
> (geteekend) W. PR. VAN ORANGE.

Tot inzet dezer mededeelingen en beschouwingen de herinnering aan den regel: men moet stukken en daden beoordeelen naar den tijd en de omgeving waarin zij thuis behooren. Om dit, zooveel als noodig is, te kunnen doen voor het door den Stadhouder te Kew (niet ver van Londen) genomen besluit, zal ik niet beginnen met een bespreking van de door hem, aan de gouverneurs en gezaghebbers in de koloniën uitgevaardigde lastbrieven zelf, maar zal ik trachten de beteekenis ervan aan te geven, door de geschiedenis dier aanschrijvingen in wording en gevolg te doen begrijpen.

Prins Willem V deed mèt en door zijn uitwijken naar Engeland, in den nacht van 18 op 19 Januari 1795, geen afstand van de stadhouderlijke waardigheid. Deze was ongeveer een halve eeuw te voren, toen een andere inval der Franschen het land benauwd had, door de staten van de verschillende gewesten *erfelijk* ver-

klaard in zijn huis. Destijds was de nachtmerrie dus opgelost in een blij ontwaken, dat aan den Prins door de Republiek verzekerde rechten bezorgd had. En later had weer het verloop van een bang tijdperk, door Willem V zelf doorleefd, die verzekering ook van buiten de Republiek bijgebracht. Het was, nadat hij zich gedrongen had gevoeld den Haag te verlaten, waar zijn macht zoodanig door de Patriotten aangevochten en gefnuikt was, dat hij het geraden geoordeeld had, met zijn gezin, eerst naar de noordelijke provinciën, vervolgens naar Gelderland te gaan. Zijn terugkeer was toen, anderhalf jaar later, door de Pruisische bajonetten bewerkt en daarop waren in 1788 [1]) verdragen met Engeland en met Pruisen gesloten, die het erfstadhouderschap aan het huis van Oranje waarborgden, *de la manière la plus efficace*, mede voor al de daaraan verbonden charges en prérogatieven.

Gedacht de Prins, tijdens den weinig benijdenswaardigen overtocht in de Scheveningsche visscherspink, deze wisselvalligheden van het lot, dan kon tevens in zijn herinnering opkomen, hoe bij zijn terugkomst ten vorigen keere het volk boete had gedaan in de akte van garantie, waarbij het erfstadhouderschap, met het kapitein-generaal- en admiraalschap, voor een wezenlijk deel van den regeeringsvorm, voor een grondwet van staat, was verklaard.

Dergelijke herinneringen moesten zelfs een weinig doortastend staatsman, als Willem V was, het geloof voorspiegelen aan een wederkeeren van betere tijden. Jà, het zou een daad van te ver gaande kleinmoedigheid, van al te zwakke gehechtheid aan Nederland en zijn volk, van volstrekt gemis aan erkentelijkheid vooren waardeering van de hem trouw blijvenden in het vaderland zijn geweest, dadelijk gedwee te berusten in het welslagen van een partij, die, nu op haar beurt met behulp van vreemd geweld, de overmacht aan haar zijde had weten te brengen. Voor hoe lang? of voor hoe kort wellicht?

Terwijl de Stadhouder nog in twijfel verkeerd had over het al of niet verlaten van den Haag, was in Engeland een onderneming op het getouw gezet, tot het verleenen van steun aan de Oranjegezinden in Zeeland. Het bericht van de aankomst van den Prins daar te lande deed van dit voornemen niet afzien.

De aangewezen scheepsmacht, bestaande uit 3 fregatten, 1 korvet en 10 kotters, koos zee, maar de uitslag baarde slechts teleurstelling. Baron van Lynden van Blitterswijk, représentant van den

1) Den 15en April, met Engeland in den Haag, met Pruisen in Berlijn.

Eerste edele van Zeeland meldde, den 29sten Januari 1795 daarover aan den Prins [1]) „M. Berkeley m'a communiqué aussi confidentiellement ses ordres, pour aider efficacement à soutenir la Zélande, mais malheureusement, lorsqu'il arriva hier en personne, (car ses navires n'ont pu approcher de nos côtes) tout était dit en Hollande: déjà les troupes avaient prêté serment de ne point servir contre la France; Willemstad, Steenbergen, et Bergen op Zoom avaient capitulé aux mêmes conditions, la marine avait reçu ordre par M. de Kinsbergen, au nom des Etats-Généraux, om bij opeischinge, in verdrag te komen."

Een nieuwe tegenvaller, die echter niet beslissend behoefde te zijn. De Engelsche regeering gaf den kamp daarmee dan ook geenszins gewonnen. Zij was niet alleen bedacht op middelen, om het voortschrijden van de Fransche overmacht in Europa tegen te gaan, maar zij richtte den blik ook naar de verafgelegen koloniën, waar Frankrijk het onderstond als haar mededinger op te treden. Tot de maatregelen, welke zij hiertoe bedacht, behoorde het verkrijgen van een bevel van den uitgeweken Erfstadhouder aan de gouverneurs der bezittingen van de Republiek der Vereenigde Nederlanden, om de door hen bestuurde koloniën onder Engelsche vlag te stellen.

Den 1[en] Februari schreef lord Grenville, Engelsch minister van buitenlandsche zaken, aan den hertog van York [2]): As it appears of the utmost importance, particularly from the letters this day received from captain Berkeley [3]) that the Prince Stadtholder should give to the different officers and commanders of the forts and vessels of the Republic such orders as may distinctly mark the real situation in which H. S. M. is placed, and may authorize them to avail themselves of the protection, which H. M. is desirous of holding out to them, according as circumstances may permit, H. M.'s servants have thought, that a proposal of this nature, the urgent necessity of which is so apparent, could not in any manner be brought forward with so much advantage, as if Y. R. H. would have the goodness to charge yourself with it. — Y. R. H. is too well acquainted with all the bearing of this important point, to make it at all necessary to dwell on the arguments, which will prove to H. S. H. in the most indisputable manner, that the line now pointed out is what He owes as much

1) Colenbrander, Gedenkstukken I blz. 582.
2) Colenbrander, Gedenkstukken II blz. 819.
3) Over den ongunstigen loop der zaken in Nederland.

to the interests of the Republic, as to those of His own House, and of the high dignity, with which He is invested.

There would be no difficulty in giving to H. S. H. any assurance that He might wish, that any ships of war or forts, surrendered in consequence of such order, would be restored to the Republic at the conclusion of a general peace, by which her independance and constitution should be secured."

Daarbij was een ontwerp gevoegd voor de uit te vaardigen order, waarin ook het standpunt omschreven was. waarop de Stadhouder zich geplaatst moest achten. Onder de opsomming van alle titels, die zijn rechten moesten bestempelen, zou hij wijzen op de gastvrijheid, hem door zijn goeden vriend en bondgenoot, koning George, verleend, op de onwettige en onrechtvaardige verhindering van andere zijde opgekomen, die hem de uitoefening zijner hooge ambten belette en dan zou hij verklaren, „in due form and in the presence of lawful witnesses," aan alle bevelhebbers en gezaghebbers in dienst van de Staten-Generaal „that they forthwith deliver up possession of the forts, castles, garrisons, settlements, colonies and ships of war to the King of Great-Britain or to such persons, as He shall authorize to receive them, in order that they may be secured from falling into the possession of the enemy, and under special trust and confidence solomnly assured on the part of his Brittannick Majesty, that the same shall be restored to their High Mightinesses, as soon as ever it shall please God to restore to my afflicted country the blessings of independance and of its ancient and established form of government." Eronder moest komen: „Subscribed in the presence of..."

Het blijkt niet wie, volgens de bedoeling, de medeonderteekenaars hadden moeten zijn, hetzij mannen van beteekenis uit 's Prinsen omgeving, hetzij gemachtigden van de Engelsche regeering. Dit is ook niet op te maken uit den lastbrief, zooals die ten slotte geworden is, want de Prins heeft het niet noodig geacht, *lawful witnesses* mee te laten spreken, evenmin als hij vrijheid gevonden heeft om alle hoedanigheden op te sommen, waarvan hij den titel nog mocht voeren.

Dit brengt ons dadelijk voor de vraag, of de waardigheden, waarin Engeland hem tot handelen opriep, hem inderdaad recht gaven tot zoodanig optreden. Professor Heeres [1]) ontkent dit.

1) De overgang der Kaapkolonie van Nederland's in Engeland's bezit. Voordracht in het Ind. Genootschap 29 October 1901 blz. 117.

Bescheiden treed ik aan zijn zijde. Volgens de bestaande instructiën en gebruiken ware overleg met- of voorkennis van bepaald aangewezen regeeringslichamen noodig geweest. Die regels waren op gewone omstandigheden en toestanden berekend; bleven zij bindend, nu de Stadhouder uitgeweken was en de andere bewindhebbers en medebestuurders van elkander waren gegaan? De Prins kon geen waarde hechten aan een voorloopige vervanging van de oude collegiën door vergaderingen van provisioneele représentanten. De bedrijvers der veranderingen kenden haar zelf maar een tijdelijk karakter toe; het Comité du salut public in Frankrijk weigerde de door de nieuwe Staten-Generaal gekozen gevolmachtigden als gezanten van „den Staat" te erkennen en wilde ze slechts als afgevaardigden der Patriotten beschouwen.

Men mag van den Prins niet meer tegemoetkoming aan zijn vijanden verwachten, dan zij van hun Fransche vrienden ondervonden? Er was tijdelijk geen macht, die, naar de opvatting van Oranje en zijn aanhangers, het recht had als staatsoverheid te bevelen. Het is te verklaren en te verschoonen, dat de Prins in zoo abnormale omstandigheden durfde besluiten tot een eigenmachtig handelen, verder strekkend dan zijn voor normale omstandigheden omschreven bevoegdheid. Maar bij die erkenning moet men dan toch indachtig blijven, dat die handeling geen voorgeschrevene was, doch een vrijwillige daad werd van aangematigd gezag. Willem V was er door niets toe gebonden of verplicht, integendeel de verdediging ervan kon slechts berusten op het: nood breekt wet.

Het zich met horten en stooten in Nederland organiseerend nieuwe bewind werd door Frankrijk, den vereerden overweldiger van ons gebied, naar wiens goeddunken ons land zich te voegen had, eerst bij het in Mei 1795 gesloten Haagsche verdrag erkend als dat van een zelfstandige, (in naam) onafhankelijke mogendheid.

Zelfs wanneer men zich stelt op het standpunt der Patriotten, en de Staten-Generaal, zooals zij nieuw waren samengesteld, wel als de rechtmatige regeering beschouwt, kan de vervallen-verklaring van het stadhouderlijk ambt en van de andere door Willem V bekleede waardigheden eerst nà den 4den Maart gelden. Op dien datum toch ging het besluit daartoe in, waarbij tevens allen, die door eenigen ambtseed op de oude constitutie verbonden waren, zoo in Europa als in de overzeesche bezittingen, daarvan ontslagen werden.

De lastbrieven, die de Prins uit Kew uitgevaardigd heeft, zijn gedagteekend van 7 Februari, de laatste werd den 23sten

d. a. v. verzonden. De schrijver kon zich toen nog als stadhouder, kapitein- en admiraal generaal beschouwen en zich, door het „nood breekt wet", het naast geroepen achten om den ambtenaren in de koloniën een bevel te geven. Waar eenig bevoegd regeeringslichaam ontbreekt, kan een erkend hoofd van bestuur het verantwoord vinden, op eigen gezag tijdelijke maatregelen te treffen. Toch heeft de Prins het besef gehad, van het betwistbare in dit optreden, heeft hij blijkbaar in geen der door hem bekleede waardigheden afdoende verdediging zijner handelwijze gevonden en is hij er daarom niet op durven ingaan, deze in zijn brieven aan te roepen. Hij heeft in het midden gelaten aan welk ambt hij het recht tot spreken ontleende, hij heeft geschreven als erkend *voorman* in de staatkundige aangelegenheden der Republiek, voorman, die, door exeptioneele gebeurlijkheden, tijdelijk buiten staat gesteld was te overleggen met zijn anders daartoe aangewezen, nu ook buiten macht tot regeeren verdrongen, medebewindhebbers, en die nu sprak als degeen, die hij buiten kijf was, als degeen, die hij zich voor ieder noemen kon, als degeen, waardoor hij die voorman geworden was, als prins van Oranje, aan ieder overlatende in hoever hij hem als zoodanig nog gehoorzaamheid verschuldigd meende te zijn. Zoo stel ik mij voor, moet ongeveer de slotsom zijn geweest van den gedachtenstrijd, die den Erfstadhouder geleid heeft tot de eenvoudige onderteekening als „prins van Oranje," zonder daaraan kracht bij te zetten, door een herinnering aan zijn vele en hooge waardigheden. Er kan iets fiers liggen in deze opvatting, wanneer men ze zich denkt als uitgaande van een krachtige persoonlijkheid, die zelfbewust de oude getrouwen, alleen door haar naam, toeroept: „blijft op mij vertrouwen, zooals ik het op U doe." Maar dat mooie verdwijnt als die korte onderteekening wordt de oplossing voor een kunnen toegeven aan vreemden drang, waarbij het zelfbewustzijn zich beperkt tot een dekken van eigen verantwoordelijkheid. Hoe mijn oordeel ten deze is, zal blijken terwijl ik — na schijnbaar minder eigenaardig vooruitgeloopen te zijn op de onderteekening van den lastbrief, zooals deze definitief geworden is — de wording van strekking en inhoud nader ontwikkel.

Over de beteekenis van de Kewsche aanschrijvingen is, nadat de inhoud hier te lande bekend was geworden, een voor den Prins fnuikend advies uitgebracht door de hoogleeraren Voorda en Valckenaer. Daarop verschenen (1796) wederleggingen van een Hol-

landschen rechtsgeleerde [1]), waarin gewezen werd op eenige bepalingen van het in 1788, met Engeland (en Pruisen) gesloten, boven reeds door mij in herinnering gebrachte, defensief-tractaat. In artikel 2 verbond elke partij zich, haar bondgenoot bij te staan, in welk deel van de wereld ook en hem het bezit van zijn gebied te waarborgen. In artikel 6 werd aangenomen, den gouverneurs der overzeesche bezittingen reeds dadelijk aan te schrijven om aan koloniën van den bondgenoot op de spoedigste, meest afdoende wijze en zonder nadere bevelen af te wachten, hulp te verleenen, wanneer deze door een vijandige Europeesche macht aangetast mochten worden.

De bedoeling was te voorzien in het geval, dat bij het uitbreken van een oorlog, tijd of gelegenheid kwamen te ontbreken, om den gouverneurs of gezaghebbers te waarschuwen. Wij vinden o. a. vermeld [2]), dat tengevolge van een aanschrijving van de bewindhebbers der Oost-Indische Compagnie van 30 Maart 1793, in overleg met de Staten-Generaal en Willem V uitgevaardigd, in de Kaapkolonie alles werd in orde gebracht, om de Engelsche schepen van het noodige te voorzien en „voor inquartiering" van, van St. Helena en uit Engeland, verwacht wordende hulptroepen. In de volgende paragraaf zal ik gelegenheid hebben, erop te wijzen, dat ook op Ceilon een aanschrijving ontvangen is in overeenstemming met dit artikel 6 en dat van daaruit onzerzijds in 1794 hulp in troepen aan de Engelsche koloniën op den overwal gegeven is.

Wij hebben ons nu af te vragen, in hoever de door Tollius aangewezen lezing van de voorop gezette bedoeling bij beide partijen te aanvaarden is.

Ware wat lord Grenville, door bemiddeling van den hertog van York, van den Stadhouder hoopte te krijgen eenvoudig een bevestiging of een uitvloeisel geweest van de vermelde artikelen van het tractaat van 1788, dan zou daartoe niet zooveel omhaal noodig zijn geweest, dan zou de belangrijkheid ook niet zoo hoog gesteld zijn, dan zou in de gevoerde correspondentie een verwijzing naar dit motief zeker niet achterwege zijn gebleven, ja, er zou met nadruk op gewezen zijn, als zekerste middel om het den Prins

---

1) Rechtsgeleerd Advies in de zaak van den gewezen Stadhouder, en over deszelfs schrijven aan de Gouverneurs van de Oost- en West-Indische Bezittingen van den Staat. Door de Burgers Mr. B. Voorda en Mr. J. Valckenaer. 7 Januarij 1796 Met wederleggende Aanteekeningen van een Hollandsch Rechtsgeleerde. (Mr. Herm. Tollius).

2) Professor Heeres, Bijdragen van het Koninklijk Instituut voor de Taal-, Land- en Volkenkunde van Nederlandsch-Indië. Deel LX 1908, blz. 364.

gemakkelijk te maken den gewilden last aan de betrokken ambtenaren te geven.

Elk supérieur toch mag zijn ondergeschikten herinneren aan den plicht tot naleven van reeds ontvangen bevelen. Daartegen zou Willem V niet veel bezwaren hebben kunnen opperen. Het zou stellig veel eenvoudiger en meer doeltreffend zijn geweest, dan het onbevoegd geven van een nieuwen last, waarin van het bestaande bevel gezwegen wordt, zooals nu geschied is.

Niet alleen komt geen herinnering aan de vroeger aanvaarde verplichtingen voor in den brief van Grenville, maar daarmede is, voor zoover ik kon nagaan, ook geen verband gezocht in de correspondentie, die de leden der prinselijke familie hebben gevoerd, nadat Tollius op deze aangelegenheid de aandacht had gevestigd.

Bij zóó opvallend zwijgen dringt zich de vraag op: is er dan een reden geweest om over de overeenkomst van 1788 niet te reppen? Zou het antwoord niet kunnen liggen in de teekenende, maar, voor zoover mij bekend, nog door geen der onderzoekers uitdrukkelijk aangewezene verschillen in de overeenkomst van 1788 én den brief van 1 Februari 1795 aan York. Het eerste stuk sprak van bijstaan in nood, van hulp verleenen wanneer een vijand voor de deur stond, het gewaagde wel van waarborging van de stadhouderlijke instelling, alsook van het wederzijdsch bezit, maar als van twee factoren zonder onderling verband. Trad Engeland krachtens dit tractaat in ons koloniaal gebied op, zoo kon zulks niet anders wezen dan tot het reiken der vriendenhand, en mocht deze ergens zóóver strekken, dat zij zelf de teugels van het gezag opvatte, dan moest dit zijn ter waarborging van het bezit der Vereenigde Nederlanden, waarborg, die in het tractaat wel stond naast-, maar niet onafscheidelijk verbonden was aan-, niet afhankelijk gesteld was van die andere gewaarborgde zaak, het voortbestaan van het erfstadhouderschap der Oranjes.

De brief van 1 Februari aan den hertog van York acht het van *the utmost importance*, om de bevelvoerenden in forten en op schepen *to authorize to avail themselves of the protection, which H. M. is desirous of holding out to them, according as circumstances may permit*. Dit is al meer dan bloot hulp verleenen, maar de brief gaat nog verder waar hij voor de teruggave der onder bescherming te nemen koloniën de voorwaarde bevat: elk oorlogsschip of fort, *surrendered in consequence of such order*. Volgens de toelichting, die te halen is uit de gegeven ontwerp-order, wilde men een bevel hebben, „that they forthwith deliver

up possession of the forts, castles, garrisons, settlements, colonies and ships of war." Deze moesten overgegeven worden ten gevolge van dit *bevel.* Derhalve zou Engeland niet komen met een aanbod van hulp, maar wel met een eisch tot in bescherming geven. Indien een gouverneur daaraan niet voldeed? Wel, „eisch is eisch", bist dù nicht willig, so braùch ich Gewalt. De Engelsche bevelhebbers konden dan, zonder dat er een oorlogsverklaring was, met 's Prinsen goedvinden en op 's Konings bevel tot dwang overgaan. Maar, zwichtte een kolonie voor dit geweld, dan was het geen overgave meer, *in consequence of such order,* (al was de aanval wel, *in consequence of such order*), dan was aan deze gestelde voorwaarde niet voldaan en werd de verplichting tot teruggave dus opgeheven. De via York gevraagde polis legde ook verband tusschen teruggave van de in bescherming te nemen bezittingen en het herstel van het wankelend erfstadhouderschap. Het stond in den brief: „would be restored to the Republic at the conclusion of a general peace, by which her independance and constitution should be secured," en duidelijker zei het weer het aangeboden model voor de prinselijke order in „its ancient and established form of government". Nu vind ik het geenszins onaannemelijk, integendeel! dat van Engelsche zijde ongeveer aldus geredeneerd is: Indien de Hollandsche koloniën mochten verloren gaan, moeten wij, het koste wat het wil, Frankrijk vóór zijn in het ons verzekeren van het leeuwendeel van den later te verdeelen buit. Wordt het erfstadhouderschap hersteld, dan gunnen wij aan de Republiek der Vereenigde Nederlanden haar koloniën weer, voor zoover die ons zonder strijd afgestaan zijn. Komt de Republiek echter zoodanig onder Franschen invloed, dat zij de oude constitutie niet meer wil, dan kan het in ons belang zijn haar macht te kortwieken; in dit geval willen wij ons voorbehouden, te kunnen beslissen, wat we haar wèl, wat nièt, zullen toedenken. Hiertoe hebben wij een staatsstuk noodig, dat ons losmaakt van de verplichting van het verdrag van 1788, zelfs voor die koloniën, welke zich vrijwillig onder onze vlag zullen stellen [1]).

Het kabinet van St.-James zal het zoodoende niet à priori daarheen hebben willen leiden, alles te kunnen inpalmen; dit is nooit de bedoeling geweest. Maar het heeft zich wel ten opzichte van alles willen losmaken van een bestaanden, knellenden band. Het heeft zich vrijheid van handelen willen bezorgen.

Het voorgaande moet, naar mijn meening, niet alleen recht-

1) Men vergelijke: Professor Heeres, Bijdragen Instituut Taal-, Land- en Volkenkunde v. Ned. Indië, deel LX, 1908, blz 365.

matigen twijfel doen ontstaan of, volgens de voorstelling van mr. Tollius, bij den opzet dezer zaak door Engeland gedacht zou zijn aan een toepassing van het tractaat van 1788, het wijst er zelfs op, dat de bedoeling niet is geweest een voortzetting der gedragslijn, die door Engeland en de Republiek tot op dit tijdstip aangenomen was. Hetgeen van Willem V gevraagd werd, moest het juist mogelijk maken een breuk in die lijn te brengen, of, zonder contractsschending, een andere lijn te volgen.

De brief van 1 Februari geeft aan deze zienswijze nog steun, waar hij spreekt van "the line now pointed out."

Een dergelijke opvatting zou ook meehelpen ter opheldering, waarom Engeland zoo lang getalmd heeft met zijn oorlogsverklaring aan de Republiek, het zou hiertoe anders allicht spoediger zijn overgegaan, als het de koloniën door overmacht wilde veroveren. Het vermeesteren met behulp van die lastbrieven van den Prins zou echter gemakkelijker gaan, zonder dat er iets door verspeeld werd, indien Frankrijk ten slotte te veel den baas zou blijven in de Nederlandsche Republiek; en datgeen wat later teruggegeven moest worden, zou dan ten minste zonder inspanning en met een minimum van kosten te verkrijgen zijn.

Bij den volgenden zet van dit politieke spel, die nu aan de beurt komt, zullen wij nog nader gegevens vinden tot steun van de geopperde meening, betreffende de bedoeling der Britsche staatkunde [1]).

Willem V had wel oor naar het voorstel van Engeland, maar even als voor de onderteekening, voelde hij in den inhoud van het hem voorgelegde stuk iets, dat moeilijk te verantwoorden zou zijn, wanneer hij later eenmaal daartoe geroepen mocht worden. Den 2den Februari schreef hij uit Kew, aan van Nagell, die door hem nog als gezant der Republiek te Londen werd beschouwd: „Je crois qu'il est fort nécessaire que le renversal du Roi me soit remis, le plus tôt le mieux, si le ministre voulait obtenir la sanction du Parlement sur cet acte, cela me serait fort agréable, afin d'en augmenter la légalité, mais je ne connais pas assez les formes, pour savoir si cela est faisable. Je suis prêt à faire tout ce que je puis faire conformement, à mon honneur et au serment que j'ai prêté à ma patrie, et il faut que je puisse rester honnête homme, ce que je ne puis qu'en étant muni d'une assurance, que

1) Ook de volgende paragrafen, die de vredesonderhandelingen bespreken, zullen haar bevestigen.

tout ce que l'on cède sera restitué à l'Etat, dans la forme la plus authentique possible."

Had de Prins zich maar aan den inhoud van dit schrijven gehouden, hem zou minder blaam ten deel gevallen zijn. *Tout ce que l'on cède* moest teruggegeven worden, ongeacht of de afstand dadelijk —, dan wel na eenig wederstreven ingewilligd zou worden. Het waarschijnlijkste geval was in de koloniën dezelfde partijen vertegenwoordigd te vinden, die in Nederland tegenover elkander stonden, hiermede rekening houdende, moest hier en daar eenig verzet verwacht worden, zelfs daar waar het bestuur eener bezitting niet beslist Patriottisch gezind zou wezen. *Une assurance* was ook noodig, dat alles teruggegeven zou worden *à l'Etat*, zonder voorwaarde ten opzichte van den lateren regeeringsvorm, los zelfs van het behoud van het stadhouderschap en van het lot der Oranjes.

Wellicht zal men ten opzichte van het eerste punt opmerken: „Wanneer aan iemand veroorloofd wordt, bezittingen van een ander in bewaring te nemen, mag hij deze, alleen door het feit, dat de opwonenden zich tegen de tijdelijke bezitname verzetten, toch nog niet als zijn eigendom gaan beschouwen, nadat hij de weerspannigen tot gehoorzamen gedwongen heeft, een zoodanige voorwaarde zou dus niet uitdrukkelijk geconditionneerd behoeven te worden." Maar als hij, die over de bezittingen beschikt,zelf den bewaarnemer machtigt om tot dwang over te gaan, zooals de bedoeling was volgens het den Prins voorgelegde model der uit te vaardigen order (forthwith deliver up possession of the forts, castles, garrissons, settlements, colonies and ships of war to the King of Great-Britain), en als hij bij die machtiging bepaalde, duidelijk omschrevene voorwaarden aangeeft met betrekking tot de teruggave, dan heeft hij den bewaarnemer in het bezit gebracht van rechten, die de teruggave op losse schroeven zetten en afhankelijk maken van gebeurtenissen, die kunnen meevallen, of die kunnen tegenvallen. De Prins heeft destijds nog niet aan een restauratie gewanhoopt. Maar er ligt een groote kloof tusschen dit en haar te aanvaarden als voorwaarde voor een zonder haar onverantwoordelijken afstand van bezit *van den Staat*. Hij toch bezat de koloniën niet. Hij kon zich, zooals ik boven aangaf, tot eigenmachtig handelen geroepen achten, maar alleen tot het nemen van maatregelen, die in inzet en volvoering een tijdelijk karakter droegen en die los waren van vreemden dwang. De zaakwaarnemer, de voogd, de vertegenwoordiger is minder vrij in beschikken dan de bezitter; en de zich zelf tot zaakwaarnemer, voogd, vertegenwoordiger opwerpende staatsman moet zich weer minder vrij achten

dan de wettelijk daartoe aangewezene, moet te meer voorzichtig zijn om toe te geven aan drang, die van niet belanglooze zijde op hem wordt uitgeoefend. Daarom had de Erfstadhouder, als hij op het Engelsch voorstel inging, voet bij stuk moeten houden tot onvoorwaardelijke teruggave der koloniën en schepen aan den staat.

Ook hier zal men wellicht een tegenwerping maken, ontleend aan het gewone begrip van recht: Wanneer in een overeenkomst van bewaarneming de teruggave — i. c. van de koloniën — is toegezegd, onder de mits van het behoud van een constitutie, die op dat oogenblik feitelijk reeds niet meer in werking is, dan moet daarbij als vanzelf sprekend aangenomen worden, dat alle rechten en aanspraken zullen overgaan op de constitutie, die eenmaal erkend zal worden als rechtmatig de plaats der vorige in te nemen.

Ik zou deze stelling niet als een voor de staatkunde vaststaanden regel durven verkondigen, maar zij verliest in elk geval haar algemeene strekking, zoodra alle betrokken partijen het, bij het definitief vaststellen der overeenkomst, daarover eens zijn, dat de beperking tot de oude constitutie letterlijk bedoeld is. Dit nu zal, uit straks bij te brengen uitlatingen van beide partijen, blijken in 1795 het geval geweest te zijn.

Kon volgens het aanbod van lord Grenville Zijne Hoogheid beschikken over *any assurance that He might wish* en zagen wij 's Prinsen verlangen weergegeven als *la sanction du Parlement sur cet acte, afin d'en augmenter la légalité*, benevens *une assurance dans la forme la plus authentique possible*, op stuk van zaken bleek, dat men van Britsche zijde niet meer toezegging wilde geven dan met eigen wenschen overeenstemde. Zelfs schijnt de formuleering van des Stadhouders wenschen niet afgewacht te zijn. Lord Grenville had haast en was hem voor met een eenvoudig, door den minister onderteekend renversaal, waarin de verklaring van den souverein was opgenomen, en deze vorm heeft genade gevonden in 's Prinsen oogen.

Dit renversaal is gedagteekend uit Londen van den 2den Februari, het is den brief van Grenville aan den hertog van York dus na één dag gevolgd, het heeft zoo goed als zeker geen rekening kunnen houden met wat Willem V might wish, wijl deze zijn verlangens aan van Nagell op dienzelfden 2den deed toekomen.

Het renversaal hield in:

S. M. Britannique ayant fait à S. A. S. le Prince Stadhouder la proposition de donner aux commandans des forteresses, des troupes et des vaisseaux appartenans à la République des Provinces-Unies,

l'ordre de se mettre sous la protection de S. M. vu les circonstances dans lesquelles la République se trouve par l'occupation de la province de Hollande par une force ennemie, S. M. s'engage de la manière la plus formelle qu'Elle ne tiendra qu'en dépôt, tout vaisseau, forteresse ou place quelconque, qui se mettra sous sa protection en conséquence du dit ordre, et qu'Elle le restituera à la République des Provinces-Unies, dès que S. M. et la République se trouvent en paix avec la France, et que l'indépendance de la République et sa constitution légitime garantie par S. M. en 1788 seront assurées.

Men ziet het; alle voetangels en klemmen zijn behouden en gespannen: het bevel om zich onder de bescherming van den Koning te stellen, de in-depôthouding beperkt tot de bezittingen, die gedwee op dit bevel zullen ingaan, de teruggave beperkt tot het herstel van de oude constitutie, deze klem zelfs beter verzekerd dan in de voorafgaande stukken, door een uitdrukkelijke verwijzing naar het tractaat van 1788.

Hier ineens nu dit tractaat genoemd! Doch niet om te verwijzen naar de artikelen, die betrekking hebben op het waarborgen van elkanders bezit door vriendenhulp in nood, maar wèl om te herinneren aan het gewaarborgde erfstadhouderschap. Zoo bleef de Britsche diplomatie, naar den schijn, in de lijn van 1788, maar bij dieper bekijken, bleek zij juist door die vermelding zich van die lijn los te maken. Mocht de geschiedenis, die er zich op dat oogenblik van afkeerde, in die lijn terugkeeren, Engeland zou er zich mede in herplaatsen; maar voor het geval de gebeurtenissen een ander verloop namen, wist het, door dat tractaat heen, juist weer een uitvlucht te vinden om geen verplichtingen te hebben jegens een Republiek met nieuwe constitutie.

De staatkunde is nu eenmaal zelfzuchtig.

De stadhouder, die den 17den Januari het nog zijn plicht noemde de Republiek niet te verlaten [1]), maar den 18den tegen middernacht toch in de visscherspink stapte; wien het bij dit heengaan *répugnait* zich naar Engeland te begeven, en die toch, om het ongunstige weêr, de voorsteven recht op Albion liet richten; de prins, die bij veel andere gelegenheden getoond had geen slechten kijk op de zaken te hebben, maar de flinkheid te missen om overeenkomstig eigen inzicht te handelen, wanneer daartoe moeilijk-

1) Colenbrander. Gedenkstukken. I. blz. 584.

heden te overwinnen waren, de staatsman, die hierdoor te zwak was om een invloedrijke rol te kunnen vervullen, Willem V, liet zich in Engeland eerst winnen voor het denkbeeld van eigenmachtig handelen, niettegenstaande hij moest bevroeden, dat die eigenmacht geen andere dan de hem op te dringen overmacht van zijn gastheer zou worden, en daarna liet hij zich vinden vrede te nemen met het renversaal zooals Grenville het hem deed toekomen, niettegenstaande het niet gaf, hetgeen hij onmisbaar had geacht *pour rester honnête homme.*

Men zal nu begrijpen waarom ik de motieven eerst besprak, die het besluit van den Prins zouden hebben kunnen billijken (blzn. 9 en 10). Dit was noodig om een gids te hebben bij de beoordeeling van zijn houding. Het maakt een groot verschil of hij handelde gestuwd door hoog plichtsgevoel, dan wel gedwongen door koning George en de Engelsche diplomatie, van wie hij in zoo menig opzicht afhankelijk was.

Zoo schreef prins Willem dan den 7den Februari den eersten lastbrief, door ons aan het hoofd van deze paragraaf reeds vermeld, den 23den d.a.v. werden de laatste tripiclaten — want elke order werd in drievoud opgemaakt — aan van Nagell gezonden. Laat ik den inhoud nog eens herhalen:

„Wij hebben noodig geacht U.E. bij deze aan te schrijven en te gelasten om zoo in het fort als verders in U.E. onderhebbende kolonie te admitteeren de troupes, die vanwegens Zijne Groot-Brittannische Majesteit derwaards zullen worden gezonden, en op de rheede in Baay Fals of op zoodanige andere plaatsen, waar schepen met zekerheid kunnen liggen, de oorlogschepen, fregatten, of gewapende vaartuigen, die vanwegens hooggemelde Zijne Groot-Brittannische Majesteit derwaards zullen worden gezonden, en dezelve te considereeren als troupes en schepen van eene mogendheid, die in vriendschap en alliantie is met H. H. M., en die komen om te beletten, dat de kolonie door de Franschen werde geïnvadeert." Het stuk was geteekend door „U.E. Goedwillige vriend W. Pr. v. Orange," en ter ordonnantie van Zijne Hoogheid, bij absentie van een geheim secretaris J. W. Boejenk.

De hier gegeven tekst was bestemd voor den gouverneur van de Kaapkolonie. De last voor de autoriteiten der andere koloniën week alleen in zoover af als punten bij naam genoemd werden. In het stuk voor den gouverneur van Ceilon b.v. [1]) werd natuurlijk

---

1) Men zie: Professor Lauts: Geschiedenis der Nederlanders in Indië, deel IV, bijlage I.

niet gesproken van Baai Fals, maar van Trinkenomale, de beste haven van dit eiland.

Welk verschil in strekking tusschen het renversaal en de aanschrijving, die toch eerlijk met elkander hadden behooren overeen te komen!

In 's Konings renversaal staat *l'ordre de se mettre sous la protection de S. M. Britannique;* daarop zouden de Engelschen handelen. Zij konden zich volgens dit stuk als uitvoerders aanmelden van een bevel tot (tijdelijke) overgave der koloniën, bevel, waaraan te gehoorzamen was, goedschiks of kwaadschiks.

's Prinsen brief aan de Nederlandsche autoriteiten bevat den last om Engelsche *troepen en schepen toe te laten*, als die van een bevriende, geallieerde mogendheid. ten einde een invasie door de Franschen te beletten; de geest van dit stuk laat dus het Nederlandsche gezag ongerept. Deze opvatting moest voor die Nederlandsche bevelhebbers en gezaghebbers, welke nog gehoor meenden te moeten geven aan een bevel van den uitgeweken stadhouder, de eenig aanneembare zijn, als liggend in de lijn van het tractaat van 1788, waarvan zij niet wisten, dat Engeland zich los wilde maken, en waarvan de Prins in zijn lastbrief ook geen afwijking liet veronderstellen.

Het is mij niet bekend, welke gedachtenwisseling van 2 tot 7 Februari tusschen St. James en Kew gevoerd is, maar het is bezwaarlijk aan te nemen, dat Willem V zijn korten lastbrief uitgevaardigd zal hebben zonder de goedkeuring der Britsche leiders. De regeling, zooals zij uitgevoerd is, is dan een soort compromis geworden, waarbij de Prins tegenover de buitenwereld slechts de verantwoordelijkheid op zich nam voor de toelating van troepen en schepen in de koloniën, maar waarbij hij, in een geheim stuk, het renversaal, het beginsel aanvaardde van het onder bescherming nemen der koloniën door Engeland, met een voorwaardelijke toezegging slechts voor de teruggave. Aan de bevelhebbers der aan te wijzen Britsche scheeps- en krijgsmacht zouden de noodige bevelen gegeven worden om den eisch en de voorwaarden aan de gouverneurs en de commandanten der Nederlandsche koloniën over te brengen.

De juiste inhoud van het renversaal is inderdaad angstvallig geheim gehouden. Wel lekte er iets van uit en kon Mr. Tollius, zooals wij zagen, er al op zinspelen bij zijn poging tot verdediging van den Erfstadhouder, maar het fijne heeft hij er niet van geweten, noch begrepen. Zelfs de Erfprins (de latere koning Willem I)

werd er geruimen tijd onkundig van gehouden. Koning George was bepaald gesteld op het onbekend blijven ervan. Voor de historici is het tot 1899, toen het in de Grenville-papers uitgegeven werd, slechts bekend geweest door eenige onbestemde uitlatingen, die de bewering tot gemeengoed gemaakt hadden, als zou koning George de belofte gedaan hebben, de koloniën slechts in bewaring te nemen om ze bij een vrede terug te geven. Op dien grond werd dan ook het niet teruggeven van Ceilon bij den vrede van Amiëns als een schending van die toezegging gelaakt. Toch had men vóór 1899 meer er van kunnen bevroeden, want inderdaad hebben de bevelhebbers, die den lastbrief van prins Willem overbrachten, tegelijkertijd den eisch van koning George, om de koloniën onder hun bestuur te stellen, tot zijn recht doen komen, en daarbij gewag gemaakt van de belofte tot teruggave alleen bij vrijwillige overgave én voor het geval de oude constitutie in eere hersteld zou worden. [1]) Niemand heeft echter hierbij een instemming van den Stadhouder durven aannemen, en toen het renversaal bekend werd, heeft de tegenstrijdigheid der stukken van 2 en van 7 Februari de aandacht niet getrokken; men is geneigd geweest in het eerste een voldoende dekking te vinden voor de leemten, die men in het laatste mocht opmerken. Daarin heeft men m. i. gedwaald. Ik moet tot mijn spijt den Prins verdenken van zoodanige dubbelhartigheid, dat hij, uit zwakheid, Engeland in het geheim een middel tot gemakkelijk vermeesteren der Nederlandsche koloniën aan de hand heeft gedaan, zonder voldoenden waarborg van teruggave aan de Republiek, terwijl hij openlijk een order gaf, welke die onverantwoordelijke daad, als een van veel minder ver gaande strekking, verantwoorden moest. Ik moet, tot mijn spijt ook, besluiten tot dubbelhartigheid bij de Engelsche staatslieden, die zich tevreden stelden met een in schijn vrij onschuldig schrijven van den Prins aan de gouverneurs der koloniën, terwijl zij de bijbedoeling hadden dit stuk als introductie te gebruiken voor een eisch tot overgave van de koloniën, op voorwaarden, waaraan diezelfde Prins niet openlijk zijn naam durfde verbinden.

Als ik zoek naar een opheldering, waarom prins Willem het slot niet heeft overgenomen van de door lord Grenville opgemaakte model-order, behelzende de plechtige verzekering der terug-

---

1) Wij zullen hierover meer vernemen als de gebeurtenissen in de Kaapkolonie en Ceilon aan de beurt komen.

gave aan de Republiek „as soon as ever it shall please God to restore to my afflicted country the blessings of independance and of its ancient and established form of government", dan kan ik geen andere reden vinden, dan dat hij de diepte dier voorwaarden maar al te goed gepeild heeft en ze daarom niet heeft durven schrijven boven zijn handteekening. Tevens heeft hij echter de Engelsche staatslieden niet durven weerstreven. Zoo is hij er toe gekomen zich bij diezelfde voorwaarden neer te leggen, toen ze overgebracht werden in het renversaal, een wel voor hem bestemd stuk, maar dat zijn contrasignature niet behoefde.

Wanneer men zich onbevangen afvraagt, mocht Willem V een gehoorzamen aan de door hem gegeven opdracht verwachten? dan zou het antwoord bevestigend kunnen zijn, indien alleen de letterlijke uitvoering daarvan gevraagd was. Dan ware het, zoolang de tijd van regeeringloosheid in het moederland aanhield, aan de bestuurders in de koloniën geweest om uit te maken hoe zij zich hun verhouding tot de verschillende naar het gezag dingende machten dachten, de Prins kon dan, van zijn standpunt redeneerend, meenen op een hem trouwen aanhang te mogen rekenen. Zoodra echter op eenige wijze bleek van de afhankelijkheid waarin de Stadhouder stond tot zijn gastheer, had geen verwachting, zelfs geen twijfel meer mogen overblijven. Dan moest dadelijk gelden wat Napoleon I tien jaren later schreef: „Dans toutes les époques, dans toutes les circonstances, il n'y a qu'un traître qui obéisse à un souverain au pouvoir de l'ennemi; cela s'applique moins à tout autre qu'au stadhouder, qui n'a jamais été souverain" [1]). Zoo moet een onbevangen oordeel luiden.

Dat èn de Prins, èn de Engelsche staatslieden er andere verwachtingen van hadden, dat die verwachtingen bovendien geenszins beschaamd zijn geworden, zelfs nadat het gezag in Nederland zich geheel los van den Stadhouder bevestigd had, wijst er echter op hoe ver bij velen het oordeel, in die abnormale tijden, van streek is geweest.

In het voorgaande kan men de gronden reeds bespeurd hebben, waarop ik het waag mij bloot te stellen aan de veroordeeling van te groote nuchterheid, wanneer ik mij aanmeld tengevolge van den oproep, die dr. Colenbrander in deze termen vervat: „Zou de

---

1) Brief van 12 Mei 1805 aan R. J. Schimmelpenninck, Correspondance de Napoléon I, publiée par ordre de l'empereur Napoléon III, deel X, blz. 402.

Bataafsche Republiek er echter iets beter hebben voorgestaan, indien de Prins in stede van naar Engeland b.v. naar Nassau was geweken, en de Engelschen met hun geweldige overmacht de koloniën eenvoudig hadden weggekaapt zonder eerst te beproeven ze in depôt te verkrijgen? Hij zegge het, die naïef genoeg is het te gelooven."

Ik kan niet beweren, dat de einduitkomst beter geweest zou zijn. Hadden de Engelschen al hun krachten op Ceilon geconcentreerd, wellicht zouden zij dit eiland, het eenige dat ons bij den vrede ontviel, ook vermeesterd en behouden hebben. Naast deze gissing is echter ook plaats voor de mogelijkheid, dat bij een energieken tegenweer de groote koloniën niet weg te kapen, zelfs niet te veroveren zouden zijn geweest en de Britsche overmacht zich tot de kleinere eilanden zou hebben moeten beperken. De zaken zouden dan bij de vredesonderhandelingen heel anders gestaan hebben, zakelijk zoowel als redelijk. Afgezien echter van den toevalligen uitslag, mogen de middelen op zich zelf beoordeeld worden. Het ligt voor de hand, dat de Engelschen, zonder het dubbelspel van de Kewsche aanschrijving en den aan het renversaal ontleenden eisch, niet in zoo korten tijd zooveel onzer bezittingen onder hun vlag zouden hebben kunnen brengen. Door die tweeslachtigheid kon bij de bestuurders der koloniën een twijfel en weifel gevoed worden, die eenerzijds een krachtig verzet tegenging en anderzijds toch een licht tegenspartelen uitlokte. Dit was dan ten volle koren op der Engelschen molen, het gaf winst in tijd, zonder verlies in prooi. Het recht om te behouden wat men later zou goeddunken, ging alleen verloren voor de koloniën, die voetstoots goedschiks overgegeven zouden worden, maar ook daarvoor had men een slag om den arm weten te verkrijgen, bij eenige afwijking van de oude constitutie.

De beteekenis der lastbrieven spreekt al uit het belang dat de Engelsche diplomaten hechtten aan het verkrijgen ervan. Indien het vermeesteren der koloniën zoo gemakkelijk ware geweest, waarin lag dan de groote waarde van de prinselijke tusschenkomst? De Britsche wapenen moesten de Fransche vóór zijn, daartoe was naast kracht de list noodig, die men staatkundig beleid noemt. Bij verzet over de geheele linie van onze, over drie werelddeelen verspreide, bezittingen, zou de sterkste vloot een moeilijke, zeer tijdroovende taak te vervullen hebben gehad, al is het waar dat de weermiddelen dier koloniën veel te wenschen over lieten. Zelfs bij de slappe verdediging, die hier en

daar gevoerd is, naast de overgave zonder slag of stoot van veel andere bezittingen, heeft die scheeps- en krijgsmacht vóór den vrede, dus van 1795 tot 1802 de vermeestering van al onze koloniën geenszins kunnen volbrengen, heeft zij de noodige kracht niet gevonden om Java en Madoera en verschillende posten in den O.-I. Archipel voor haar overmacht te doen zwichten.

Er is nog iets, waarop ik reeds met een enkel woord gewezen heb (blz. 14). De vermeesteringen van de Kaap en van Trinkenomale (op Ceilon) hebben haar beslag gekregen vóórdat Engeland aan de Republiek der Vereenigde Nederlanden den oorlog had verklaard. Een Britsche strijdmacht zou toen niet tot handelen tegen onze koloniën hebben mogen overgaan. Zij heeft nu echter den toegang durven forceeren, met 's Prinsen verklaringen als machtiging. Het tractaat van 1788 zou geen oorlogsdaden tegen de Republiek verontschuldigd hebben, want het was gericht tegen een gemeenschappelijken vijand, en berustte op een handelen van gemeenschappelijk goedvinden. Wilde Engeland den Franschen invloed bestrijden door binnen het gebied onzer Republiek oorlogshandelingen tegen Frankrijk te plegen, dan had het óf een andere macht dan de Staten-Generaal, die Fransch gezind waren, als rechtmatige overheid te beschouwen en in overeenstemming met die macht tot handelen te komen, óf het had aan de Republiek zelf den oorlog te verklaren. De Britsche diplomatie beproefde den eersten weg in te slaan; met succes zooals wij weten. Was prins Willem niet ingegaan op het verzoek van koning George, dan had Engeland niet tot medio September onder de mom van vriendschap vijandelijke handelingen in en tegen de koloniën kunnen plegen.

Om al deze redenen vind ik het waarschijnlijk, dat die koloniën, welke *à la merci* van Engeland gekomen zijn, tot meer energieken tegenweer besloten zouden hebben, wanneer zij vernomen hadden dat de Prins naar elders, b.v. naar Nassau, uitgeweken was, wanneer den gezaghebbers niet voorgeschreven ware de Engelschen als vrienden, de Franschen als vijanden te behandelen, wanneer die gouverneurs en hunne adviseurs in doen en denken niet belemmerd waren door een aanschrijving van den prins van Oranje.

Om mijn meening in feiten te doen spreken, zooals zij deels uit feiten ontstaan is, verwijs ik naar de meer uitvoerige behandeling der gebeurtenissen op Ceilon, waaraan volgende paragrafen gewijd zullen zijn, herinner ik voorts aan de wijze waarop vele bezittingen in Oost-Indië onder Engelsche vlag zijn overgegaan, en laat ik

hier het korte verhaal volgen van hetgeen in de Kaapkolonie gebeurd is.

Er woei sedert jaren een ongunstige wind over de Kaap. De commissarissen-generaal, in 1791 uitgezonden om te trachten het koloniaal beheer en bewind van rotte plekken te zuiveren, toefden wel bijna 1½ jaar in de kolonie, maar wat zij al mochten verbeteren, de gemoedsstemming van de ingezetenen en van de ambtenaren zeker evenmin als den toestand der defensiemiddelen.

Ik had reeds gelegenheid erop te wijzen (blz. 11) hoe in 1793, toen gevaar voor ingrijpen van Fransche zijde geducht werd, de beschikbare macht onvoldoende was geoordeeld om de kolonie daartegen te beschermen en, hoe daarom alles in orde was gebracht om er Engelsche schepen van het noodige te voorzien en er troepen inkwartiering te geven, die van St. Helena en uit Engeland verwacht werden.

Frankrijk was toen in het oog der in Nederland overheerschende partij nog *de* vijand der Republiek, maar het opkomen van de overmacht der Patriotten deed enkelen toch al de mogelijkheid voorzien, dat dit wel eens verkeeren kon. Zoo liet Mr. P. J. Guépin, eerste-advokaat der O. I. Compagnie, in een brief van October 1794 aan den commissaris van de Kaapkolonie A. J. Sluysken, de kans doorschemeren op het ontstaan van andere staatkundige verhoudingen, en wees hij op de groote noodzakelijkheid om er in Indië zorgvuldig op bedacht te zijn, door geen Europeeschen vijand, *wie die ook zoude moge wezen*, overvallen te worden.

Wij weten hoe kort nadien de rollen der Patriotten en Orangisten in Nederland verwisseld werden, en hoe daarmede Frankrijk als de vriend-, Engeland als de vijand der nieuwe republiek beschouwd werd.

Geruchten en berichten hierover bereikten ook de Kaap. Maar een goed beeld van den toestand in het moederland had men er niet. Bovendien, het jongste verleden verschilde zóó met het heden, er heerschte zóó volslagen onzekerheid omtrent hetgeen van het morgen te verwachten was, dat men niet wist wie nu eigenlijk als meester, wie als vriend, wie als vijand aan te nemen.

In die onzekerheid hield Sluysken in de eerste maanden van 1795 de binnen vallende schepen aan. Maar toen daardoor een lading van meer dan tien millioen onder zijn verantwoording vertegenwoordigd was, liet hij de vloot toch, beschermd door twee oorlogschepen, onder kapitein Corn. de Jong, de reis wagen.

Bezuiniging had de Compagnie er toe geleid van de vroeger in

de Kaapkolonie gelegerde troepen een deel naar Java en Ceilon te zenden, zoodat men zich ook niet veilig bewaakt en beschermd achtte.

Den 11en Juni verscheen admiraal Elphinstone met negen oorlogschepen in Baai Fals. Een officier bracht aan Sluysken de verzekering over van de zuiverste vriendschappelijke bedoeling, te gelijk met de aanschrijving van den Erfstadhouder uit Kew, maar hieraan werd de opvatting vast geknoopt als zou het *bevel* er uit voortvloeien om de kolonie aan den Britschen bevelhebber *over te geven*, ter bewaring tegen de Franschen. Zelfs werd de eisch uitgedrukt, dat „alle handel met Holland en met de Hollandsche etablissementen zou moeten ophouden." [1]) Daar een en ander uit 's Prinsen aanschrijving niet te lezen viel, zocht men er natuurlijk een misbruiken van zijn naam achter, een veel verder grijpen dan hij goed gekeurd of gewild had. Wij weten dat de eisch der Engelschen, wat de overgave betrof, niet verder ging dan Willem V uit het renversaal gelezen had. De eisch omtrent het ophouden van den handel was een noodeloos tarten, want als de kolonie overgegeven werd, zou het Engelsche bestuur die aangelegenheden van zelf naar eigen inzicht te regelen krijgen. De vriendschappelijke bewaarnemer schijnt er niet veel tegen gehad te hebben, dat een beetje verzet uitgelokt werd, niet te veel echter, daarvoor moest 's Prinsen brief weer zorgen.

Sluysken waagde het niet de verantwoordelijkheid der beslissing op eigen schouders te laden. In overleg met den politieken raad, besloot hij tot het zenden van een beleefd schrijven aan Elphinstone. Men kon in het voorstel tot overgave niet treden en geen gewapenden troep aan wal toelaten, alleen ongewapende manschappen in klein aantal zouden aan wal mogen gaan. Den 18en werd aan generaal Craigh toegestaan naar Kaapstad te komen, om met de gezagvoerenden in mondeling overleg te treden.

Op de reê lag een oorlogsfregat onder kapitein Dekker, met bestemming van Nederland naar Oost Indië en ten geleide tevens van twee compagniesschepen. Sluysken wilde Dekker aanhouden, om zijn manschappen zoo noodig voor de verdediging aan wal te kunnen gebruiken, terwijl de schepen, als zij aangevallen werden, in brand gestoken moesten worden. Dekker vatte zijn plicht anders

1) Voor meer bijzonderheden aangaande dit tijdperk der Kaapsche geschiedenis, zij verwezen naar de werken van professor Lauts: Geschiedenis van de Kaap de Goede Hoop, 1652—1806, hoofdstuk VIII, en Geschiedenis der Nederlanders in Indië, deel IV, hoofdstuk VII.

op, lichtte het anker en zeilde weg naar de Oost. De gezaghebbers der door hem begeleide schepen, stelden het bevel van den commissaris echter boven zijn voorstel om samen verder te reizen; zij bleven dus in de Kaap.

Het mondeling overleg met Craigh, waarbij hem stellig verzekerd werd, dat men de kolonie zoo noodig zou verdedigen, had geen gunstig resultaat, tenzij voor de Engelschen, die van de gelegenheid gebruik maakten om den heerschenden toestand van nabij te verkennen. Een door hen met milde hand verspreide proclamatie verklaarde, dat de etablissementen en bezittingen der Oost-Indische Compagnie, door het aangekondigde verzet, aangemerkt zouden worden als het eigendom van Frankrijk te zijn en als zoodanig in beslag zouden worden genomen. Het Kaapsche gouvernement en de burgerij ontvingen den eisch zich onder protectie te stellen van Groot Brittannië; den troepen werd aangeboden in Britschen dienst over te gaan; de particuliere eigendommen zouden worden beschermd en voorloopig zouden de ambtenaren in hun bediening blijven. Een zoodanig optreden van een mogendheid in het gebied van een andere, waarmede zij *niet* in oorlog is, moet al heel zonderling lijken, *als* men het renversaal niet kent. Daarin was „l'ordre de se mettre sous la protection de S. M. Brittannique" tot een der grondslagen van verder handelen gemaakt. Elphinstone vroeg eerst minnelijk de overgave, en toen de autoriteiten daarop niet ingingen, kon hij met des Stadhouders goedvinden het gouvernement en de burgerij den eisch voorhouden zich onder zijn protectie te stellen.

Tusschen het uitvaardigen van de lastbrieven in Februari, en het gebruik maken daarvan in den zomer van 1795, had de nieuwe orde van zaken in de Bataafsche Republiek vaster vorm aangenomen. Was de regeling nog volstrekt niet zóó dat Engeland en prins Willem haar als onwrikbaar moesten beschouwen, het was toch bezwaarlijk meer te verdedigen dat landsdienaren ook nu nog bevelen zouden moeten of mogen opvolgen van den Stadhouder. Het ware toen nog tijd geweest om te erkennen dat de Erfstadhouder zijn recht van bevelen verloren had; een bevoegdheid, die bij het opstellen der Kewsche brieven nog aan te nemen was geweest, was het niet meer bij het gebruik maken daarvan. Menschelijker wijze, en diplomatieker wijze gesproken was het echter niet van de Britsche staatslieden te verwachten, dat zij, om hetgeen in Holland gebeurd was, zouden afzien van de voordeelen, die zij van den prinselijken steun konden ver-

wachten. [1]) Het verzet had van den Prins moeten uitgaan, maar deze heeft niet willen erkennen, niet willen uitspreken, dat er nu, meer dan in Februari, reden zou bestaan hebben om aan kans op herstel te wanhopen. De eene toegeeflijkheid dringt of dwingt tot de andere, kwaad sleept tot erger.

Intusschen de eisch was gedaan, de Kaapsche overheid had daarop nu te beslissen.

Zij stelde dit optreden der indringers met een oorlogsverklaring gelijk en weigerde hun verder leeftocht te verstrekken. De Engelschen legden daarop beslag op twee compagniesschepen, hielden twee schepen aan, die onder Amerikaansche vlag bevelen van Nederland voor de Kaap en Indië overbrachten, en beletten elke gemeenschap van buiten met den wal.

Was men in de Kaap niet op voldoenden tegenweer bedacht geweest, men maakte er zich den nog beschikbaren tijd ook niet ten nutte om nog zooveel mogelijk voor de verdediging in orde te brengen. Het manhaftigste wat men te doen vond was, bij een oprukken van de Engelschen, de batterijen in de Simonsbaai te verlaten, na eerst dapper *het geschut vernageld* te hebben, en daarop de troepen in de richting van Kaapstad terug te trekken.

Zoo viel het den aanvallers niet moeilijk na Baai Fals ook Simonsstad in hun macht te krijgen. Bij het kamp van Muizenberg liet luitenant-kolonel Delille zijn gunstige stelling dadelijk in den steek, zoodra generaal Craigh naderde. De kolonisten, die zich reeds ontevreden hadden getoond over de door de bewindsmannen gevolgde gedragslijn, beproefden bij Muizenberg stand te houden, maar zij moesten het, door gemis aan goede leiding, spoedig opgeven. Het was of dit tikje van verweer, waardoor de Engelschen eenige verliezen leden, hen tot voorzichtigheid aanmaande. Zij rukten niet dadelijk verder voort.

De gewapende kolonisten drongen nu op meer activiteit onzerzijds aan. Schoorvoetend besloten Sluysken en de bevelhebber der troepenmacht, kolonel Gordon, aan den drang gevolg te geven. Eindelijk op 1 September 1795 werd een aanval ondernomen. De houding der kolonisten was flink, ware die der troepen ook zoo geweest, vermoedelijk zou een niet onbelangrijk succes behaald zijn, maar bij de flauwe deelname der troepen werd thans niets bereikt.

---

1) Dit te minder als iets uitgelekt mocht zijn van de *geheime* artikelen van het in Mei 1795 gesloten Haagsche tractaat, waarover nader in § V.

Het ontbreken van eenig durven bij de chefs, de onwilligheid en tuchteloosheid der troepen werden tot een uiterste gebracht door de verschijning van nog negen vijandelijke schepen, die ook versterking aan landingstroepen brachten. De gewapende ingezetenen beschouwden de zaak nu ook als verloren, niet om de vermeerderde sterkte van de aanvallers op zich zelf, maar om de volslagen moedeloosheid der aangewezen verdedigers. De versterkte Engelsche krijgsmacht kwam onder generaal Clarke te staan, die den 14^{en} September tot een algemeenen aanval overging. Tegenstand ondervond hij eigenlijk niet.

Sluysken verkreeg een wapenstilstand van 24 uren. Daarvan maakte hij gebruik om voorstellen voor de overgave van de kolonie aan generaal Clarke en vice-admiraal Elphinstone te zenden. Den 16^{en} werd onze vlag door de Engelsche vervangen. Bij het lezen der daartoe opgestelde voorwaarden, treft het hoe de Nederlandsche commissaris geen poging heeft gedaan om de gunstigste, zelfs niet om gunstige bepalingen te bedingen, ook niet tot het verkrijgen van een belofte om de kolonie slechts in bewaring te houden.

Een verklaring voor de verregaande, onverantwoordelijke flauwhartigheid, waardoor een kolonie, voor wier verdediging 3200 man beschikbaar waren, zonder een daad van verweer, op ongunstige voorwaarden overgegeven is, kan, zooals ik reeds aanstipte, gezocht worden in den geest, die toen in moederland en kolonie overheerschend was, een geest van weifelen en twijfelen, waarvan zich maar weinigen wisten los te maken, een geest van zich mee laten nemen door de overweldigende gebeurtenissen, die zich van buiten de grenzen deden gelden, waardoor wat er van eigen energie restte verdrongen en gefnuikt werd. Die gemoedstoestand deed in de Kaapkolonie zijn treurigen invloed te meer gelden, door veelvuldige teleurstellingen in de laatst voorafgaande jaren ondervonden. Niet weg te cijferen is daarbij echter ook, hoe de order van den Stadhouder uit Kew meegewerkt *kan* hebben om de schaal aan de verkeerde zijde te doen doorslaan.

Het is slechts weinigen gegeven in de regeeringszaken niet de regeeringspersonen te zien. Als Willem V zijn vertrouwen aan Engeland gegeven had, hoe zou dan later het gedrag beoordeeld worden van den gouverneur eener kolonie, die den krijg aangebonden had tegen de overbrengers van 's Prinsen lastbrief? Is op persoonlijkheden als die van Sluysken en Gordon bezwaarlijk een onderstelling van geestkracht en geestdrift te bouwen, ik acht het toch niet onwaarschijnlijk, dat hun plichtsbesef duidelijker gespro-

ken zou hebben en zij ook eerder oor zouden geleend hebben aan de betere gevoelens, die de gewapende burgerij uitsprak, wanneer zij de Engelschen van den aanvang af onvoorwaardelijk als onrechtvaardige indringers en dus als vijanden hadden moeten beschouwen. De Nederlanders van dien tijd hielden niet van de Engelschen, zelfs de Orangisten niet! zelfs de Oranje's niet! ook de Prins zelf niet, die meer tot zijn spijt en uit nood, dan uit voorliefde gastvrijheid en steun bij het Engelsche hof zocht. Maar vóór allen hielden de koloniale Nederlanders niet van de hooghartige, aanmatigende mededingers. Ware er geen mot d'ordre geweest om hiertegen te reageeren, dan is het aan te nemen, dat de tijdgeest de fut niet zóó zou hebben vermogen te dooven of de Commissaris en de zeven leden van den Politieken raad zouden nog wel een sprankje terug gevonden hebben van de bezieling, die uit Nederland's historie op alle verantwoordelijke waardigheidsbekleeders nawerkt, en die ook sprak uit beschouwingen door Sluysken opgesteld voor de voorloopige regeering in het moederland, woorden van plichtsbesef en goeden wil, maar die hij, evenals de raadsleden, met hem gezeten in het kasteel de Goede Hoop, niet in toepassing heeft durven brengen.

Is uit het voorgaande niet met vastheid de conclusie te trekken, dat de vermeestering van de Kaap den Engelschen meer moeite gekost zou hebben, wanneer zij niet over de Kewsche aanschrijving hadden kunnen beschikken, de mogelijke invloed van dit stuk op het verloop van zaken spreekt er toch duidelijk genoeg uit — ook in verband met een overeenkomstig verloop der zaken in andere koloniën — om het geloof te billijken, dat het voor Engeland geenszins zoo eenvoudig geweest ware zonder die introductie onze koloniën weg te kapen. Het was om dit te betogen, dat ik het relaas der Kaapgebeurtenissen hier inlaschte. De vermeestering van Ceilon zal groote overeenkomst vertoonen met hetgeen aan de Kaap is afgespeeld, en toch is in deze koloniën nog weifeling te overwinnen geweest, andere, als Malakka, Soematra's Westkust, Amboina, Banda, Menado, zwichtten zonder strijd voor de machtspreuk der Kewsche aanschrijving. Al deze bezittingen te veroveren, zou veel tijd gevergd hebben, zooals Ternate bewezen heeft, dat zich van Februari 1797, onder herhaalde bedreiging van de Engelschen, heeft weten staande te houden, totdat het in Augustus 1799 door Fransche schepen werd ontzet.

Het gegeven stuk Kaapsche geschiedenis heeft tevens aange-

toond, hoe de Engelschen het renversaal naar de engste opvatting zijner bewoording in toepassing brachten.

Mocht na het voorafgaande nog twijfel overblijven of Willem V met deze toepassing van het accoord overeenstemde, dan kunnen de nu te bespreken uitlatingen, ontleend aan brieven van hemzelf of van zijn gemalin, tot vaster meening brengen.

In de correspondentie van Willem V met zijn in Duitschland vertoevenden zoon, kan men zinnen vinden, die, na de vermeestering van de Kaapkolonie, uitgaan van de meening dat deze kolonie niet teruggegeven behoeft te worden, maar stelliger geeft 's Prinsen gemalin, Wilhelmina, dit inzicht weer in een schrijven aan haar zoon van 15 Januari 1796. „Le Roi", zegt zij [1]), „par son renversal assure à votre père qu'il ne prendra *qu'en dépôt* toutes celles qui se rendront sur les ordres du Prince; c'était tout ce qu'on pouvait demander. Ce n'est pas notre faute que les gouverneurs et commandeurs n'y ont pas répondu". Ergo, de koloniën, die zich niet op bevel overgegeven hadden, werden ook door den Prins niet beschouwd als *en dépôt* genomen te zijn. Daarna trekt de schrijfster ook duidelijk de grens bij het geval der wedergeboorte van het erfstadhouderschap. Zij verwacht veel van de welwillendheid van Engeland maar voor rechten van de Republiek op de koloniën, als de restauratie van het huis van Oranje achterwege mocht blijven, voelt zij niets. „Wij lezen: „à présent ce n'est qu'à la paix générale que nous pouvons nous flatter de les avoir de retour, et ce ne sera certainement que dans le cas où nous rentrerons dans nos droits, pas sans cela", herhaalt zij ter bekrachtiging. Van belang is nog een andere zin uit ditzelfde schrijven, waaruit blijkt hoe de partijen over dit punt inderdaad van gedachten zijn blijven wisselen. „Le roi en nous annonçant la prise de Trinconomale [2]) a dit encore en autant de termes que ce ne serait certainement qu'à notre réintégration que la République aurait ses possessions de retour; supposé que l'Angleterre veuille alors garder un dédommagement (ce que j'ignore), ce serait alors le moment de faire une démarche pour prouver que votre père prend les intérêts de sa patrie à coeur".

Wij hebben ons hier niet te verdiepen in de vraag, hoe ver deze aan Engeland toegeschreven bedoeling tot inpalmen der ko-

---

1) Colenbrander. Gedenkstukken II, blz. 900.

2) Zie hierover de volgende paragraaf.

loniën wel kon strekken (ik zei hierover mijn meening overigens reeds), voor ons is deze aanhaling hier slechts van beteekenis, om van de Prinses zelf te vernemen, dat zij 's Konings bevoegdheid om de koloniën niet terug te geven erkende. Zóó was dus haar opvatting van het renversaal.

In een brief van 30 Maart d.a.v. van dezelfde hand en met dezelfde bestemming staat [1]: „j'aurais préféré que vous ne parliez pas du renversal, dont il ne nous est pas permis de faire confidence sans l'aveu du Roi d'Angleterre, et qui d'ailleurs ne dit autre chose sinon que les possessions de la République dont les gouverneurs ou commandants obéiront aux ordres de votre père et considéreront les Anglais comme amis, seront traités comme tels; or ceci" — *men lette wel!* — „n'ayant eu lieu presque nulle part, ce renversal perd son droit, et l'acte de garantie et d'alliance entre l'Angleterre et la République de 1788 ne parlant pas des possessions hollandaises hors de l'Europe, nous n'avons donc pas de droits formels à faire valoir ici à l'égard de ces possessions, mais nous pouvons certainement beaucoup attendre à la paix de l'esprit de justice et d'équité du gouvernement anglais et en particulier aussi de son intérêt, qui ne trouverait pas son compte à garder si ce n'est toutes du moins la plus grande partie de nos colonies."

Laat ons dus niet langer Engeland beschuldigen door het behouden van Ceilon met teruggave van alle andere koloniën, in 1802 zijn in 1795 aangegane verplichting geschonden te hebben [2]). Noch naar de letter, noch naar den geest van het renversaal kon die verplichting aanwezig geacht worden, als noch de gever, noch de ontvanger die daarin hebben willen uitdrukken. Had Engeland de Kaap er ook nog bij behouden, het had zich kunnen beroepen op het niet voldoen van twee vooruit gestelde voorwaarden, had het een deel van de andere koloniën niet teruggeven, die zonder verzet zijn overgegeven, dan had het zelfs daardoor de bedoeling van den mede contractant niet geschonden, al had 't het algemeen rechtsgevoel zeker geweld aangedaan.

Even moet ik aanstippen in de zooeven overgenomen verklaringen van de Prinses op een onduidelijk punt te stuiten. Wat heeft zij bedoeld met: l'acte de 1788 ne parlant pas des possessions hollandaises hors de l'Europe? Op bladz. 11 sprak ik over dit

1) Colenbrander. Gedenkstukken II, blz. 915; men zie ook blz. 910 noot en blz. 911

2) Professor Heeres deed dit nog in zijn lezing van 29 Oct. 1901 in het Indisch genootschap (blz. 124)

tractaat, in het bijzonder over de artikelen 2 en 6, die een tegenspraak inhouden van deze woorden van prinses Wilhelmina. Het eerste dezer artikelen bevatte het beginsel der wederzijdsche garantie van bezit, voor het geval een der staten werd aangevallen door een Europeesche mogendheid „dans quelque partie du monde que ce puisse être." Artikel 6 handelde over de dadelijk aan de gouverneurs der koloniën uit te vaardigen bevelen om tijdig gereed te zijn, wanneer een bezitting aangevallen of bedreigd mocht worden door een vijandige „puissance Européenne". Zonder twijfel sprak de acte van 1788 dus wel over les possessions hollandaises hors de l'Europe. Heeft de schrijfster willen zeggen, dat die acte, om veel redenen en oorzaken, niet meer aan te passen was aan de omstandigheden waarin men zich bevond, dan zou dit aansluiten bij de conclusie, waartoe zij komen wilde: het gemis aan formeele rechten. Maar om dit te lezen uit de inkleeding dier gedachte is alle goede wil noodig, die vereischt wordt om een verklaarbaren zin te halen uit een onverklaarbare redactie.

In 1797 maakte de Fransche regeering het ontwerp bekend, waarover tusschen haar en Engeland, te Rijssel (Lille), onderhandeld was om tot een vredesovereenkomst te komen. Daaruit bleek de toeleg van Engeland om de Kaapkolonie en Ceilon te behouden. Ik zal nader de gelegenheid hebben op de beteekenis van dit Engelsche voorstel terug te komen (in § V), maar de Prins wist er niet meer van dan hij uit de Fransche publicatie vernam, en voorloopig hebben wij dus daarmede alleen ook rekening te houden.

Was in de intieme gesprekken en in de correspondentie de kans voor het verlies van een deel der koloniën dikwijls aangeroerd, buiten den intiemen kring had men er liefst over gezwegen.

Wanneer later alles terecht mocht komen, moest men van geen twijfel verdacht worden, en voor dit terechtkomen had men alles van Engeland verwacht. Doch ziet, daar kwam de openbaarmaking van het Engelsche voorstel den Prins een pijnlijke ontdekking brengen, een onthulling, want hij was vooraf daarover niet geraadpleegd. Hij vernam dat Engeland èn de Kaapkolonie èn Ceilon had willen behouden. Dit zal hem echter minder verrast hebben, dan de openbaring van Engeland's voornemen om zich los te maken van de noodzakelijkheid van het herstel der oude constitutie, en om de andere koloniën aan de Bataafsche republiek terug te geven zelfs als de vroegere regeeringsvorm niet werd hersteld. Het hemd is nader dan de rok; het zwaarst woog hem het prijsgeven van de hoop op een restauratie. Het is te begrijpen

dat dit het alles overheerschende was, maar ware het zijn overtuiging geweest, dat Engeland zich ten onrechte het blijvend bezit van de Kaap en van Ceilon toedacht, dan zou hij een protest hierover toch niet achterwege hebben mogen laten, nu hij, zooals wij aanstonds zullen zien, er toe kwam, voor andere belangen, wel bedenkingen tot koning George te richten, ter zake van de bekend geworden inzichten der Britsche diplomatie. Aan de bedreigde koloniën heeft hij toen niet gedacht.

Reeds dadelijk begon prinses Wilhelmina, zelfs tegenover haar zoon, de handelingen van lord Malmesbury, die Engelands pleitbezorger bij de onderhandeling geweest was, te vergoeilijken. Den 8en November 1797 schreef zij aan den Erfprins [1]: „En un mot je ne veux pas que nous nous brouillions ici, parce que cela peut nous faire tout perdre, et certainement rien gagner; d'ailleurs la négociation dont ce projet devait faire la base étant rompue, et ce traité n'ayant jamais été discuté, à cause de la manière inouie dont les Français ont conduit cette négociation, tout ce projet est comme non avenu [2]; dès lors la face des affaircs peut encore nous devenir plus favorable et donner plus beau jeu aux Anglais. Il serait bien maladroit à nous en attendant de nous en faire des ennemis...." Die veroordeelde *manière inouie* der Franschen wilde het aansturen op een behoud van de Kaap en Ceilon voor de Bataafsche Republiek; bij *plus beau jeu aux Anglais* zou de kans hierop zeker voor goed strijken gaan. En Willem V richtte den 22en van diezelfde maand de zooeven bedoelde nota aan George III, om uiting te geven aan de vrees, dat Engeland „n'a plus l'intention de concourir au rétablissement de la constitution établie dans la République des Provinces-Unies avant l'invasion des Français"; daarin geen woord over de poging om Nederland's mooie koloniën te behouden, en toch was het daartoe nu meer dan ooit geweest „le moment de faire une démarche pour prouver qu'il prenait les intérêts de sa patrie à coeur." Op de pas vermelde nota werd, voor zoover mij bekend, geen antwoord gegeven. 's Konings raadslieden hebben haar vermoedelijk met een hoonlach ter zijde geschoven.

Dat de Prins wel beseft heeft zijn rol, als schrijver der lastbrieven, met behulp van het renversaal moeilijk te kunnen ver-

---

1) Colenbrander. Gedenkstukken II, blz. 988.

2) Op deze zienswijze zou zeker wel wat af te dingen zijn, daar Engeland van zijn aanspraken op de Kaapkolonie en Ceilon volstrekt geen afstand had gedaan, ik ga daarop hier echter niet in wijl de volgende paragrafen er meer van zullen vertellen.

dedigen, spreekt ook uit een onlangs door professor Heeres bekend gemaakt gedeelte, van een den 29[en] Januari 1801 uit Londen aan zijn gemalin gerichten brief [1]), waarin hij bezwaren oppert tegen het denkbeeld, zich naar Nassau te begeven, o. a. omdat hij vreest, vandaar naar Nederland te worden gebracht, „pour rendre compte de son administration et particulièrement des ordres donnés a Kew." Vele koloniën waren toen onder Engelsche vlag; zij waren met behulp van zijn naam opgeëischt, hij kon geen stuk toonen waarop zij door de Republiek terug geëischt konden worden. Terecht kwelde hem schuldbesef.

Als Nederland bij de vredesregeling van 1802 niets anders dan Ceilon onder Britsche vlag heeft moeten laten, heeft het dit allerminst aan zijn laatsten stadhouder te danken; als het groot gevaar heeft geloopen meer te verliezen, heeft het dit daarentegen wel aan hem te wijten.

Denken wij nu even terug aan de waarschuwing, die ik als inzet tot deze paragraaf gaf: „geschriften en handelingen te plaatsen in de lijst van hun tijd en zijn stijl", dan hebben wij, naast en bij de eigenaardige, moeilijke, valsch geplooide verhouding, waarin de Prins door en tijdens zijn verblijf in Engeland verkeerde, ons rekenschap te geven van de beteekenis der volgende factoren. Hij voelde zich met Engeland één in haat tegen de leiders der Fransche omwenteling, dit heeft natuurlijk meegeholpen om hem bereid te vinden saâm te spannen tegen een mogelijk veldwinnen van dien invloed, ook in de bezittingen van overzee. Hij had, zooals ik reeds opmerkte, in Februari 1795 alle reden om aan een restauratie te gelooven, den noodigen steun had hij van Engeland te verwachten, hij moest dus wel geneigd zijn het eerste beroep tot samenwerking, dat op hem van die zijde gedaan werd, in te willigen. Hoop makend tot geloof, heeft hij het niet te gewaagd gevonden op dat herstel te speculeeren, met bezittingen van den staat der Vereenigde Nederlanden, en de macht, die hem restte, uit te zetten tot een bevoegdheid, die hij miste. Bij die speculatie kan hij zich herinnerd hebben, hoe in 1781 Berbice, Demerary en Essequebo zich vrijwillig onder bescherming van Engeland gesteld hadden, hoe, in het daarop volgend jaar, de Franschen zich van die Nederlandsche bezittingen

1) Bijdragen v. h. Kon. Instit. voor de Taal-, Land- en Volkenkunde van Ned. Indië dl. LX 1908, blz. 365.

meester hadden gemaakt, om ze voor onze Republiek in bewaring te nemen, hoe Trinkenomale in 1782 eveneens eerst Engelsch, daarna Fransch gemaakt was (zie nader blz. 41), en hoe alle bij den vrede van Parijs in 1784 eerlijk teruggegeven waren. Maar dan moet toch waarschuwend het verlies van Negapatnam, door dienzelfden vrede, zich daartegenover opgedrongen hebben. Te vergeefs was later bij Engeland aangedrongen op de teruggave dezer bezitting. Niettegenstaande daarvoor zoo goed als een belofte gegeven was aan de Oranje-partij, kreeg de Republiek haar niet terug, wijl de toezegging gedaan was aan den Staat. [1])

Moeten wij, volgens den eindindruk, ons nu scharen aan de zijde der Patriotten, die den voormaligen eerste onder de eersten in de Republiek, wegens zijn lastbrieven uit Kew, aan landverraad hebben schuldig verklaard, of moeten wij meegaan met de Orangisten, die hem van alle blaam vrij pleitten, en die bij latere onpartijdige beoordeelaars het meest instemming gevonden hebben? Wie de vraag zoo in overweging mocht nemen, heeft dadelijk in aanmerking te brengen, dat de Patriotten den inhoud van het renversaal slechts bij verluid en oppervlakkig gekend hebben, zoodat zij, overigens natuurlijk ook partijdig gestemd, op halve gegevens geoordeeld en veroordeeld hebben. De Orangisten en latere beoordeelaars hebben daarentegen aan den waarborg door koning George gegeven, een veel te groote waarde als tegenwicht voor 's Prinsen onbevoegd bevel gehecht, zij hebben in het renversaal meer goeds gelegd dan er in was, en er het verkeerde niet uitgehaald, zooals het er in lag. Daarom doen wij verstandig niet te trachten ons oordeel aan te passen aan de reeds gevormde uitspraken, maar tot een eigen gevolgtrekking te willen komen. Voor mij meen ik die te kunnen weergeven in deze regels:

De schuld van den prins van Oranje is groot geweest; zij heet: verregaande zwakheid. Zij was een zich laten gaan, met zich laten begaan, drijven op de hoop het noodlot te ontloopen, terwijl dit verzocht werd. In die zwakheid lag zijn schuld en zijn onschuld, zooals eigenlijk in elke schuld de betoogsgronden voor hare verontschuldiging opgesloten liggen. Wie wasschen wil, tot blank toe, hij kan ook voor dit geval komen tot: „tout savoir est tout pardonner", maar hij bedenke dat dit dan zijnerzijds ook een zwakheid is.

---

1) Colenbrander. De Patriottentijd III, blz. 300.

En de schuld der Engelschen? Het voordeel door hen van 's Prinsen zwakheid getrokken, behoort tot de grepen, welke men bij eigen en bevriende politici als „handig", maar bij toepassing door vijandig gezinde of niet sympathieke staatslieden als „laaghartig" pleegt te betitelen.

Bij een en ander behoor ik het voorbehoud te maken van de mogelijkheid, dat uit den nog niet ontdekten schat der archieven gegevens te putten kunnen zijn, die in mijn oordeel eenige wijziging brengen. Vooral de Engelsche archieven kunnen over de gebeurtenissen van dit tijdperk nog geheimen verbergen; waarmede ik echter niet wil zeggen, dat ik daaruit logenstraffing te gemoet zie. Integendeel!

III.

DE VERMEESTERING VAN CEILON DOOR DE ENGELSCHEN.

KORT OVERZICHT VAN DE VROEGERE GESCHIEDENIS. VAL VAN TRINKENOMALE EN FORT OOSTENBURG.

In het Rijksarchief te 's Gravenhage raadpleegde ik den brief van den gouverneur J. G. van Angelbeek, der Compagnie's laatsten gezaghebber op Ceilon, gericht aan de bewindhebbers te Amsterdam en gedagteekend 7 Maart 1797, waarbij een uitvoerig verhaal wordt aangeboden van het geheele geding, waardoor de kolonie onder Britsche vlag is overgegaan, voor zoover dit zich op het eiland zelf heeft afgewikkeld [1]). Het rapport is vergezeld van vele bijlagen. Het belangrijkste uit den bundel was bekend door de „Geschiedenis van de vestiging, uitbreiding, bloei en verval van de magt der Nederlanders in Indië", van den hoogleeraar G. Lauts, die, tot het samenstellen van zijn overzicht van den val van Ceilon [2]), zeker ook inzage van officieele stukken heeft gehad. Dit werk geeft meer bijzonderheden dan „An account of the island of Ceylon" van kapitein R. Percival [3]), maar dit laatste gunt ons een beteren blik op hetgeen bij de tegenpartij gedaan

---

1) In denzelfden bundel, „Koloniaal archief, Ceilon 1797—1798, Gale 1795", bevindt zich ook het gelijkluidend rapport opgemaakt voor den gouverneur-generaal Mr. W. A. Alting en den Raad van N. I., benevens een verkort overzicht voor de gekommitteerden tot de zaken van N. O. I. te Amsterdam van 2 April 1798.

Al de bijlagen van mijn boek zijn aan dien bundel ontleend, met uitzondering van de laatste, F. Voor een deel zijn zij reeds eerder gepubliceerd, zoo in het Journal of the Ceylon Branch of the Royal Asiatic Society, 1888, X, 37, waaruit ook F is overgenomen.

2) deel IV, hoofdstuk VII. (1859).

3) Verwijzingen naar dit werk zullen betrekking hebben op de 2e uitgave (1805).

werd en geschied is, vooral wanneer men het aanvult met Welsh's Military Reminiscences (dl. I).

Voor een onpartijdig oordeel is het echter niet voldoende vriend en vijand te hooren, maar is het noodig het rapport, opgemaakt door den hoofdpersoon in het treurspel zelf, te toetsen aan het oordeel van getuigen. Ook daarvoor vond ik in het Rijksarchief een stuk van beteekenis, het rapport, samengesteld te Batavia, door den gewezen onderkoopman Carel Francken, op verzoek van den commissaris- en gouverneur-generaal over geheel Nederlandsch Indië Mr. P. G. van Overstraten, dd. 20 Februari 1797 [1]). Vermelding verdienen in dit verband ook van Hogendorp's: „Berigt van den tegenwoordigen toestand der Bataafsche bezittingen in Oost-Indië", van Kampen's: „De Nederlanders buiten Europa" (dl. III), en de la Thombe's „Voyage aux Indes Orientales" [2]).

Waren de gebeurtenissen, die geleid hebben tot het strijken van Nederland's driekleur voor de Union jack op Ceilon, dus geenszins onbekend, ik kan, dank zij van Angelbeek's zwanezang en Francken's kritiek toch bijzonderheden publiceeren, welke de reeds bestaande werken nog eenigszins aanvullen, terwijl deze omgekeerd mijn overzicht kunnen vervolledigen, daar waar ik aan de vermelding van eenige onderdeelen minder belang heb gehecht, dan andere schrijvers gedaan hebben.

Ik meen hier niet met de deur in het huis te mogen vallen, maar aan de gebeurtenissen van 1795 en -96 een *zeer beknopt* overzicht te moeten laten vooraf gaan van de geschiedenis van Ceilon, niet zoozeer om, overigens gerechtmatigde, belangstelling te bevredigen [3]), dan wel om de beteekenis van het eiland te doen begrijpen, de begeerte naar het meesterschap erover te verklaren.

Volgens de meest vergrijsde verhalen, was het bij de Indiërs bekend onder den naam Lanka, waarschijnlijk is 't het Taprobane der oude Grieken; de Europeesche schrijvers der middeleeuwen hebben den Arabischen naam Zeilan overgenomen.

Het oudste heldendicht dat wellicht bekend is, handelt over

---

1) Bundel „O. I. C. — Nederburgh, Comm. Generaal, Varia, U, 20.

2) Journal of the Ceylon Branch, zooeven vermeld: 1888, X, 37, geeft een vertaling van een gedeelte hiervan, als: a collection of notes on the attack and defence of Colombo.

3) Daarvoor verwijs ik naar „The history of Ceylon, from the earliest period to the present time" (1845), door W. Knighton, en „Ceylon, an account of the island, physical, historical and topographical" (2 dl. 1860), door Sir J. E. Tennent.

een strijd om Ceilon door vorsten van Indië's vasteland. Volgens sommigen speelt het ongeveer 2400 jaren vóór Christus, anderen stellen het zes eeuwen later. Boeddha is van Voor-Indië eenige malen overgestoken naar Ceilon. Door hem, niet door Adam, zooals de Mahomedanen beweren, is de reuzenvoet afgedrukt in den steen op de Adamspiek; een bewering door de Malabaren weer bestreden, die de inprenting aan Siwa, hun hoogvereerde, toekennen. Dit reeds spreekt voor de aandacht van vele zijden gegeven aan het mooie, zoo gunstig gelegen eiland.

In de eeuwen voorafgaande aan het begin onzer jaartelling deelde Ceilon in de ontwikkeling tot meer orde en beschaving, welke in die periode de geschiedenis van Zuid-Azië kenschetst. Zijn daarover geen ruime gegevens bewaard gebleven, het een en ander is wel bekend of wordt aangenomen, zoo kan van de vorstenreeks der Ceilonsche monarchen een lijst, met opgave van jaartallen, bijgebracht worden van 543 vóór Christus tot den laatsten vorst van Kandia, die in 1815 door de Engelschen onttroond en verbannen werd.

De eerste acht eeuwen van onze christelijke era schijnen den bloeitijd van het eiland gevormd te hebben. Theologie, geschiedenis, dichtkunst waren in hoog aanzien in het land, bekend door zijn kaneel, door zijn olifanten, door zijn zee van paarlen.

Daarna verkeerde de toestand, werd de grootheid meer gezocht in krijgsroem en politiek drijven. De aanleiding hiertoe was vooral de poging door de Malabaren gedaan om van den overwal de hand naar Lanka uit te steken, terwijl later omgekeerd van het eiland uit ingegrepen werd in den gang van zaken op het vaste land. In het spel der wisselkansen, is vooral Prakramabahoe de Groote de schitterende heldenfiguur geworden. In de tweede helft van de 12e eeuw was deze keizer van Ceilon gevreesd tot ver buiten zijn eiland.

Met de komst der Europeanen daalt de gloriezon van dit rijk, als van zoo menig ander weleer machtig gebied in het verre oosten. In 1517 vestigden de Portugeezen een eerste factorij te Colombo (de Nederlanders schreven later Kolumbo). Zij hebben én in de, van den overwal gekomen, Mooren, én in de oorspronkelijke bewoners, de Singaleezen, altijd tegenstanders gevonden, maar wisten hun invloed toch gaandeweg langs de kustlanden uit te breiden. Zij waren gevestigd in Kolumbo, Gale, Kaltere, Nigombo, Manaar, Jafna, Trinkenomale en Battikaloa, toen in 1602 laatst genoemde plaats door een Hollandsch schip werd aangedaan. De nieuwelingen

kwamen spoedig te weten, dat de vorst van Kandia, wiens hoofdplaats in de berglanden gelegen was, de voornaamste vijand van de Portugeezen was. Dit leidde tot overeenstemming en overeenkomst tusschen de beide vijanden van Portugal.

Ruim een halve eeuw heeft de strijd geduurd. De reeks der langzame, maar gestadige overwinningen, liep in 1656 op de overgave van Kolumbo aan de Hollanders uit, in 1658 werden zij meester van de twee laatste Portugeesche vestingen, Manaar en Jafna. Maar reeds was door hen, op hun beurt, de strijd aangebonden tegen den vorst van Kandia, keizer van Ceilon, wiens bedoeling het geenszins geweest was de kustlanden eenvoudig van Europeeschen meester te zien veranderen; hij wilde ze onder eigen heerschappij brengen. Ook hier bleven de Nederlanders de overwinnaars, zij sloten Kandia verder geheel van de kust af. De Keizer, van den nood een deugd makende, verbood zijnen onderdanen, onder bedreiging met de strengste straffen, elken omgang met Europeanen.

In het Hollandsche tijdperk werd eerst aan de versterking van „het kostelijk juweel" zóóveel ten koste gelegd, dat het zelfs in den goeden tijd der Oost-Indische Compagnie financieel geen voordeel afwierp. Toch hechtten bewindhebbers veel aan het bezit van het punt, waarvan de beteekenis, vlak bij het vasteland van Zuid-Azië, en midden in den meest gezochten weg naar Oost-Indië, uit een strategisch en commercieel oogpunt hoog werd geschat. Toen de Compagnie in gehalte achteruitging en spaarzaamheid het wachtwoord werd, moest ook op de uitgaven voor Ceilon bespaard worden. De manier waarop daarbij te werk werd gegaan, bracht ontevredenheid onder de Europeanen, zoowel als onder de Singaleezen.

In dien tijd en in dien toestand vielen de pogingen van Britsche zijde gedaan om invloed op Ceilon te krijgen. Het eerste Engelsche schip was hier in 1592 geweest, dus nog vóórdat een Nederlandsche bodem er zijn vlag vertoond had, maar daarna vonden de Engelschen zóó volop werk op het vaste land van Indië, dat zij zich met de gebeurtenissen op Ceilon niet ingelaten hadden. Nu zij zich gevestigd voelden in Voor-Indië, kreeg dit groote eiland in hun onmiddellijke nabijheid echter veel beteekenis; eenerzijds werd het bezit door hen uit rechtstreeksch belang begeerd, anderzijds zagen zij in het behoud ervan door mededinger als de Nederlanders waren, en nog meer in de mogelijkheid van een overgang ervan onder de vlag van de opkomende mede-

ijveraars naar koloniale uitbreiding, de Franschen, een bedreiging voor hun vrijheid van handelen en voor hun wensch naar het meesterschap in dat gedeelte van de aarde.

In 1763 zond de gouverneur van Madras een gezantschap naar den vorst van Kandia om een verdrag van vriendschap voor te stellen [1]; dit werd in 1766 herhaald. [2] Het kwam tot een overeenkomst, die aanvankelijk geen verdere gevolgen had. In 1782, tijdens den oorlog waarin de Engelschen zoo menige Hollandsche bezitting in handen kregen en waarbij de Franschen als onze helpers optraden, dachten beiden weer aan Ceilon. Een vloot onder admiraal Hughes werd, met een landingsafdeeling onder Hector Munro, van Madras naar het kaneeleiland gezonden, terwijl Hugh Boyd meeging om als gezant tot het hof van Kandia door te dringen. Hij moest trachten een vereend optreden tegen de Hollanders te bewerken — zooals deze weleer gedaan hadden ten opzichte van hun voorgangers —. De Keizer weigerde echter met de Engelsche Oost-Indische Compagnie in onderhandeling te treden, hij wilde alleen met den koning van Groot-Brittannië zelf zaken doen. Was Trinkenomale door de vijandelijke macht zonder verzet genomen en had Hugh Boid van daar zijn tocht naar het hof ondernomen, bij zijn terugkeer vond hij de plaats door de Franschen bezet. Admiraal Hughes was naar Madras gegaan, daarvan had de Fransche admiraal de Suffren partij getrokken om zich van Trinkenomale meester te maken, en het achtergelaten Britsche garnizoen naar Madras te zenden [3].

De vrede van Parijs, in 1784, bracht (ik zeide het reeds, blz. 35) Nederlands vlag weer in Trinkenomale terug. Het gevaar was dus voor dezen keer afgewend, maar de begeerte noch bij Engeland, noch bij Frankrijk bedwongen. De oogen bleven gericht op Ceilon; mocht andermaal een gelegenheid zich voordoen om er den voet te zetten, dan zou men maatregelen nemen om niet meer verdreven te worden.

De Oost-Indische Compagnie vermocht niet zich uit haar verval op te heffen; de pogingen daartoe gedaan, hadden niet het gewenschte gevolg. Ook op Ceilon verbeterde de toestand niet belangrijk, al was men, door het pas ontloopen gevaar, wel wat

---

1) Tennent. II blz. 66.

2) Knighton blz. 301. Of is er slechts één zending geweest? De twee schrijvers maken ieder slechts melding van één dezer.

3) Lauts. Gesch. der Nederl. in Indië, IV, hoofdst. II en Colenbrander, Patriottentijd I.

meer bedacht geworden op het beramen van meer afdoende weermiddelen.

Verplaatsen wij ons thans naar het eiland zelf om getuigen te zijn van Neêrlands treurige uitvaart.

In Mei 1795 ontving men op Ceilon van verschillende kanten bericht van den onverwachten voorspoed der Fransche wapenen in Europa, en van de kansen voor Nederland om in de omwenteling gemoeid te worden, terwijl tevens sprake was van het vertrek van een Fransch eskader, met 6 bataljons landingstroepen naar Indië.

Dit gaf natuurlijk aanleiding tot allerlei overdenkingen. Dadelijk vroeg men zich ook af, of wellicht de Engelschen aanbiedingen zouden doen, en, als deze afgewezen werden den eisch zouden stellen, om Trinkenomale, de prachtige, ons door velen benijde haven, op Ceilon's oostkust, met troepen te versterken, onder het voorwendsel ons te zwak te achten om zelf het behoud ervan te verzekeren.

Trinkenomale bestond uit een versterkt kasteel, dat nog bijzondere kracht ontleende aan het in de onmiddellijke nabijheid gebouwde fort Oostenburg. Zij waren gelegen op een smalle landtong en daardoor van de landzijde slechts van één zijde te naderen. De landtong stak tusschen de goede buitenbaai en de uitstekende binnenbaai uit, die beide door het geschut der vestingwerken te bestrijken waren. Het bevel werd gevoerd door Majoor Fornbauer. Door den grooten afstand van de, op de westkust gelegen, hoofdplaats Kolumbo was de gemeenschap tusschen de autoriteiten, vooral in den ongunstige moesson, dikwijls moeilijk en niet altijd verzekerd.

Den 28en Mei zond de gouverneur van Angelbeek aan Fornbauer de opdracht, om eventueel een eisch, waarbij de Engelschen hun steun mochten opdringen, af te wijzen, zoo noodig met geweld.

Weldra kreeg men meer reden om zich beducht te maken. Den 12en Juli toch verluidde, hoe de Patriotten de overmacht hadden in het moederland, hoe de Stadhouder met zijn familie naar Engeland „gevlucht" was, hoe de schepen der Republiek in de Engelsche havens in beslag genomen werden. Dientengevolge zond van Angelbeek aan alle kantoren de order om bij sommatie door eenige partij te antwoorden:

„Dat wij van geene verandering omtrent onze republiek iets wisten, en de oude constitutie van dezelve onder de Staaten met den Erfstadhouder aan het hoofd getrouwelijk en standvastig aankleef-

den." Voor Kolumbo, Trinkenomale en Gale (in het Z.W.) werd daaraan nog toegevoegd: „Dat wij de vesting aan niemand overgeven, maar naar vermogen verdedigen zullen."

Bij deze kloeke taal stak de instructie eenigszins af, uitgevaardigd voor zwakke posten, als Jafna, Joetoekorijn en Battikaloa [1]), om „tegen alle verrassing op hoede te zijn en indien de Engelschen, onaangezien der voormelde verklaring van aankleeving aan de Staaten en den Prins, tot vijandigheden overgaan mogten, zich naar vermogen te defendeeren, doch als de overmacht te groot was te kapituleeren en daarbij een vrijen aftogt met 's Compagnies effecten en particuliere goederen te bedingen." Een instructie, gegeven in de uitgedrukte verwachting, dat die plaatsen tot *geen noemenswaardig* verzet in staat zouden zijn.

Den 25en Juli bracht een oorlogsschip den Engelschen majoor Agnew naar Kolumbo over, met een brief van lord Hobart, gouverneur van Madras, ter begeleiding van de Kewsche aanschrijving van den Erfstadhouder van 7 Februari t.v. Het schrijven van den gouverneur van Madras aan van Angelbeek [2]) ging veel verder dan 's Prinsen last, het eischte, dat wij alle bezittingen op dit eiland onder de bescherming van zijnen Koning zouden stellen, ten einde tegen den vijand beschermd en in bezit gehouden te worden, „op voorwaarde van weeder aan de Republiek terug gegeven te worden bij het sluiten van een algemeene vreede, waarbij haare onafhankelijkheid en konstituutsie, zooals in 't jaar 1787 vastgesteld is, gemaintineerd en verzekerd word." Hij zegde toe, dat de inwoners op de gunstigste wijze behandeld, de bedienden voorloopig in hunne ambten gelaten en de korpsen der Europeesche militairen desverlangd in Engelsche soldij opgenomen zouden worden.

Wanneer eenige tegenstand geboden werd, hadden de commandeerende officieren uitdrukkelijken last onze etablissementen door geweld in naam van den koning van Engeland in bezit te nemen. Binnen weinige dagen zou een aanmerkelijk korps troepen voor Trinkenomale verschijnen. Aan de bevelhebbers daarvan had van Angelbeek zijn beslist antwoord te zenden; de geringste vertraging zou als een weigering van de aangeboden bescherming worden opgevat. Een formeele eisch tot overgave dus!

1) Jafna of Jafnapatnam in 't N., Joetoekorijn of Toetoekorijn op den Madoereeschen overwal, Battikaloa in 't midden der oostkust van Ceilon.

2) Als bijlage A hierachter opgenomen.

Op 's Konings last moest niet steun en hulp aangeboden worden, maar moest het Nederlandsche gezag zijn plaats geheel inruimen voor het Engelsche, en ook hier vinden wij de voorwaarde uitgesproken van teruggave indien de constitutie van 1787 behouden en verzekerd werd.

Gouverneur en leden van den raad van Ceilon besloten eenstemmig den eisch, zooals hij gesteld was „glad af te slaan", maar dit zat toch niet zóó glad, of de heeren meenden dadelijk water, nog al veel water in hun wijn te moeten doen. In Kolumbo was, volgens hun verklaring, reeds gebrek aan veel dingen, ook aan geld, door de omstandigheden was aanvulling van beteekenis van een en ander uit Europa of Batavia niet te verwachten. Al liepen Trinkenomale, Gale en Kolumbo niet dadelijk groot gevaar, Jafna, Manaar en de factorijen op de Madoereesche kust [1]) waren een gemakkelijke prooi voor de Engelschen. Met de vermeestering van deze punten, zou men de hoop op parelvisscherijen en het gerief van kalk, zout en lijnwaat zien verloren gaan. Mede werd overwogen „dat de Engelschen daar eens voet gekregen hebbende, naderhand zeer bezwaarlijk zouden te verdrijven zijn, wijl zij bij eene gewapende verovering aan gene belofte van teruggave zouden gebonden zijn, die alleen aan eene vrijwillige inruiming gehecht was."

Ik breek hier de beraadslagingen even af, om er op te wijzen, dat deze ambtenaren dadelijk, bij eerste kennisname van 's Prinsen lastbrief en van de toevoeging van Engelsche zijde, die zooals wij reeds weten, overeenstemde met de bedoeling van 's Konings renversaal, daarin een vrijbrief lazen voor de Engelschen om de kolonie te behouden, als deze zich niet als een lammetje onderwierp. Zij waren ook helderziend, waar zij verder verklaarden, „dat d'Engelschen door de ons gedane voorstellen heimlijk toelegden, om zich in het bezit van Ceilon te stellen, en dat men op de belofte van teruggave niet moest vertrouwen, wijl de hedendaagsche Staatkunde altijd voorwendsels wist uit te denken, om de vervulling van zulke beloften te ontwijken". Maar weer bleek hier hoe het vaak gemakkelijker is het gemoed van anderen, dan het eigene te peilen, nu de Ceilonsche heeren zich wijs gingen maken handig genoeg te zijn om een antwoord te kunnen vinden, waardoor zij volstrekt meester zouden blijven van de hun

---

1) Manaar in het N.W.; Madoere Nederlandsch gebied op den vasten wal tegenover Ceilon, niet te verwarren met Matoere in het Z. van het eiland.

toevertrouwde bezittingen. Hiertoe zouden andere mannen noodig zijn geweest, dan onze Ceilonsche bestuurders blijk gaven te zijn! Hun bescheid van den 25 Juli — en daarmede keer ik tot het overzicht der handelingen terug — kwam hierop neer: „onze hoofdvestingen zijn van alles voldoende voorzien en hebben dus geen aanmerkelijke versterking noodig, maar het zou aangenaam zijn als het gouvernement van Madras de vriendschap, die onzerzijds ten vorige jaren bewezen is, wilde vergelden met een gelijk getal van 800 koppen". Om deze nergens overmacht te geven boven de aanwezige bezetting der garnizoenen, werden 300 man voor het fort te Oostenburg, 300 voor de sterkten te Nigombo en Kaltere [1]) en 200 voor Matoere bestemd. De Engelsche regeering zou het onderhoud dier troepen moeten betalen, tegen latere afrekening. Met die hulp zou men, werd verder verklaard, in staat zijn alle vijanden, die mochten opdagen, af te weren. Tevens was men bereid gevolg te geven aan den brief van den Erfstadhouder „met opzicht tot de schepen van zijne Grootbrittannische Majesteit, en denzelven admitteeren en naar vermogen gerieven".

Weer die brief! Als deze er niet bij was gekomen, zouden de overwegingen vermoedelijk minder zwaartillend geweest zijn. Men wist nu niet aan welken heilige zich te wijden. In het ons bekend schrijven van den 28en Mei had van Angelbeek Fornbauer voorgehouden, indien een aanbieding van de Engelschen mocht komen deze „beleefdelijk te deklineeren, op fundament, dat men zonder dat sterk genoeg is, tot een rigoureuse defensie; dat men, als die aanbieding in een eisch veranderd werd, men denzelven ronduit moet ontzeggen, als daartoe geen order hebbende en zonder order geen vreemde troupen durvende akcepteeren, ..." Nu was die order wel gekomen, dit bracht de harten en de hoofden aan het wankelen.

De overeenkomstig het vermelde besluit opgestelde stukken, werden alleen door den Gouverneur onderteekend, omdat majoor Agnew sterk aandrong op spoedige afdoening, het fregat in den kwaden moesson zeer gevaarlijk lag in de baai en de leden van den Raad zeer verspreid en gedeeltelijk buiten de stad woonden. Van Angelbeek zag hierin te minder bezwaar, wijl de missive van lord Hobart aan hem persoonlijk gericht was, en de gewichtigste stukken en orders voor de commandanten van de verschillende

---

1) Nigombo even ver ten N. van Kolumbo als Kaltere (of Kaltura) ten Z. ervan ligt.

garnizoensplaatsen steeds als wettig gegolden hadden ook al droegen zij alleen zijn handteekening.

Volgens het verzoek van den gouverneur van Madras, bracht majoor Agnew het antwoord over aan de bevelhebbers van de inmiddels voor Trinkenomale saâmgetrokken zee- en landmacht. Tegelijkertijd zou de commandant van deze plaats de noodige instructiën ontvangen, om 300 Engelschen als hulptroepen in Oostenburg op te nemen.

Begeven wij ons nu, om de ontwikkeling der aldus opgezette zaken te volgen, in gedachte naar Trinkenomale, dat ons al niet meer geheel onbekend is.

Sedert Juli 1795 had majoor Fornbauer zekerheid gekregen dat de Engelschen oorlogstoerustingen maakten, die Ceilon tot doel hadden. Daarom zorgde hij voor den inkoop van de levensmiddelen, die bij een beleg noodig konden zijn. Nog voor het einde van de maand hoorde hij hoe de Engelschen in Madras tijding hadden ontvangen van de omwenteling in de Vereenigde Nederlanden, waardoor onze republiek een oorlog te duchten had met Engeland. De toerustingen in Madras zouden daarmede in verband staan. Den 30en kwam een bericht van de nadering van een groot aantal schepen. Den volgenden dag zag men inderdaad acht driemasters en vijf tweemasters opdagen, die achtereenvolgens in de noorderbaai ten anker kwamen.

Den 1en Augustus begaf de meer genoemde majoor Agnew zich aan wal, met den uit Kolumbo meegegeven onderkoopman Francken, en den Engelschen kapitein Borough, ter overhandiging van de opdracht om 300 Engelsche krijgslieden in fort Oostenburg toe te laten. In het journaal van Fornbauer, bestemd voor den gouverneur van Angelbeek, staat: „behelzende hoofdzakelijk om aan 300 man Engelsche troepen het fort Oostenburg met geschut en kruit over te geven". En inderdaad daar kwam het op neer. Wel zou de commandant der 300 man aan Fornbauer gesubordonneerd blijven, van hem het parool ontvangen en aan hem rapport moeten doen, maar overigens zou deze, volgens de bedoeling van Van Angelbeek, ten volle *zelfstandig* bevelvoerder zijn in Oostenburg. Dit was in overeenstemming met de bejegening die onze hulptroepen ondervonden hadden, welke een jaar te voren aan de Engelschen op den overwal geleend waren; deze waren ook nooit door vreemde officieren gecommandeerd geworden.

Majoor Fornbauer zond de kapiteins Renaud en Bellon naar

den kommodor Rainier, die de Britsche zeemacht aanvoerde, terwijl kolonel Stuart [1]) het bevel over de aan boord zijnde troepen had. Volgens hunne instructie hadden de kapiteins de verzekering over te brengen van des Majoors bereidvaardigheid om de plichten ten opzichte van een verbonden mogendheid na te komen, maar daarnevens te wijzen op de bedenkelijke oorlogstoebereidselen, die de Engelschen op den overwal maakten en die, naar verluidde, tegen Ceilon gericht waren. Hij vroeg deze geruchten teniet te doen door een schriftelijke verklaring, waarbij de Kommodor zijn woord van eer zou geven, geen orders te hebben, die hem recht gaven ons den oorlog aan te doen. Zonder deze verklaring zou de toegang tot de binnenbaai geweigerd worden, totdat nadere orders van het Ceilonsche gouvernement ontvangen zouden zijn. Tot dien wilde de Majoor zelfs in geen verdere onderhandelingen treden over het onderwerp, vervat in den door majoor Agnew overgebrachten brief. Bij de verdere correspondentie, die nu telkens eenerzijds door majoor Agnew en kapitein Borough, anderzijds door dezelfde Hollandsche officieren werd overgebracht, kwamen de partijen al scherper en krasser tegenover elkander te staan. De Britsche bevelvoerders zeiden de bedoeling hunner zending duidelijk genoeg aan de autoriteiten te Kolumbo ontvouwd te hebben, majoor Fornbauer had zich nu maar naar de van daar ontvangen bevelen te gedragen. Zij wilden wel verzekeren gekomen te zijn als de oude vrienden van de Vereenigde Nederlanden, ten einde met hun troepen de bezittingen van den bondgenoot te beschermen en deze te behoeden tegen den gemeenschappelijken vijand, „en wel onder de uitdrukkelijke voorwaarde, dat zoodra de staatsgesteltenis der Republiek der Vereenigde Nederlanden zal hersteld weezen, op den voet gewaarborgd in het jaar 1787, de plaatsen door Zijne Majesteit's troepen bezet, weder zullen worden terug gegeven."

Het ook nu weer met nadruk geven van de voorwaarde uit het renversaal, geheel in overeenstemming met hetgeen wij in de Kaap hebben waargenomen, gevoegd bij het wachten met het afzenden van den brief uit Madras totdat over een krijgsmacht beschikt kon worden, die zeker berekend was op meer dan een vriendschappe-

---

1) De geraadpleegde stukken in het Rijksarchief spreken alle van kolonel Stuart; Percival schrijft daarentegen Stewart. Volgens de Dictionary of national biography van Sidney Lee (1898), die een levensbeschrijving van dezen James Stuart bevat, heeft Percival ongelijk; maar een dergelijk verschil in de schrijfwijze van dezen geslachtsnaam komt meer voor.

lijk overleg, teekent de bedoeling der vriendelijke bondgenooten. Die strekking werd andermaal nader gepreciseerd in deze woorden: „dat ingevalle van weigering de troepen toe te laten, tot het voormelde oogmerk van bescherming, zij met de magt onder hun gezag staande. zich onderwerpinge zullen verschaffen. En zoude de Majoor Fornbauer hen noodzaaken, geweld te moeten gebruiken, zo zal hij verantwoordelijk zijn, voor de gevolgen eens gedrags, strijdig met de orders van Zijne Doorluchtige Hoogheid den Prins Erfstadhouder, en met die van het Ceilonsche gouvernement, dat dan enkel zoude moeten worden toegeschreven aan zijn besluit, om gemeene zaak te maken met den vijand zijner Brittannische Majesteit en der Nederlandsche Republiek."

Majoor Fornbauer bedankte voor de vriendschapsuitingen, wilde daarna voor de schepen onder Britsche vlag zelfs de binnenbaai open stellen, maar voor het toelaten der 300 krijgslieden in Oostenburg was hij nog niet te vinden. Hij oordeelde de onderteekening van de desbetreffende order door den Gouverneur alleen niet voldoende, volgens hem zou zij om geldig te zijn minstens de handteekeningen van de meerderheid der raadsleden hebben moeten dragen. Hij kon haar daarom slechts als een particulieren brief beschouwen, „en de Heer Gouverneur, reeds van eenen hoogen ouderdom zijnde, komende te sterven, zoude de Regeering, den ondergeteekende van landsverraad kunnen beschuldigen, en hem het hoofd op een schavot voor de voeten laten leggen." Daarom vroeg hij uitstel om nader bevel af te wachten, waaraan hij dan zonder verwijl zou gehoorzamen [1]). Om de vreemde bevelvoerders gerust te stellen, dat in den tusschentijd geen voordeel door de Franschen verkregen zou kunnen worden, wees de Majoor er op zijn verplichtingen te kennen om bij dreigend gevaar kennis te geven aan de regeering van Madras en om van haar de hulp te vragen, die hij noodig zou oordeelen; hij beloofde op zijn woord van eer zich daarnaar te zullen gedragen. Dit was den Kommodor en den Kolonel te kras. „Na met zooveel heuschheid te hebben gehandeld, tegen de bedienden van het Ceilonsche

1) De onderstelling van professor Lauts, volgens welke Van Angelbeek de bijbedoeling zou hebben gehad, door dit *alleen* teekenen, Fornbauer een gewenscht voorwendsel tot talmen aan de hand te doen, wordt niet bevestigd door de verklaringen van Van Angelbeek, die blijkbaar zeer verstoord en verbolgen is geweest over des Majoors opvatting en handelwijze [zie Lauts. Gesch. d. Ned. in I. dl. IV blz. 223 (noot)], en ook niet door hetgeen ik vond in de stukken opgemaakt door Fornbauer en door kapitein Hoffman, den commandant van fort Oostenburg.

Goevernement, konden ze niet verwagten, dat een onderlaating van vorm, de beëindiging van een overeenkomst zoude beletten, die door den Heer Gouverneur van Angelbeek voorgesteld is, in antwoord op de eischen, door het Brittannische Goevernement gedaan. Die schikkingen waren geenzints evenredig met de eisschen bekend gemaakt bij de Britsche proklamatie, maar kommandeur Rainier en kolonel Stuart uit een begeerte zoo het mogelijk was hostiliteiten voor te komen, naamen het op zich dezelve te akcepteeren."

Door de mededeeling van majoor Fornbauer achtten de Britsche bevelvoerders zich nu echter verplicht tot hun oorspronkelijke instructie terug te keeren, dies werd *de overgave geëischt* van de forten onder zijn gezag, zijn weigering zou worden aangemerkt als eene verklaring van vijandelijkheid.

De gewilde stok was gevonden.

Op denzelfden dag, den 2en Augustus, waarop Fornbauer de sommatie tot buigen of breken ontving, zond hij een kort bescheid, waarin hij de verantwoordelijkheid voor hetgeen gebeuren zou overbracht op den Kommodor en den Kolonel, met de verzekering „dat de bezetting en haar Kommandant, moeite zal doen de hoogachting der Engelsche Natie waardig te zijn, om vertroosting te vinden voor de veragtelijkheid, waarmede de laatste Note haaren Kommandant besmet."

Veel indruk maakte dit blijkbaar niet op de tegenpartij. Daags daarna bracht zij troepen met geschut aan wal dicht bij de Zoute Rivier, even ten noorden van Trinkenomale. Naar de bedoeling hiervan gevraagd, werd door kolonel Stuart tot antwoord gegeven, dat zij den commandant van Trinkenomale reeds bekend was.

De oude geschiedenis; de fabel van den wolf en het lam!

De gelande troepen legerden zich op een klein half uur van de veste, zoodat de wederzijdsche voorposten vlak bij elkander stonden. Weldra was men in Trinkenomale als geblokkeerd, wie zich buiten de postenlijn wilde begeven werd teruggewezen. Van den Nederlandschen bevelhebber ging de eigenaardige order voor de posten uit, zich, zonder geweld te plegen, terug te trekken, wanneer zij zich bedreigd mochten achten van de vesting afgesneden te kunnen worden. Niet minder eigenaardig volgde daarop een, aan den Engelschen troepenleider gezonden, voorstel, om wederzijds een voorpostenlijn vast te stellen, ten einde geschillen tusschen de troepen te voorkomen. Dit had weinig van een voornemen om het

recht op ons bezit krachtig te handhaven, het was reeds een afstaan van terrein aan den indringer. Kolonel Stuart was voor die meegaandheid niet eens erkentelijk, hij weigerde zich te laten beperken, hij was niet geland met het voornemen zich met een klein kuststrookje tevreden te stellen.

Over de handelingen van enkele dagen heen stappend, waarin zich de verhouding scherper, hatelijker, neteliger teekende, komt men, in het journaal van den 10en Augustus, bij het opnemen van het plan der vesting en hare omgeving door Engelsche officieren. Hierover door den Majoor aangeschreven, antwoordde de Kolonel, dat het buiten zijn order geschied was. In de volgende dagen werden schepen, die onder Hollandsche vlag binnen kwamen, naar het Engelsche eskader gevoerd, welks commandant alleen aan wal liet gaan wien en wat hij goed vond. Geleidelijk werd Trinkenomale zoo aan de land- als aan de zeezijde van alle gemeenschap met de buitenwereld afgesneden. Nu en dan was een schot gevallen, als bij ongeluk. In den nacht van 15 op 16 kwam het tot een wisseling van vuur tusschen een patrouille en de Engelsche schildwachten, waarbij weer bleek hoe deze laatsten terrein gewonnen hadden.

Den volgenden dag vernam men de inbezitname door de Engelschen van het landschap Tamblegam [1], in naam van den gouverneur van Madras.

Den 18en werd de aanleg van vijandelijke batterijen vóór de esplanade van het fort waargenomen. De krijgsraad besliste het opwerpen van die batterijen door kanonvuur „te beletten" — ja, dit stond er, en men zou het ook gewild hebben, maar daartoe ware meer noodig geweest dan kanonvuur alleen.

Onzerzijds zou het verweer dus eindelijk beginnen. Zeven vuurmonden zetten den strijd in met een kanonnade, die, in den donkeren nacht, van half één tot drie uur aanhield.

In aansluiting daarmede ware het nu te verwachten geweest de actie van onze zijde ook op andere wijze krachtig te zien doorvoeren; maar de eerst getroffen maatregel, na dit onheilspellend, maar eigenlijk onschadelijk gebulder, was, het terugtrekken van onze voorposten tot in den bedekten weg, omdat zij door een sterke Engelsche patrouille *bedreigd* werden.

Bij het doorbreken van den dag zag men de Engelschen nog bezig aan den grondarbeid. Nu kon het vuur met meer kans van uitwerking

---

1) Aan de overzijde van de baai van Trinkenomale.

op hen gericht worden. Het werken moest dan ook weldra gestaakt worden.

Volgens opgave van den 20en telde de bezetting 790 koppen. Kort te voren had Fornbauer de sterkte van den vijand geschat op ongeveer 800 Europeanen en 1600 inlanders. Volgens Percival had Stuart de volgende macht onder zijn bevelen: het 72e-, het 77e regiment, de flank-compagnieën van het 71e en van het 73e regiment, twee bataljons Sipajers, benevens een detachement artillerie en pionniers. Deze opgaven kunnen met elkander overeenstemmen.

Daar de Engelschen hunnerzijds het kanonvuur ook geopend hadden, bleef men elkander projectielen toekaatsen, die aanvankelijk geen groote onheilen aanbrachten. De belegeraars bleven langzaam maar zeker hunne gedekte batterijen vooruit schuiven. De belegerden begonnen vele huizen als niet meer bewoonbaar te beschouwen, ook het garnizoen moest dag en nacht in de open lucht blijven. De toeleg der Engelschen was blijkbaar gericht op het vormen van een bres; de richting van het vuur werd overigens ook beter geregeld, zoodat de daardoor berokkende verliezen toenamen. Den 23en Augustus b.v. kregen wij 6 dooden en 8 gewonden.

Bij den vijand van buiten kwam zich een vijand van binnen voegen. Er ontstond een muiterij onder het garnizoen, die slechts bedwongen werd door het neerhouwen van twee belhamels. Daarmede was de ontevredenheid echter niet weggenomen, zooals weldra bleek door het drossen van soldaten. Ontevredenheid is een gewoon verschijnsel bij een garnizoen, dat zich moet laten beschieten zonder van zich af te mogen bijten. Hoe deze factor in Trinkenomale een rol gespeeld heeft, blijkt ook door den drang uit het garnizoen zelf gekomen om toch eens iets te ondernemen tegen de brutale opdringers, die hun werken reeds tot 450 M. van den fortmuur vooruitgeschoven hadden.

Nadat de vaandrig Langewald, met een paar Maleiers, een nachtelijke verkenning uitgevoerd had, naar de meest nabij zijnde Engelsche batterij, en de bezetting daarvan slapende bevonden had, vroegen de Maleiers een uitval te mogen doen, doch dit werd geweigerd. In weerwil daarvan hebben de kapiteins Jaja Bangsa en Joerang Patti in den nacht van 24 op 25 Augustus een poging gewaagd om die bezetting te overrompelen. Met eenige manschappen bekropen zij de batterij, vielen de slapenden met de kris aan en doodden of verwondden verscheidene Engelschen. Maar instede

van op dit, op zich zelf onbeteekenend, succes voort te bouwen, liet de commandant van Trinkenómale de uitgezondenen zonder steun, zoodat zij bij het opdagen van een Engelsche afdeeling moesten wijken, na eenige kanonnen vernageld te hebben [1]). De onderneming had den onzen 3 man gekost. De vijand sprak zijn toorn uit in een meer dan gewone kanonnade, die der bezetting nog op 3 dooden en 12 geblesseerden kwam te staan.

Door het aanhoudend schieten was nu een begin van bresvorming waar te nemen bij de Waterpoort. Geen nood! Nabij dit, voor den storm aangewezen, punt zouden alleen de Europeesche compagnieën post vatten, en dit werd thans „de post van eer!" „De kompagniën en de Heeren officiers, onderofficiers of manschappen, die lust hebben de bresch te verdedigen, en daar door roem te verwerven, gelieven zich heden avond om 4 uuren te melden," zoo luidde een order van den 26en Augustus. En het antwoord? Zes kapiteins kwamen uit naam der gezamenlijke Europeesche officieren betuigen, *dat ze geen storm konden uithouden*, omdat hun volk onwillig was te vechten. De Majoor ging de troepen toespreken, maar vermocht niet ze tot een langere verdediging te bewegen, slechts één kadet toonde met betere gevoelens bezield te zijn.

Of de Engelschen hiervan geweten hebben? Ter zelfder tijd werd een brief van den kommodor Rainier en den kolonel Stuart ontvangen, waarin de overgave van het fort werd geëischt, „de menschlievendheid alleen beweegd ons dit voorstel te doen, om onnoodige bloedvergieting te voorkomen", schreven zij.

Fornbauer vond niets beters te doen dan een wapenstilstand van 24 uren te vragen, „ter in gereedheid brenging der kapitulaatsie, waarvan de eerste konditsie is, een vrije uitmarsch van het guarnisoen door het bres, en permissie om zich naar Kolumbo of Jaffanapatnam te begeeven."

---

1) In het journaal van majoor Fornbauer wordt van dit optreden een eenigszins andere lezing gegeven, volgens welke op zijn last gehandeld zou zijn en de schuld van het teruggaan meer aan de Maleische aanvoerders, dan aan gebrek van tijdige ondersteuning zou moeten worden toegeschreven. De verbeterde lezing is door van Angelbeek zelf gegeven, op grond van nadere inlichtingen. Percival zegt van dezen uitval slechts: „During the siege a sally was made by a party of Malays in the Dutch service Being taken at first for some of our artillery Lascars, they made their way without opposition into one of the batteries, spiked the guns, and killed some of our artillery-men, before they were repulsed and driven back into the fort." In het journaal van den commandant van Oostenburg, Kapitein Hoffman, vindt men d.d. 26 Augustus nog vermeld: „Men kon van daar zien twee zwarten hangen van dewelke naderhand uitgestrooid werd, dat het de Malaiers waren die de Engelschen bij den uitval gevangen genoomen hadden."

Maar de Engelschen waren nu eenmaal niet gauw tevreden. Zij twijfelden niet of eenige meerdere kanonnennadruk zou voldoende zijn om in die „eerste konditsie" spoediger bres te schieten, dan het in den walmuur mogelijk was geweest. Zij bedrogen zich niet. Zoodra hun vuur-antwoord zich begon te doen gelden, sloegen de meeste Europeesche militairen aan het muiten, trokken gewapend naar den Pagoodsberg, vervingen er de Hollandsche vlag door een Engelsche geus en stelden zich daar in staat van verweer. De belegeraars merkten wat er omging; meer troepen rukten naar de meest vooruitgeschoven loopgraven op. Majoor Fornbauer liet het voorfront spoedig door zijn oosterlingen bezetten, maar zond dien zelfden dag tevens zijn bereidverklaring tot de overgave aan de vijandelijke bevelhebbers.

In zijn rapport schrijft hij: „UWeledele groot achtb. zullen uit dit verhaal zien dat de ondergeteekende alles gedaan heeft wat mogelijk was om zich langer te verdedigen, alsmede dat het spoedig en onverwagte verlies te wijten is aan de onvolledigheid der bevestiging te Trinkenomale." Professor Lauts zegt hierover [1]: „Fornbauer had woord gehouden. Door een dappere verdediging had hij zich onderscheiden, in een tijd toen zoo weinigen hun plicht deden."

Het spijt mij, maar ik kan mij met de zelfbeoordeeling van den Majoor en met de instemming van den Hoogleeraar niet vereenigen. Ik zie uit het verhaal dat de commandant van Trinkenomale niets gedaan heeft van hetgeen mogelijk was om zich langer te verdedigen, dan door een kanonnade zonder meer mogelijk ware geweest. Geen actie tegen de landende — noch tegen de oprukkende troepen, geen defensief-offensief, geen enkel denkbeeld, geen plan, geen stoute onderneming, niettegenstaande de te zijner beschikking staande macht geenszins te gering was om flink te kunnen handelen. De slechte geest van de troepen zou bij energieke en sympathieke aanvoering vermoedelijk ook geen beletsel zijn geworden om krachtig van zich af te slaan. Uit de uitvoerige stukken heb ik niet den indruk kunnen krijgen dat onvolledigheid der bevestiging een flinke verdediging en een actief optreden belemmerde. Het smalle gedeelte, waartoe de aanvaller zijn bewegingen op de landtong moest beperken, bracht den verdediger meer voordeelen aan dan den aanvaller.

Wanneer ten slotte het behoud van Trinkenomale, om onver-

1) Gesch. der Nederlanders in Indië dl. IV blz. 229.

schillig welke reden dan ook, onmogelijk ware geworden, zou toch nog een andere, een meer eervolle maatregel dan een overgave uit te voeren zijn geweest. De weerbare manschap had kunnen overgaan naar fort Oostenburg, om dit verder krachtig te verdedigen. Die oplossing schijnt zelfs niet in overweging genomen te zijn. Men voelde zich als in een dwangbuis beklemd, dat elken dag nauwer aangehaald werd en men kwam niet tot de onderstelling dat een flink verzet tegen den druk de werking van het dwingmiddel zou hebben kunnen opheffen.

En toch, als men, bij de slappe houding der verdedigers, de Engelschen nog 3½ week ziet sukkelen om tot bij de bevestigde plaats door te dringen, dan kan men er zich indenken hoe diezelfde bezetting met een weinig courage den strijd heel lang zou hebben kunnen rekken.

Majoor Fornbauer deelde de zienswijze, dat door den gevoerden tegenstand het recht verloren was gegaan om op een vriendschappelijke bewaarneming der plaats door de Engelschen te mogen rekenen, hierdoor is het te verklaren, dat hij de belofte van een latere teruggave van Trinkenomale aan de Compagnie of aan de Republiek, bij het openen der onderhandelingen voor een capitulatie, niet tot eerste eisch gesteld heeft, maar toch ware het m.i. plicht geweest een poging te doen om in die richting iets te bedingen (al was deze, ik erken het, vermoedelijk op niets uitgeloopen). Bij de definitieve overgave is evenmin van een streven in deze richting sprake geweest. Hetgeen Fornbauer vroeg was zóó nederig dat de overwinnaars er maar weinig op af te dingen vonden. Ik laat hier, zonder verder commentaar, een afschrift volgen van de capitulatie van den 26en Augustus; het geeft links wat gevraagd werd en rechts wat daarop beslist is geworden.

ART. I.

Het guarnisoen zal morgen nademiddag om 4 uur door de bresch uitmarcheeren, met oorlogseere slaande trom en vliegende vaandels, en zal haare wapenen nederleggen op het glacie van het fort; alle officieren, zoo Europeeschen als Oosterschen zullen hunne wapens behouden. De krissen der

Het garnizoen zal heden avond bij zonsondergang op de verzogte wijze uitmarcheeren, maar de Redoute, de Kavalier op de flank van de bresch en het bastion Zeeburg moet direct overgegeven worden aan de Britsche troepen.

Met de krissen der Malaiers zal zooals verzogt is gehandeld

Malaiers zullen in een kist ingepakt worden, om aan hun, wanneer zij naar hun vaderland terug mochten gezonden worden, terug gegeven te worden, als zijnde hunne eigene wapenen, die zij nimmer zullen willen verliezen.	worden en alle de officieren en gemeenen zullen aangemerkt worden als krijgsgevangenen.

ART. 2.

De ammonietsie en andere goederen de kompie toebehoorende zullen overgegeven worden aan die, daartoe van wegen de Bevelhebbers van Zijne Britsche Majesteit benoemd worden.	Toegestaan.

ART. 3.

De Europeesche officieren zullen niet tegen hun wil naar Europa gezonden worden.	Toegestaan.

ART. 4.

De goederen zoo van het guarnizoen als particuliere zal een ieder moogen behouden.	Toegestaan.

ART. 5.

De politique bedienden van de Kompie zullen zich naar een ander plaats van 't eiland mogen begeeven.	Het staat niet in de magt der Britsche kommandeerende officieren om dit artikel toetestaan.

ART. 6.

De zieken en geblesseerden zullen behoorlijk behandeld worden.	Zeekerlijk.

ART. 7.

Het guarnizoen zal niet aan represailles onderworpen zijn.	Toegestaan.
De kommandant verzocht permissie om de papieren betrekkelijk de beleegering met een politique bediende van de Komp[ie] aan het Gouvernement van het eiland te zenden.	Kopijen der papieren moeten aan de Britsche Bevelhebbers ter hand worden gesteld.

Een nieuwe lijdensgeschiedenis heb ik nu te vermelden; die van den val van fort Oostenburg. Het dagverhaal van den Commandant, kapitein G. Hoffman, ligt voor mij, maar het is tot op den val van Trinkenomale slechts een echo van hetgeen daar voorviel, benevens een vermelding van hetgeen men deed om het fort in beteren staat van tegenweer te brengen en de veiligheid, door wachten en posten, te verzekeren; ook dit laatste is vrij wel een weergalm van hetgeen wij over het kasteel hebben vernomen.

Des namiddags van den 26en Augustus 1795 zag men van Oostenburg uit de Hollandsche vlag in Trinkenomale strijken, weldra vervangen door een Engelsche, terwijl op andere punten witte vlaggen geheschen werden.

Den volgenden dag bracht majoor Agnew een eisch tot overgave van het fort aan kapitein Hoffman. Deze belegde krijgsraad. Men achtte zich niet in staat het lang tegen de Engelschen uit te houden, maar plicht gebood de sterkte „niet zonder gedaane defensie aan een vreemde Moogentheid overtegeeven." Leep, wilde men wel beproeven het halve ei te redden. Men verklaarde zich nu bereid Engelsche troepen toe te laten, om „gemeenzaame garnizoen te houden, en het Fort voor de Constitutie van 1787 van Holland, Prins Erfstadhouder en Generaal Staaten te bewaaren." Daaraan dachten de Engelschen nu niet meer.

Na den val van Trinkenomale ontstond een versneld toenemende zucht tot desertie onder de bezetting van Oostenburg. De slechte geest werd aangewakkerd door de zware nachtdiensten die vereischt werden, zonder dat daarentegen iets gedaan werd om verbetering te brengen in de gedrukte stemming. Bij de officieren zelf ontbrak het besef van een hooge roeping. Zij wisten niet met zekerheid of Trinkenomale uit gebrek aan weerlust en weerkracht,

dan wel op hooger last was overgegeven, hoewel dit laatste hoogst onwaarschijnlijk moest zijn, wijl Hoffman die last dan ook wel gekregen zou hebben. Zij wisten niet of nog een Hollandsche Oost-Indische Compagnie bestond. De Kapitein had in een vergadering van alle officieren wel de roemwaardige verklaring afgelegd, dat hij besloten had, zich nog alleen te verdedigen als alle anderen hem zouden verlaten, — maar dit was het geschetter, dat wij in die periode bij de Nederlanders telkens vinden als schering en inslag. Helaas, de schering en de inslag bepaalden zich veelal uitsluitend tot dergelijke holle woorden. Zoo ook in Oostenburg. De officieren beschouwden zich als overwonnen vóórdat er gestreden was. Het was dus niet te verwonderen dat de soldaten geen grooten lust betoonden om tegen de Engelschen te vechten. Mopperend zeiden zij, niet te weten voor wien zij te strijden hadden, „hebbende gezwooren getrouw te zijn aan den Prins van Oranje, en zijnde de Engelschen zijne Hoogheid geäliëerdens, dat in 't geval zij gekwetst wierden nog hij nog de kompagnie voor hun zoude zorg draagen en ze pensioneeren." Hier komt de invloed van de aanschrijving van Kew weer om den hoek kijken; deze maakte het inderdaad moeilijk ietwat van het feu sacré te doen inslaan of te doen uitslaan, dat noodig is om den strijdlust van een troep aan te wakkeren. Men wist niet juist voor wien men eigenlijk streed, en evenmin tegen wien gestreden moest worden, de geruchten maakten de Engelschen tot vijanden, hunne daden bevestigden dit, maar de Prins zond hen als vrienden en beschermers. De soldaten van Oostenburg drukten zoo de veroordeeling van des Stadhouder's lastbrief eigenlijk zeer juist uit, veroordeeling van te meer waarde omdat zij den indruk weergeeft, dien de brief gemaakt heeft en den invloed teekent, dien hij gehad heeft op de direct betrokkenen, buiten inwerking van den partijgeest, en los van spitsvondige nevenbeschouwingen.

Het journaal is tot en met den 29en door de leden van den krijgsraad bekrachtigd. Daarna galmt Hoffman zijn treurzang in eenzaamheid voort.

De militairen liepen op klaarlichten dag over; de besten van het garnizoen met de slechtsten, Maleiers met Europeanen. De overblijvenden toonden zich onwillig tot werken, zij schoolden fluisterend samen, hunne gezichten stonden stuursch. Ook onder de officieren nam de neerslachtigheid toe. Zij vreesden voor een opstand onder het krijgsvolk. Dit deed Hoffman andermaal een krijgsraad beleggen. Zijn voorstel om aan majoor Agnew te

schrijven, als inzet tot een „voordeelige" capitulatie, vond algemeen instemming.

De Engelschen waren op een paar punten tot nabij de wallen van het fort voortgedrongen.

De bezetting telde geen 150 man meer, de artilleristen waren tot 8 verminderd, in geval van een aanval zou het volk weigeren te vechten, wellicht zelfs tot een revolte overgaan.

Het antwoord der Engelschen op het voorstel, tot een voordeelige capitulatie was ontwijkend. Nu bleef niets meer over dan onder het noodlot te buigen en het fort over te geven op de voorwaarden, die de belegeraar zou willen stellen.

Den 31en Augustus werd dientengevolge de overgave geteekend, op den grondslag, welke voor die van Trinkenomale aangenomen was.

Mijn oordeel over de verdediging van Oostenburg, die geen verdediging geweest is, kan niet gunstiger zijn dan dat over den afweer van de berenning van Trinkenomale, die geen afweer is geweest.

IV.

DE VERMEESTERING VAN CEILON DOOR DE ENGELSCHEN.

(Vervolg)

DE OVERGAVE VAN BATTIKALOA. JAFNAPATNAM, MANAAR, KALPETTI, POETOELANG, KOLUMBO, GALE, KALTERE, MATOERE.

Wij verlieten de autoriteiten in Kolumbo toen zij, na ontvangst van de aanschrijving van Kew en den brief van den gouverneur van Madras, die een veel verder reikende strekking had, in twijfel gebracht waren welke houding tegenover de Engelschen aan te nemen. Zij hadden een weg, tusschen afwijzen en toelaten door, trachten te vinden, door hun aanbod om 800 man Britsche hulptroepen toe te laten, die verdeeld zouden worden over de verschillende garnizoenen. Wij weten hoe de eerste poging tot uitvoering van dit voorstel, te Trinkenomale geenszins een minnelijke oplossing bracht.

Ik ben niet optimistisch genoeg om te gelooven, dat het ten slotte anders met Ceilon zou geloopen zijn, indien de 300 man wel in Oostenburg toegelaten waren; de middelerwijl reeds daarheen gedirigeerde Engelsche scheeps- en krijgsmacht wees op vooropgezette voornemens van verdere strekking dan vriendschappelijk hulpbetoon. Zoo noodig zou een andere stok gevonden zijn om den hond te slaan. Wat Ceilon voor ons had kunnen redden, ware niet geweest het bakken van zoete broodjes, maar wel een beslist en flink van ons afbijten. De beschikbare macht en middelen waren voldoende om dit lang te kunnen volhouden.

Het bericht der eerste gebeurtenissen bij Trinkenomale sloeg te Kolumbo als een onverwachte donderslag in. Terzelfder stonde kwam men er te weten, dat de door de Franschen bewerkte omwenteling in het moederland, met de volle instemming van het

grootste gedeelte der natie was doorgevoerd, en las men in de Londensche couranten van de afschaffing der oude constitutie, met het erfstadhouderschap en den aankleve daarvan.

Wilde men bij aankomst van Fransche schepen te Ceilon de nieuwe regeering in het moederland erkennen, dan diende men vooraf alle verbintenissen met de Engelschen te niet te doen, die zich daartegen zouden verzetten, en dan kon men ook geen Britsche troepen in onze garnizoenen toelaten. Om terug te komen op de toezegging kort te voren aan de overbrengers der officiëele brieven uit Madras gedaan, had men thans schoone gelegenheid, doordien de Engelsche bevelvoerders de forten te Trinkenomale opgeëischt hadden, onder mededeeling dat bij weigering tot vijandelijkheden zou worden overgegaan, en doordien zij daar werkelijk met een inpalmen van het gebied der Compagnie begonnen waren.

Alvorens een besluit te nemen bracht men echter, in de vergadering van den Raad van 12 Augustus, ook de volgende bedenkingen ter sprake. Werd de vriendschap aan Groot Brittannië opgezegd, zoo zou Ceilon dadelijk aan groote gevaren bloot staan. Jafna en Manaar, gelegen tegenover Negapatnam op de kust van Koromandel, zouden zeker verloren gaan, waardoor men groote inkomsten, o.a. van de parelvisscherij, zou derven. Onze factorijen op de Madoereesche kust zouden niet te behouden zijn, hetgeen op gemis aan zout, kalk en lijnwaden te staan kwam. De zekerheid van het afsnijden van alle toevoer van rijst van Bengalen en Koromandel, zou van te grooter beteekenis zijn nu op aanvulling van Batavia weinig hoop bestond. Deze bezwaren, gevoegd bij het bestaande geldgebrek, waren, wij weten het, ook al overwogen bij het schrijven van den brief van den 26en Juli, men vroeg zich nu af, of men de gevolgen ook verder trotseeren mocht.

De Raad nam, op den 15en Augustus ten eerste het besluit geen verantwoordelijkheid te aanvaarden voor de gevolgen, waaraan majoor Fornbauer het bestuur van Ceilon, door zijn ongehoorzaamheid aan 's Gouverneurs opdracht, had blootgesteld. Vervolgens kwam hij tot deze conclusie: „Met opzicht tot de kardinaale vraagen

„of wij de voorheen gedaane belofte aan de Engelsche Regeering van onze getrouwe aankleeving aan de oude Regeeringsform thans noch, nu wij van derzelver omwenteling in Europa nader onderricht waaren, behoudens eere en geweten, herhaalen, en de voormelde Auxiliairen admitteeren konden,

„begreepen wij dat de Republiek de wettige Souverain was van haare koloniën, en deezen mits dien verplicht waaren, zich te

onderwerpen aan de Regeeringsform, die zij goed vond aan te neemen, en aan de beveelen die zij tot dat einde zoude voorschrijven.

„Dat wij over zulx de oude konstituutsie van dezelve voorals noch getrouwelijk behoorden aan te kleeven, doch ingevalle haare verandering in 't Vaderland tot stand quame, ons ook hier te lande daarna schikken, en over zulx alle engagementen vermijden moesten, die ons daaraan konden hinderlijk zijn.

„En wijl bovendien de Engelschen door het ontschepen van krijgsvolk en oorlogstuig op ons grondgebied, door de opeisching onzer vestingen en door de verklaaring, dat zij dezelven met geweld inneemen wilde, tegen alle goede trouw gehandeld, en hun oogmerk, om zich, onder het voorgeven van te beschermen, van onze bezittingen Meesters te maaken, duidelijk aan den dag gelegd hadden, zoo besloten wij, onze voorige aanbieding tot de admissie van agthonderd Auxiliairen terug te neemen, en de ons toevertrouwde vestigen en etablissementen naar uiterste vermogen te defendeeren, tegen alle de geenen, die zich daarvan zouden willen Meester maken".

Had men die woorden maar gestand gedaan!

De brieven, opgemaakt overeenkomstig dit kloeke besluit, bereikten de Britsche bevelhebbers voor Trinkenomale op den 24^en^ Augustus, dus twee dagen vóórdat deze plaats capituleerde, en een week vóórdat Oostenburg dit voorbeeld volgde. Het succes gaf den Britten moed en vertrouwen.

De autoriteiten te Kolumbo zouden daarentegen nog meer slecht nieuws te hooren krijgen, vóórdat hun dapperheid ten laatste rechtstreeks op de proef gesteld zou worden.

Aan Wambeek, het opperhoofd van Battikaloa, was den last gegeven, bij het verschijnen van een vijandelijke overmacht, met de militairen en het verdere personeel, door het land van Matoere, te retireeren. Hij had daartegen bezwaar geopperd, wegens gebrek aan de noodige koelies. Volgens de beschikbare gegevens, zijn daar den 17^en^ September acht schepen op de rede verschenen en zijn een officier met twee geleiders aan wal gekomen en naar het opperhoofd geleid. Wambeek heeft een uur later aan het garnizoen bevolen onder de wapens te komen en zich aan de Engelschen over te geven. Een gedeelte van het detachement, ziende dat het „finaal verkocht en verraden" was, gaf er de voorkeur aan te beproeven, of het zich door de vlucht naar Matoere en van daar naar Kolumbo kon redden. Die poging gelukte; daaraan dankte van Angelbeek de kennisgave van het, door hem scherp

gegispte, „wangedrag" van Battikaloa's opperhoofd en van het verlies der plaats.

De bezetting van Jafnapatnam, en de onderhoorige landschappen Manaar en Wanny, zou haar posten niet tegen een aanval van eenige beteekenis kunnen behouden, daarom werden de Europeanen en Sipajers van Jafna benevens de Maleiers van Manaar en Wanny naar Kolumbo opgeroepen. De wijze waarop dit bevel werd nageleefd, geeft een denkbeeld van de opvatting van tucht, welke op Ceilon heerschte. Het opperhoofd van Manaar voerde de order stipt uit. Van Jafna werd echter slechts een gedeelte van het garnizoen naar de hoofdplaats gezonden. De landregent van Wanny hield de Maleiers tot zijn eigen zekerheid aan, maar deze, even ongehoorzaam aan hun chef als hij het zelf aan zijn lastgever was, verlieten Wanny toch en meldden zich meerendeels (62) te Kolumbo aan.

Zoo hadden de Engelschen vrij spel gekregen op deze punten. Het aanbod van Jafna, om een Engelsch garnizoen in te nemen, zetten zij dadelijk om in een eisch tot overgave, eisch die den 28en September zonder bezwaar ingewilligd werd, door den Kommandeur (M. P. Raket) en den Raad.

Den 5en October maakten de veroveraars zich, zonder verzet, meester van Manaar, den 14en November van Kalpetti en Poetoelang, van waar het garnizoen zich, op bekomen last, reeds vóórdien naar Nigombo begeven had. Ook uit Silauw werd de bezetting naar deze plaats opgeroepen [1]).

Den 8en October had majoor Agnew zich ten tweede male met een brief van den gouverneur en raad van Madras te Kolumbo aangemeld. De eisch werd herhaald om de Hollandsche bezittingen volkomen onder de bescherming en het bewind van zijn Brittannische majesteit te stellen. Boog men niet vrijwillig het hoofd, dan zou wapengeweld daartoe verplichten, iets dat, zooals de brief aangaf, weinig moeite zou kosten nu het regiment Zwitsers door den kolonel-propriétaire de Meuron aan de kroon van Engeland was overgedragen, waardoor de verdediging van Ceilon met onvermogen zou worden geslagen [2]).

Terwijl wij de Nederlandsche autoriteiten in gepeinzen laten wat op den herhaalden eisch te antwoorden, heb ik eerst de beteekenis

1) Onze vestiging te Toetoekorijn, op den vasten overval, was reeds bij het dreigend gevaar door onze landgenooten ontruimd. De Compagnie's goederen waren meerendeels naar Kolumbo overgebracht. De Engelschen hadden bezit van de plaats genomen.

2) De brief van lord R. Hobart en den Raad is hierachter als bijlage B toegevoegd.

aan te geven van dien overgang van het regiment de Meuron onder vijandelijke vlag.

Het ruim 700 man sterke regiment, stond onder bevel van een kolonel de Meuron, die de broeder was van den Kolonel-eigenaar, welke in Neufchatel gewoond had en nu naar Madras overgekomen was. Eerstbedoelde ontving thans, door bemiddeling van Agnew, kennisgave van zijn broeder, dat deze, uit hoofde van de ontbinding van het gouvernement der Vereenigde Nederlanden, aan hetwelk hij zijn regiment afgestaan had, dit weer beschouwde, als te zijner beschikking te zijn gekomen, waarna hij het in dienst van den koning van Groot Brittannië liet overgaan — op dit besluit is de opvatting van den uitgeweken Erfstadhouder niet zonder invloed geweest [1]) —.

Wij zullen ons niet verdiepen in het min of meer rechtmatige van deze zienswijze, doch hier slechts mededeelen dat de Kolonel-commandant en zijn officieren instemden met de aan hun regiment toegewezen nieuwe bestemming, onder het voorbehoud om gedurende dezen oorlog niet te dienen tegen de Nederlandsche republiek of hare koloniën. De autoriteiten te Kolumbo verklaarden het door den Kolonel-propriétaire met den koning van Groot Brittannië aangegane engagement in strijd met zijn, met de Oost-Indische compagnie in 1781 gesloten verdrag (art. 25), maar zij verwachtten geen heil van een tegen wil en dank in dienst houden van het regiment. Daar zij het evenzeer gevaarlijk achtten die troepen in krijgsgevangenschap aan te houden, was de eenige oplossing deze nu lastig geworden heerschappen hoe eerder hoe liever te ontslaan en naar den overwal scheep te doen gaan. Zoo geschiedde dan ook. Maar nu bleek dat deze oplossing niet ieder naar den zin was, want van het regiment, dat niet had willen blijven, drosten bij de inscheping 90 koppen, die in Nederlandschen dienst overgingen [2]).

Ik kom nu terug op de te Kolumbo ontvangen opeisching, waaraan door den brief van de Meuron bijzondere klem was bijgezet. Wijl van het antwoord het lot van Ceilon afhing, waren de leden van den Raad *„billijk beschroomd”* een stellig besluit te nemen.

---

1) Een vertaling van den brief aan kolonel de Meuron is, zooals ik haar vond, opgenomen als bijlage C hierachter.

2) Bij de la Thombe komt een mededeeling voor, welke dit verschijnsel op eenvoudige wijze zou verklaren, onder de soldaten van de Meuron waren nogal Franschen, die begrijpelijker wijze niet in Engelschen dienst wilden overgaan.

De Gouverneur vroeg van elk hunner een schriftelijk advies. Den 12[en] October zou men daarover delibereeren.

De hoofdadministrateur Mr. C. van Angelbeek (zoon van den Gouverneur) vond de eischen der Engelschen zoo buitensporig dat ze behoorden glad afgewezen te worden, maar men diende wegens den alleszins ongelukkigen toestand, voornamelijk door gebrek aan levensmiddelen, geld en troepen, eerst te beproeven, door minzame onderhandelingen, gunstiger uitkomst te vinden.

De kolonel van Drieberg verklaarde, dat wij niet in staat zouden zijn den vijand lang te weerstaan, dat het derhalve te wenschen ware het geschil bij te leggen, door het admitteeren van Engelsche troepen, zonder de vesting en het land over te geven, doch dat wij, als dit niet lukte, ons moesten behelpen om ons zoo goed en zoo lang mogelijk te verdedigen.

De Dessave (opperhoofd of burgemeester) Reintous was van oordeel, dat men de plaatsen voor den wettigen souverein van Nederland tegen alle vermeestering moest defendeeren. Als het garnizoen te zwak was om het geheel goed te verdedigen, moest men alle krachten in het werk stellen om ten minste de hoofdplaats Kolumbo te behouden.

Het advies van den secretaris van Zetten behelsde, dat de weigering van majoor Fornbauer om 300 man auxiliairen in Oostenburg toe te laten, eigenlijk geen weigering, maar een uitstel was geweest om op nadere orders te wachten, daaruit had een geallieerde geen recht kunnen putten om de vestingen op te eischen en aan te vallen. De Engelschen hadden door het in bezit nemen van andere plaatsen reeds zooveel verkregen dat zij in billijkheid tevreden mochten zijn, indien hun bedoeling inderdaad bescherming der Nederlandsche kolonie was geweest. De autoriteiten op Ceilon konden geen voorwaarden aannemen verbonden aan een bepaalden regeeringsvorm voor de Republiek, maar waren verplicht zich te onderwerpen aan de staatsregeling die het moederland zich zelf koos. Hij oordeelde het garnizoen sterk genoeg om den vijand ten minste eenigen tijd op te houden, in afwachting van ontzet. Zijn conclusie was dus ook: afwijzen en verdedigen.

De koopman Samlant sprak zich ook uit tegen het aannemen van de opeisching, de hoop op een behoorlijke defensie moest nog niet opgegeven worden.

De fiscaal Vollenhove herinnerde er nog eens aan, dat de aanvankelijk door den gouverneur van Madras gestelde eisch de door den Erfstadhouder uit Kew afgevaardigde order verre in strekking

voorbijstreefde, vervolgens ontwikkelde hij dezelfde zienswijze, welke wij van den secretaris van Zitter vernomen hebben, zijn slotsom was: „dat wij verplicht waaren, volgens eed en plicht, onze bezittingen tot het uiterste toe te defendeeren, en daartoe alle middelen, die wij noch aan handen hadden, en uitgedagt konden worden, te besteeden."

— Ja, zij wisten wel hoe het behoorde!

De soldijboekhouder Issendorp had geen ander advies dan alles tot een dappere defensie gereed te maken en tot het uiterste te verweren.

Alleen de pakhuismeester von Ranzow had nu reeds den moed om het gebrek aan moed uit te spreken, dat uit aller harten zou ontkiemen, zoodra het zaak zou worden de groote woorden in daden om te zetten. De Engelschen niet toelaten? hun het bezit van Kolumbo bestrijden? maar men had immers geen genoegzame middelen meer tot een behoorlijke verdediging! Als men zich niet in staat achtte om Kolumbo te behouden tot dat ontzet zou opdagen, dan moest men maar dadelijk alle toebereidselen staken, „om daardoor duizenden van getrouwe inwoonders te behouden, want dat men ons met geen billijkheid van plichtverzuim zoude moge beschuldigen, indien wij, tot eene behoorlijke defensie niet in staat zijnde, eene reedelijke aanbieding akcepteerden." In dezen trant doorgaande, kwam hij tot het besluit, „dat men van de aanbieding der Engelschen gebruik maakende, trachten moest met dezelven zoodanig een engagement aan te gaan, als tot meeste welzijn, en de belangen van onze Heeren Meesters, en tot voorkoming van de algemeene ruïne der ingezetenen kost strekken."

Gouverneur van Angelbeek sloot zich bij de meederheid der adviezen aan, men zou persisteeren bij de beslissing van 15 Augustus. Dien overeenkomstig bevatte het antwoord aan den gouverneur van Madras, volgens het journaal, het volgende:

„Dat, schoon wij dat gedeelte van het regiment de Meuron, hetwelk zich hier bevondt, en slegts 500 koppen uitmaakte [1]), verliezen moesten, wij daarom van andere resources niet ontbloot waaren, om ons en het ons toevertrouwde te defendeeren, en dat wij, indien wij eindelijk door eene al te groote overmacht vernield wierden, genoegzaame vertroosting zouden vinden in de bewustheid, van alles gedaan te hebben, wat van getrouwe Ministers verwacht konde worden, die eere en plicht boven alles stelden."

1) De overigen hielden garnizoen in Gale.

— Nogeens, zij wisten wel hoe het behoorde!

Den 15en October kon majoor Agnew het bescheid aan zijn lastgever overbrengen (in extenso, als bijlage D, hierachter opgenomen).

Aansluitend aan deze verklaring van dapper stand te zullen houden, begint in het journaal van Ceilon dadelijk de jeremiade-rits, die nu onverpoosd zal voortdreunen tot aan Kolumbo's val.

De binnenlanden van Ceilon stonden nog onder den vorst van Kandia. De verhouding van dezen potentaat, Rajadhi Singha, tot de Compagnie was, zooals wij weten, sedert lang gespannen. Het hof van Kandia had haar noodgedwongen de stranden afgestaan, maar het had daarover steeds spijt gevoeld en beijverde zich dan ook naarstig ze terug te krijgen. Het had bij een vorige gelegenheid al eens gedreigd de zijde van de ons destijds vijandige Engelschen te kiezen.

Het verwonderde van Angelbeek dus niet ook nu weer te hooren van een poging van Kandia om de Hollanders tot den afstand der stranden te noodzaken, maar ook hoorde hij dat het hof was overgegaan tot het sluiten van een traktaat van vriendschap met de aanvallers en zich daarbij verbonden had tot het verleenen van bijstand tegen ons. Van de zijde van den vorst kwamen in 1795 het eerst klachten, over de onvoldoende wijze waarop hij door ons op de hoogte werd gehouden van hetgeen op Ceilon tusschen de Nederlanders en de Engelschen voorviel. Geleidelijk nam de spanning toe en namen de grieven grooter verhouding aan. Het verloop der zaken, zooals het van Kolumbo uit waargenomen of opgevat werd, is samengevat in een schrijven van den Dessave aan den Rijksadigaar, dat daarom, als bijlage E, hierachter volgt. Men kan er uit lezen een onzerzijds niet willen vragen om steun aan den vorst, een niet willen doen van een toezegging tot eenige concessie ten opzichte van de stranden, maar tevens een verdacht maken van de goede bedoelingen der Engelschen, die met fluweelen pootjes aaiden, maar later de scherpe klauwen zouden uitsteken [1]), een waarschuwen om te bedenken dat een Hollandsch bestuur toch braver is dan een Britsch, benevens een laten doorschemeren van eenige hoop op een terugkrijgen van de zoozeer gewenschte stranden, waarover de beslissing echter aan de autoriteiten in het moederland moest blijven.

1) Dit is uitgekomen: Kandia is Engelsch gemaakt, de opvolger van Rajadhi Singha, Wikrama Singha, werd verbannen.

Deze brief werd den 30en September geschreven, dus vóórdat de tweede opeisching van Madras te Kolumbo ontvangen was. De uitwerking beantwoordde niet aan de verwachting. Uit de Madrassche nieuwspapieren kwam men te weten dat een Kandiasche ambassade naar Madras gegaan was, terwijl bovendien vernomen werd dat een Engelsch gezantschap tot het keizerlijk hof was toegelaten. Na ontvangst van den brief van den gouverneur en raad van Madras deed men nog een poging om met het hof in vriendschappelijk overleg te treden, door het voorstel om beiderzijds vertegenwoordigers naar de niet ver van de grens gelegen plaats Sitavaka te zenden. De Keizer verklaarde het nut hiervan niet in te zien, zoodat de onderhandelingen afgebroken werden.

Onvoldoende als men te Kolumbo op de hoogte was van de Kandiasche aangelegenheden, trok men op halve berichten te ver strekkende conclusiën. Geen der beschikbare bronnen bevestigt de zending van een Engelsche ambassade naar het hof van Kandia, en daarvan zou toch zeker, vooral als zij welwillend ontvangen was, met voldoening gesproken worden [1]).

Doch men verontrustte zich uiterst gemakkelijk in Kolumbo. Het nu te geven overzicht der militaire verrichtingen, zal eigenlijk niets anders zijn dan een toegeven aan verontrustende geruchten.

Bij de ontvangst van de eerste opeisching in Juli bestond het garnizoen uit 1345 infanteristen, verdeeld over:

359 Nationalen (Europeanen),
84 Wurtembergers,
508 Zwitsers,
394 Maleiers.

Ter versterking van dit te zwak geacht garnizoen, werden twee compagnieën Singaleesche schutters in dienst genomen, die, in het begin van den oorlog met Frankrijk opgericht, later als onnoodig afgedankt waren.

De Dessave kreeg den last om 600 Ceilonsche Mooren aan te werven.

Aan de hoofden werd opgedragen uit de bevolking een vliegend legertje samen te stellen, tot het voeren van een „snaphaanskrijg", d.w.z. om den oprukkenden aanvaller voortdurend op het lijf te zitten door aanrandingen, het oplichten van patrouilles en posten,

1) Percival spreekt in zijn, op blz. 37 aangehaald, werk blz. 400, wel van een zending na een inname van Trinkenomale, maar hij doelt daarmede klaarblijkelijk op de gebeurtenissen van 1782, door mij in het kort geschiedkundig overzicht vermeld.

het afsnijden van alle toevoer, waartoe in de boschrijke landstreek schoone gelegenheid bestond. De hoofden hadden hiervan groote verwachting en boden aan deze hulptroepen zelf aan te voeren, onder leiding van Europeesche officieren.

De artillerie bestond uit 90 Nationalen en 48 Maleiers. Ter aanvulling werden Mooren, die vroeger gediend hadden, weer aangeworven, en eenige zeelieden voor de bediening van het geschut bestemd.

Gale had nog een flinke bezetting, het telde 1232 koppen, t. w.:

134 Nationalen (Europeanen),
184 Wurtembergers.
140 Zwitsers,
163 Maleiers,
445 Sipajers en
97 Mooren,

benevens 69 Europeesche artilleristen.

Destijds had Matoere verder nog:

76 Sipajers en 12 artilleristen.

In deze beide plaatsen zouden pogingen aangewend worden, om uit de inwoners vrijwillige korpsen te organiseeren.

Bovendien waren verbeteringen getroffen in de regeling van de soldij en de uitrusting der troepen.

Zoo stelde men zich voor op den goeden weg te zijn, toen de overgang van het regiment de Meuron alles in de war scheen te brengen. Nadat dit Kolumbo verlaten had, bestond de infanterie er uit:

363 Nationalen,
82 Wurtembergers,
432 Maleiers,

waarbij nu 292 nieuw aangeworven Mooren gekomen waren. Men dacht nog 4 compagnieën, elk van 100 koppen, te kunnen vormen.

De artillerie was gebracht op 87 Europeanen en 200 Mooren.

Die getallen werden niet voldoende geoordeeld voor een goede verdediging. Daarbij kwam dat de bevolking even weinig lust betoonde in den dienst bij het vliegend legertje, als in dien bij de vrijwillige korpsen te Gale en Matoere.

Onder die omstandigheden kwamen de autoriteiten tot het inzicht, dat het onmogelijkheid zou wezen meerdere plaatsen te gelijk te behouden. Er bestond een missive, van 19 Februari 1781, waarin machtiging werd verleend zoo noodig een gedeelte op te

offeren tot behoud van het overige. Hiervan werd gebruik gemaakt om zich tot de verdediging van Kolumbo te bepalen en alle troepen daarheen te roepen. Den 19en October werden de bevelen daartoe uitgevaardigd. De uitvoering der evacuatie van Gale, eerst nog opgeschort en vertraagd, kwam ten slotte ook tot stand. Hierdoor telde Kolumbo in Februari 1796 aan infanterie:

	584	Europeanen,
	772	Maleiers,
	462	Sipajers,
	135	Mooren, dus 1953 koppen,
en aan artillerie	124	Europeesche Kanonniers,
	118	Zeelieden,
	19	Ambachtslieden,
	117	Mooren, derhalve 378 koppen. [1])

Ware de veste goed verdedigd geworden, dan zou een beschrijving der defensiewerken nut hebben en belangstelling wekken. Nu dit niet geschied is, meen ik mijn lezers een kennismaking met de onderdeelen van de vesting Kolumbo, en met de daaraan in den beschikbaren tijd nog aangebrachte verbeteringen, te moeten besparen [2]).

Aan proviand en drinkwater werden zoo groote hoeveelheden in voorraad genomen als bijeen te brengen waren. Een groote kwaal vormde het gebrek aan geld, terwijl de kredietbrieven met den dag minder gewild werden. Beproefd werd om eenige van Compagnie's zaaivelden te verkoopen, maar het bod bleef zóó ver beneden de redelijke waarde, dat de poging als mislukt werd beschouwd. Gelukkiger was men in het vinden van koopers voor eenige tuinen nabij Kolumbo, maar de opbrengst was een druppel in het meer. Geldnood bleef bestaan.

Op een van den commandant van Kaltere ingekomen bericht, dat Engelsche schepen voor de kust kruisten en booten aan land zonden om te fourageeren, was in het laatst van November 1795 een detachement van 100 man met de bewaking van de kuststrook ten zuiden van Kolumbo belast. De vijand stelde kort daarna aan

1) Al deze cijfers zijn ontleend aan de officieele opgaven; opvallende verschillen met voorafgaande worden niet voldoende toegelicht.

2) Onder de kaarten en schetsen, welke op het Rijksarchief aanwezig zijn, komen veel detailkaarten voor van de verschillende vestingwerken op Ceilon, alsook van gedane voorstellen ter verbetering, vóórdien aan bewindhebbers der O. I. C. aangeboden.

den posthouder te Barbarije een eisch tot het uitleveren van bij een fourageering achtergebleven matrozen en tot het verschaffen van vee als anderszins. Van die gelegenheid werd onzerzijds gebruik gemaakt om den vaandrig Vogel de opdracht te geven de Engelschen bij hun terugkomst aldaar zoo warm mogelijk te ontvangen. Vogel bereikte 's nachts Kaltere en bij 't aanbreken van den dag Barbarije, waar hij zich verdekt opstelde, in een kreupelbosch achter de Singaleesche school.

Omtrent 9 uur naderde een gewapende barkas, gevolgd door vier schuiten, het strand. Toen ongeveer veertig man voet aan wal hadden gezet, viel ons, in twee deelen gesplitst, detachement hen op het lijf en verplichtte den vijand met bebloeden kop naar de schepen terug te keeren. Onzerzijds hadden wij 3 dooden en 6 zwaar gewonden. Nadien was het uit met dergelijke landingen. Een vingerwijzing hoe de Engelschen aangepakt moesten worden, wilde men hen van Ceilon afhouden! Een vingerwijzing, die echter niet begrepen is.

Zooals ik boven mededeelde waren de garnizoenen van Kalpetti, Poetoelang en Silauw naar Nigombo opgeroepen. Hier scheen de verdediging van de ommelanden van Kolumbo te moeten beginnen. De Engelschen maakten, volgens de ingekomen berichten, aanstalten om de plaats over land en over zee aan te pakken. Men was ondertusschen 1796 ingegaan; sedert de eerste opeisching was een half jaar verstreken.

Den 23[en] Januari werd kapitein de la Motte Bertin met een compagnie versterking naar Nigombo gezonden, zoodat hij er het bevel voerde over 400 dapperen. Hij had den indringers het landen aan de zeezijde en het overschrijden van de rivier Kaimelle te betwisten. Doch ziet; daar kwamen spook-berichten van zóó overgroote macht der Engelschen, dat zij de rivier op drie plaatsen te gelijk zouden kunnen oversteken, op elk punt sterker dan ons heel detachement, „hetwelk in zulk een val gevaar liep, terwijl het den overtogt op de eene plaats tegenhield, van de andere twee kanten door de vijanden overvallen of afgesneeden te worden. Bovendien vertoonden zich in het gezicht van Nigombo scheepen en inlandsche vaartuigen in zee, die volgens schrijven van het hoofd de Haart tusschen dat fort en Kolumbo scheenen te willen landen." Bij die geruchten van voornemens over land, en dien schijn van voornemens over zee, kwamen nu van alle kanten berichten, dat de Rijksadigaar,met 3000 Kandianen, op de grenzen der zeven korles (de landschappen om Kolumbo)

stond, om, zoodra de vijand tot Nigombo vooruitgerukt zou zijn, in ons gebied te vallen. Was dit juist dan zou de terugtocht zeer belemmerd worden en op groot verlies te staan komen, en aan belemmeringen en verliezen mocht men zich niet wagen, aangezien men alle krachten wilde behouden voor de eigenlijke verdediging van Kolumbo. Kapitein de la Motte ontving daarom den 31en Januari het bevel om dadelijk van Nigombo naar Kolumbo op te breken. Juist bij tijds! „want," zegt van Angelbeek in zijn dagverhaal, „kort daarna werd Nigombo van de zee en land kant overweldigd, met een overmacht, die ons detachement wel twintigmaal surpasseerde."

Welsh vermeldt in zijn werk (zie voren blz. 38), hoe de Engelschen, na op Ramiseram, een eiland dat, met de z. g. n. Adamsbrug en Manaar, Ceilon aan het vasteland schakelt, de krijgsmacht verzameld te hebben, den 10en Januari van daar de expeditie tegen Kolumbo inzetten. In open booten, blijvend in de kleêren, die, elken nacht doornat geregend, over dag aan het lichaam droogden, volgden de troepen de kust tot Nigombo, dat als eerste rendezvous aangewezen was. „Our flotilla being drawn up in order, a landing was effected, and we found the works abandoned without resistance. Here, then, we landed our stores, camp equipage, etc., as also fascines and gabions we had made, under the erroneous impression that we were not likely to find materials in Ceylon, the best wooded country in the world." Deze kleine bijzonderheid neem ik over ter verklaring van den langzamen gang van zaken bij de Engelschen, zij hebben wel meer monnikenwerk gedaan. Men is doorgaans te veel geneigd aan te nemen, dat bij den vijand alles vlot en vlug gaat, een denkbeeld, dat ook op de verdedigers van Ceilon ingewerkt heeft.

Percival heeft van de geheele actie bij Nigombo niets te zeggen dan: „The English landed at Nigumbo in February 1796, when they made themselves masters of it without opposition."

Maar nog minder vertelt hij van een verwachten steun van de Kandianen, hij maakt daarvan hier, noch verder gewag in zijn boek. Een reden, om de toezegging van hulp van die zijde te verzwijgen, kan hij niet gehad hebben, eerder ware te verwachten dat de schrijver, die zijn landgenooten gaarne voorstelt als bijzonder handige onderhandelaars met inlandsche hoofden, met trots melding zou hebben gemaakt van de samenwerking met de bewoners van Ceilon's binnenland, als deze inderdaad bestaan had of slechts toegezegd ware geweest. Wel heeft de vorst van Kandia, *na*

de vermeestering van Kolumbo, een gezantschap naar den overwinnaar gezonden, maar de stugge wijze waarop dit ontvangen is geworden, wijst ook niet op een zich samen verheugen over een in overeenstemming behaald succes. Niet onmogelijk, zelfs niet onwaarschijnlijk komt het mij voor, dat kolonel Stuart het oude middel, verspreiding van overdreven berichten, in toepassing heeft gebracht om op het moreel der verdedigers van Kolumbo in te werken. Is dit juist gezien, dan zouden de geruchten omtrent de voornemens der Kandianen daardoor verklaard zijn, maar dan zouden zij ook prachtig doel getroffen hebben.

Den 5en Februari zond de posthouder van Pasbetaal (bij het veer over de Kolumbo rivier) de alarmeerende tijding van den opmarsch der Engelschen tot Jaelle, een dorp slechts anderhalf uur gaans van de rivier gelegen.

Fluks werd majoor Vaugine met vijf compagnieën naar Pasbetaal gezonden. Den volgenden dag oordeelde men het wijzer bij dien rivierovergang slechts een detachement van drie compagnieën te laten, waarover kapitein Légrevisse het bevel kreeg, terwijl majoor Vaugine teruggeroepen werd; tevens zou aan het Groot Matuaal, of den mond van de rivier, een detachement onder kapitein von Mittmann post vatten, bestaande uit twee compagnieën en die Laskorijns, welke zich voor het vliegend legertje aangemeld hadden. Aan elk der detachementen werden 4 kanonnen met de noodige bediening toegevoegd, en, daarop steunend, verstoutte men zich van *beletten van de passasie* te gewagen.

's Nachts signaleerde kapitein von Mittmann 's vijands opmarsch tot Mabolle. Nu het begon te spannen, wist men wat ons te doen stond! Kapitein von Winkelman rukte met 2 compagnieën en 4 stukken op naar een ander punt aan de rivier, het Groote Pas genaamd, een buitenplaats van den Gouverneur.

Den 8en nam de Gouverneur persoonlijk den toestand in oogenschouw; hij liet nog wat bruggen afbreken, vooral om de Kandianen tegen te houden.

Daarna kwamen de spoken weer. Dienzelfden dag werd een briefje van kapitein Légrevisse ontvangen, waarin veel volk aan den overkant werd gesignaleerd, afzonderlijk wordt melding gemaakt van Sipajers met roode monteering. Dit rood scheen op de onzen de tegenovergestelde uitwerking te hebben, die het op den strijdlust van stieren heet uit te oefenen. Den volgenden dag begonnen de berichten binnen te vallen van groote en grootsche aanvalsplannen van de Engelschen, die o.a. Zwitsers van de

Meuron tot gidsen zouden hebben. Hierdoor zouden zij in kennis gesteld kunnen zijn met de doorwaadbare plaats bij de Pannenbakkerij. Maakten zij daarvan gebruik om de rivier over te trekken, dan zou niets hun gemakkelijker zijn dan het detachement bij Pasbetaal in den rug te vallen of van Kolumbo af te snijden. Het advies van den bevelhebber der troepen, kolonel van Drieberg, over deze hachelijke quaestie was weer: niets wagen, alles bewaren voor de verdediging van de hoofdplaats [1]). De positie bij Pasbetaal werd nu ook losgelaten en het detachement van daar verplaatst naar het Groot Matuaal, maar toch zou bij Pasbetaal nog een fiere demonstratie plaats moeten vinden, als de Britten daar den overtocht mochten beproeven! Vier stukken oud-kanon zouden er blijven, om op het kritieke oogenblik afgevuurd en daarna vernageld te worden! Kapitein Légrevisse zou zich, na dit heldenstuk volvoerd te hebben, mede naar den mond van de rivier begeven. Tegelijkertijd moest von Winkelman dan van het Groote Pas op Kolumbo terug trekken; maar von Mittmann moest, versterkt als hij was, aan den overgang bij het Groot Matuaal stand houden. Werd dit hem onmogelijk gemaakt, dan moest hij het detachement Légrevisse naar Kolumbo zenden, en zelf met de 2 compagnieën en de Laskorijns het bosch intrekken, om den vijand, op alle wijzen, die de omstandigheden zouden veroorlooven, afbreuk te doen.

Het was von Winkelman nog wat lang, dat wachten op het tooneelstuk van Légrevisse met zijn vier oude kanonnen bij Pasbetaal. Hij somde in een rapport de gevaren op, waaraan zijn detachement bloot kon staan, als de Engelschen eens heusch oorlog gingen voeren tegen hem, en daarbij schreef hij den 9[en] Februari: „Mijn plicht gaat verre mijn leven te boven en mijn ijver, om aan de orders van Uweledele Gestrenge Grootachtb. te voldoen, heeft geen paalen, maar de plicht om ten voordeele van de hoofdplaats, zooveel als mogelijk is volk te spaaren, zal mijne vrijheid bij UW. Gestr. Grootachtb. gewis verontschuldigen"; die vrijheid bestond in een aanwijzing om niet langer te wachten met het terugroepen van zijn detachement naar Kolumbo.

Kolonel van Drieberg en luitenant-kolonel Scheede konden het perikel ten volle met von Winkelman mee gevoelen, zoodat deze inderdaad de order kreeg, van den nacht gebruik te maken om veilig te retireeren.

---

1) Verdediging, die vooral kracht in de buitenwerken had moeten zoeken!

De Engelschen werkten ondertusschen weer met flink overdreven berichten te land, en met schijnbewegingen ter zee. Den 10en Februari maakte een brik *mine* (van Angelbeek gebruikt zelf deze uitdrukking) alsof zij het toelegde op een landing aan dezen kant van de groote klippen. Dit was voldoende om dadelijk aan afsnijden van de aan den mond van de rivier opgestelde troepen te denken, en von Mittmann en Légrevisse met hunne detachementen zonder langer dralen tot onder de korte boompjes, dicht bij de hoofdplaats, achteruit te doen krabbelen.

Het is interessant hier het overzicht der gebeurtenissen, zooals wij die aan de hand van van Angelbeek's rapport gevolgd hebben, te onderbreken, om te vernemen hoe de Engelschen dachten over de handelwijze der tegenstanders, zoo ten volle in strijd met de hooghartige verklaring om bij hun val althans de vertroosting te willen vinden, alles gedaan te hebben, wat van getrouwe ministers verwacht kan worden, die eer en plicht boven alles stellen. Men vergeve mij een lange aanhaling uit Percival's werk (bladz. 112 e. v.). „After the taking of Nigumbo, general Stewart with the 52 d, 73 d and 77 th regiments, three battalions of Sepoys, and a detachment of Bengal artillery, marched to attack Columbo. The road through which he had to pass presented apparently the most formidable obstacles. Those rivers which add so much to the beauty and richness of the country, and those woods which afford so much comfort to the traveller, presented so many bars to the march of an army, and opportunities to annoy it. For twenty miles the road may be considered as one continued defile, capable of being easily defended against a much superior force. It was intersected bij two broad, deep, and rapid rivers, and several smaller ones, besides ravines whose bridges had been broken down. Each side of the path through which our army marched was covered with thick woods and jungle, from whence the enemy had an opportunity of destroying their adversaries without even being seen themselves. In such a situation general Stewart every moment expected an attack, and was exceedingly surprised, as were all the officers, at being suffered to pass through such a strong and difficult country without the smallest opposition. Nothing can give a more striking idea of the degraded state to which the Dutch military establishments at Ceylon were reduced, than their suffering an enemy to advance unmolested in such circumstances. Neither want of skill or prudence on the part of the officers, nor want of discipline on that of the soldiers, could have produced such dis-

graceful effects. It is only to the total extinction of public spirit, of every sentiment of national honour, that such conduct can be attributed. A thirst of gain and of private emolument appears to have swallowed up every other feeling in the breasts of the Dutchmen; and this is a striking warning to all commercial nations to be careful that those sentiments, which engage them to extend their dominions, do not obliterate those by which alone they can be retained and defended."

Over den terugtocht van de troepen bij de groote rivier tot vlak bij de hoofdplaats oordeelt de Engelsche schrijver niet minder afkeurend. Hij zegt: „The position was very advantageous, as the river, from its winding course, protected our right flank and rear, while the left was skirted by a very thick wood or jungle, which extended nearly to the Black town of Columbo. Our ships, which lay at no great distance, were ready to furnish the army with every thing necessary. It was of this last circumstance that the Dutch took advantage to exuse their pusillanimous conduct in abandoning such an excellent position. They said they were afraid of troops being landed from the ships between them and the fort of Columbo, and thus cutting off their retreat. But those who are acquainted with the situation of the country will look upon this as a very poor palliation of their cowardice; as even supposing we had attempted to land troops between them and the fort, a secure retreat was opened to them by the thick wood on the left, through which, from our not knowing the ground, it would have been dangerous and improper for us to pursue them."

Het is geen aangename taak, in deze partij te moeten kiezen voor de opvatting van een vreemde tegenover die van den laatsten gouverneur van ons Ceilon. Toch meen ik dat Percival's oordeel niet te hard is. Hij is in 1796 op het eiland gekomen, heeft er niet alleen verkeerd met Engelschen, maar ook met Nederlanders, die een rol in het drama vervuld hadden, zoo met van Angelbeek zelf. Hij zal daardoor eerder tot een gematigd, dan tot een te sterk partijdig oordeel gekomen zijn. Ook neemt de roem der overwinnaars af naarmate de tegenstanders minder hoog gesteld worden, en kan de schrijver daarom dus geen neiging gevoeld hebben tot declineeren van de overwonnenen. Hij heeft bovendien geenszins alle Nederlandsche beoordeelaars tegenover zich. Veel harder oordeel dan hij, hebben b.v. van Hogendorp, van Kampen, de la Thombe over van Angelbeek en zijn medebestuurders geveld, hun veroordeeling berustte echter op minder hechte, geenszins

onpartijdige gegevens, daarom noem ik hier liever nog eens den naam van Francken, een getuige der débacle, die in zijn boven vermelde memorie van Februari 1797 een oordeel uitspreekt geheel in overeenstemming met de beschouwingen van den Engelschen kapitein. Professor Lauts kan het goed gemeend hebben, wanneer hij van Angelbeek verdedigt tegen de te grove verguizing van van Hogendorp [1]), maar verder mag de vergoeilijking niet gaan, ... doch laat ik niet vooruit loopen op de slotscène. Kolumbo immers was nog niet gevallen.

Ik heb nog een enkel sprankje van geestkracht te vermelden. De gepensionneerde luitenant-kolonel ridder de Raymond, beter beseffende op welke wijze de verdediging van een plaats gevoerd moet worden, dan de nog in dienst zijnde hoofdofficieren, had aangeboden met een detachement Europeanen en Maleiers een uitval te doen. Van Drieberg was er niet voor, maar gaf eindelijk toe. De Raymond kreeg vijf compagnieën tot zijn beschikking.

In den nacht van 10 op 11 Februari uitgerukt, ging hij omtrent 5 uur 's morgens tot den aanval op de Engelschen over. Ongelukkiger wijze werd hij zelf bij den aanvang der actie doodelijk gewond. Na een schermutseling van ongeveer één uur, weken de onzen terug naar de vesting. Hun terugtocht werd gedekt door de afdeeling van kapitein von Mittmann, die zich bij deze actie echter verlaten zag door de Laskorijnsche hulpbenden. Ons verlies was beduidend, de Raymond overleed aan zijn wonden, bovendien telde men 42 dooden en een 60 tal gewonden, terwijl het wegloopen der Laskorijns geheel den bodem insloeg aan de verwachtingen, die men op het vliegend legertje gebouwd had.

De verliezen der Engelschen worden door van Angelbeek geschat door een vermelding van de 82 gewonden, welke na de overgave der plaats in het hospitaal werden gebracht. Percival, die een eeregroet aan de Raymond brengt, zegt „the loss on our part was not material". Inderdaad kunnen zij het er goed afgebracht hebben, want, volgens het rapport van Francken, zouden zij niet eens de geweren gebruikt hebben, maar uitsluitend met kartetsen uit veldstukken hebben gevuurd.

Het spreekt van zelf, dat de slechte uitslag dezer, op zich zelf goede, poging den moed bij de autoriteiten niet deed herleven.

Daar zeilden nu waarachtig 3 vijandelijke oorlogs-, 13 gewapende schepen, 3 snauwen en 2 pramen de buitenrede van Ko-

1) Geschiedenis der Nederlanders in Indië dl. IV bladz. 219, noot.

lumbo binnen, en gingen hier over tot het ontschepen van troepen en legerbenoodigdheden, niet ver van de korte boompjes, even buiten het bereik van het geschut onzer werken.

Van dit oogenblik af bleef de geheele Ceilonsche macht voortdurend onder de wapens en ieder dacht nu weldra de daden te zien, waarvoor alles wat strijdvaardig was in de hoofdplaats was samengetrokken. Maar er werd niets gedaan. De troep werd afgemat, gekweld met waken en wachten; hij werd baloorig van ontevredenheid en ongeduld.

De hoop op uitkomst begaf het eerst de aangeworven inlanders en de koelies; zij liepen in groot aantal weg, weldra gevolgd door Moorsche krijgslieden. Dit werkte aanstekelijk op de Sipajers en zelfs op de Maleiers, anders de beste en meest getrouwe der soldaten, ja, laat het ons maar zeggen, op allen, tot in de hoogste stelling. Als er nu maar iemand kwam, die het als een plicht durfde voorstellen menschen en bezittingen te behoeden voor de oorlogsrampen, dan zou hij open oor en gewillig gemoed vinden. Het ware eigenlijk te verwachten geweest dit te vernemen van het raadslid, dat reeds eerder een vingerwijzing in die richting gedaan had. Maar deze durfde zelfs deze verantwoordelijkheid blijkbaar niet meer aan. Er was echter een niet verantwoordelijk persoon in Kolumbo, die deze rol wel op zich wilde nemen; de heer Sluysken, directeur van Soeratte, tot herstel van gezondheid ter hoofdplaats toevend [1]). Deze hield den Gouverneur het wanhopige van den toestand voor, o.a. wijzende op de tienduizend man en de twintig schepen, welke reeds tegenover de zwakke macht der verdedigers stonden, terwijl de sterkte van den vijand nog hand over hand toenam [2]). De Kandianen waren voor de Engelsche zaak gewonnen; door het uiterste af te wachten zou men alles prijs moeten geven en „tevens alles bloot stellen, door het zwaard onzer vijanden om te koomen terwijl de overblijvenden tot den bedelstaf zouden gebragt worden, enz." De Gouverneur verzocht hem dit gewichtige voorstel op schrift te willen stellen, „hetgeen op den 13^{en} met veel bereidwilligheid geschiedde."

De stafofficieren kregen over dit stuk schriftelijk van advies te

---

1) Volgens de la Thombe zou Sluysken eerst aan Stuart toestemming verzocht hebben, om de sterkte met zijn gezin te verlaten. Nadat dit ingewilligd was, begaf hij zich naar het landhuis aan de Groote Pas. Is dit juist, dan schijnt hij daar overreed te zijn tot het doen van den stap bij van Angelbeek.

2) Volgens Francken heeft het totaal der Engelschen 7000 niet overtroffen, ook Lauts geeft dit cijfer.

dienen. Volgens hun eenparig oordeel bestond geen hoop de vesting met succes te verdedigen (hetgeen juist was, doch uitsluitend door den geest die de verdedigers bezielde of ontzielde). Alleen majoor Vaugine adviseerde: dat men, ongeacht alles wat in het nadeel der verdediging aan te voeren was, verplicht was de stad zooveel mogelijk te verdedigen en niet te kapituleeren, dan nadat men door een goede defensie de goedkeuring en achting van den vijand zou hebben verdiend. Ook hierin las Angelbeek een uiting van ongeloof aan eenige kans van welslagen.

Evenals bij vorige gelegenheden, bleken de Engelschen niet onkundig te zijn van hetgeen binnen onze muren voorviel, althans juist op tijd kwam den 14^{en} Februari een nieuwe opeisching van Kolumbo.

De Raad overdacht nu het vervliegen van alle hoop op bevelen en steun uit Nederland of uit Batavia, op verlossing door de lang verbeide Fransche vloot, op de hulp der inlandsche hoofden tot het vormen van guerillabenden; hij overwoog de gevolgen der steeds toenemende desertie, die de infanterie had doen slinken tot 584 Europeanen en 766 Maleiers, de artillerie tot 124 Europeanen, 118 zeelieden, 19 ambachtslieden en 117 Mooren, terwijl volslagen gebrek aan koelies bestond (men vergelijke blz. 69). De slotsom was, dat het garnizoen te zwak werd geacht om de vesting behoorlijk te verdedigen.

Ik geef deze cijfers zooals Angelbeek ze vermeldt in zijn overzicht, maar als men de opgave ziet (bijlage F) van het garnizoen, zooals dit bij de overgave was, vindt men andere, *veel hoogere,* getallen, *nauwkeurig naar korps en compagnie opgesomd.* Hoe 't zij, de verdediging werd er niet mee aangedurfd. Daarvoor had men nu alles ontruimd, alle troepen op Kolumbo terug getrokken, elke kans om den vijand op te houden of hem een slag toe te brengen ontweken! Men had de manschappen ontmoedigd, gefnuikt in kracht en lust, hen voorbereid tot overloopen, en geschikt gemaakt tot retireeren slechts, retireeren steeds, retireeren tot de capitulatie zonder slag of stoot, als daarbij passend slot.

Door de capitulatie te weigeren, zou men „niets anders uitrichten dan dat de heele stad met deszelfs inwoonders geruïneerd werd, en dat men zich doch alsdan zoude moeten overgeeven, en dat wel op diskreetsie, in welk geval de vijandige troepen de verwoesting en het ongeluk van duizenden zouden voltoijen, en de kolonie te vuur en te zwaard zoude vernield worden, zonder dat aan onze Republiek of Kompagnie daardoor voordeel toegebracht

werd, terwijl, ingevalle Grootbrittannien bij den vrede genoodzaakt mogt worden het veroverde terug te geven, het belang van de Republiek en Kompagnie grootlijx zoude bevorderd worden, als deeze stad en vesting onvernield gebleeven waaren".

Deze overwegingen leidden Gouverneur en Raad, in hun vergadering van 14 Februari 1796, tot het eenstemmige besluit om den Engelschen een *billijke* capitulatie voor te stellen. Majoor Agnew had volmacht om op de voorstellen te beslissen. Zoo kon den volgenden dag de zaak reeds haar beslag krijgen. De beslissing omvatte ook alle overige buiten Kolumbo overgebleven plaatsen waar de Hollandsche vlag nog woei.

Ik vond op het naar Batavia gezonden journaal van fort Oostenburg eenige potlood kantteekeningen, die juist den indruk weergeven, welke ik van de houding van de verdedigers van Ceilon *in het algemeen* reeds gekregen had, toen ik de naar Nederland gezonden stukken las, die niet verrijkt zijn met dergelijke ontboezemingen van een der lezers. Een dier opmerkingen luidt: „De vraag was bij deze laffe heeren alleen of zij, en op welke wijs het best *retireeren* konden, zij dachten alleen aan retireeren." Elders waar de woorden *gevaar* en *vreezen* in den tekst voorkomen, zegt de aanteekening: „gevaar! daar zijn ze razend bang voor geweest" en „vreezen! juist dat is het woord."

Ik heb nu een lang stuk weer te geven, laatste reutel van Neêrlands gezag over Ceilon, waarbij geen moment van opflikkering of van helderziendheid den doodsnevel doorbreekt.

Preliminair artikel. De Heer Johan Gerard van Angelbeek, Raad Ordinair van Nederlandsch Indië, Gouverneur en Directeur van de Nederlandsche bezittingen op het eiland Ceilon, biedt aan den Heer kolonel Stuart en kapitein Gardner, kommandanten van de Engelsche armee, hun kasteel Kolumbo na verloop van drie dagen over te geeven op de volgende kondietsiën.

Vertaling van het Engelsch antwoord op preliminair artikel.

Majoor Patrik Alexander Agnew, Adjudant Generaal der Britsche troepen op het eiland Ceilon, konsenteert uit krachte van de macht die aan hem gegeven is door kolonel James Stuart, kommanderende het Britsche leger, en Allan Hijde Gardner, Schildknaap kapitein van Zijner Majesteits

schip Heroïne, en oudste officier van de zeemacht voor Kolumbo, in de overgave van het fort op de ondervolgende voorwaarden, mits dat de kapitulatie heden avond geteekend en het fort aan de Britsche troepen morgen ochtend om 10 uren overgegeven worde, zooals bij de volgende artikelen gestipuleerd wordt.

Art. 1.

Onder deze kapitulaatsie zullen de stad Gale en de fortresse Kalture, met alle de daartoe gehoorende landen, domainen en regaliën van de Edele Nederlandsche Compagnie mede begrepen wezen, en de Gouverneur zal aan den Kommandeur en Raad te Gale en den Kommandant van Kalture order uitvaardigen tot de dadelijke overgave, navolgens den inhoud van deze kapitulaatsie.

Toegestaan.

Art. 2.

Het kasteel met al deszelfs ap- en dependentsiën zal overgegeven worden met alle artillerie, ammunietsie, wapengoederen, provisiën en met alle effecten van de Compagnie, met de daartoe behoorende plans en memoriën, betreklijk tot de fortifikaatsiën, ter goeder trouwe en zonder iets te verzwijgen of achter te houden.

Toegestaan, en de kaarten van het eiland Ceilon met dier kusten en alle andere publieke kaarten daaronder begrepen.

Art. 3.

En wijl de negootsieboeken zoowel hier te Kolumbo als ook te Gale, twee jaar ten achteren zijn, zoo zal de overgave geschieden navolgens de restanten die werkelijk in wezen zijn, en aan de negootsie bedienden alhier en te Gale zal een billijke termijn bepaald worden, om de boeken op te maken, en deze bedienden met hunne suppoosten en assistenten zullen gedurende dien tijd de gasie en emolumenten genieten die voor hunne diensten bepaald zijn.

De bazen van de smids-, kuipers- en huistimmerwerf en de opziender van de wapenkamer en de baas van de pannebakkerij, hebben alles bij aanbesteeding; hunne rekeningen zullen door onze negootsie-bedienden geëxamineerd en geliquideerd, mitsgaders door de Engelschen betaald worden, waartegen gemelde bazen en opzienders de aan hun verstrekte materialen moeten verantwoorden.

Een jaar of achttien maanden, zoo dat volstrekt noodig is om de negootsieboeken te verevenen, wordt toegestaan, gedurende welken tijd een raisonable salaris aan de bedienden van de Hollandsche Compagnie, die daartoe geëmployeerd zullen worden, zal betaald worden.

De rekeningen van de bazen zullen geëxamineerd worden op de verzochte wijze.

Art. 4.

Alle sekretariële papieren zullen mede getrouwelijk overgegeven worden, doch aan den Gouverneur van Angelbeek zullen van de gemeene en sekrete resoluutsiën die gedurende zijn kort bestier genomen zijn en niet naar Nederland en Batavia hebben kunnen gezonden wor-

Toegestaan.

den, gevidimeerde kopijen afgegeven worden om zich nopens zijn gehouden gedrag in de maneance van zaken te kunnen verantwoorden.

Art. 5.

De retoeren en verdere koopmanschappen van de Compagnie die hier gedeeltelijk in de ter rheede liggende schepen Berlikum en de Eensgezindheid geladen en gedeeltelijk in partikuliere huizen opgelegd zijn, zoowel als die zich te Gale bevinden, zullen mede ter goeder trouwe overgegeven worden, door Kommissarissen, die de Heer Gouverneur daartoe zal benoemen, aan den Heer Majoor Agnew, die door de Regeering van Madras tot het overnemen van dezelven benoemd en geauthoriseerd is.

Alle koopmanschappen en publieke eigendommen hoegenaamd, hetzij geladen in de schepen, liggende onder het geschut van Kolumbo, in 's Compagnie's pakhuizen en partikuliere huizen geborgen, zoomede die te Gale, Kaliture en op eenige andere onderhorige plaatsen op het eiland Ceilon, zullen aan den Heer Majoor Agnew, agent van de regering van Madras, drie weken na dato dezes worden overgegeven.

Art. 6.

Doch wijl de compagnie in de laatste jaren, van hare dienaren en ingezetenen geld op interest genomen, en bij gebrek aan baar geld, kredietbrieven ten bedrage van circa vijf lak rijksdaalders, waarvan echter ruim de helfte in haar kas is, uitgegeven heeft, met belofte van dezelven te zullen realiseren, en wijl ook verscheide bedienden gasie en emolumenten bij de Compagnie te goed hebben, waarvoor zij geen an-

Wijl de Heer van Angelbeek aan de kommandeerende officieren van Zijner Majesteits zee- en landmacht voor Kolumbo, verzekerd heeft dat de weigering van het verzoek, vermeld bij het 6e artikel, de totale ruïne van deze kolonie ten gevolge zoude hebben, zoo konsenteren zij in de volgende arrangementen betrekkelijk de kredietbrieven van dit eiland, mits dat de publieke eigendommen van de Hollandsche

dere hypotheek hebben, als de effekten van de Compagnie, zoo zullen daaruit de voorsegde schulden van de Compagnie betaald, en de krediet-brieven gerealiseerd worden, hetwelk te minder bedenking kan veroorzaken, doordien de retoeren alleen, wanneer de fijne kaneel het ℔ maar voor drie ropijen, de peper het kandijl voor 100 ropijen, de kardamom het ℔ op eene ropij en de lijwaten en de overige goederen op 't inkoops gerekend worden, omtrend vijf en twintig lak ropijen, en alle de schulden, gasiën en kredietbrieven, die in handen van de gemeente zijn, niet over de ses lak ropijen beloopen zullen. De koperen doedos zullen gangbaar blijven voor een stuiver.

Compagnie bevonden worden te accorderen met het opgegevene bij dit artikel.

De Engelsche regering van Ceilon neemt over, de onder de gemeente roulerende kredietbrieven, mits dat dezelve niet meer bedragen dan 50000 ℔ sterlings. Voor dezelven zullen certifikaten tegen den intrest van 3 per C. jaarlijks verleend worden, welke interest alle half jaar zal betaald worden, zoo lange de landen van Ceilon, strekkende van Mature tot aan Chilaw, in het bezit der Engelschen zullen blijven; doch indien deze plaatsen weder aan de Hollanders teruggegeven worden, vervalt noodwendig de betaling dezer certifikaten op de Hollanders, in welk geval de originele kredietbrieven aan de houders voor de certifikaten door de Britsche Regering verleend, terug zullen worden gegeven. De officieren, kommandeerende de Britsche magt zijn niet geauthoriseerd, om over de betaling der achterstallige soldijen van 's Compagnie's dienaren te beslissen, hetwelk afhangt van het toekomend besluit van Zijne Majesteit.

Het kopergeld moet volgens de wisselkoers zijne waarde vinden.

Art. 7.

Alle partikuliere eigendommen en bezittingen, niets uitgezonderd, zullen aan de eigenaars vrij en onverminderd blijven.

Toegestaan, uitgezondert ammunietsie en equipasiegoederen, die in alle gevallen als publieke eigendommen aangemerkt moeten worden.

Art. 8.

Waaronder ook de penningen van de Weeskamer of het Collegie, hetwelk de goederen van onmondige kinderen administreert, en van de Diakoni, die de gelden tot onderhoud van de armen onder zich heeft, expres begrepen worden, alsmede de twee ter rheede liggende schepen, Berlikum en de Eensgezindheid, die aan partikulieren in Holland toebehooren, en door de Compagnie gehuurd zijn, blijkens de bewijzen die geproduceerd zullen worden.

Toegestaan, uitgezonderd de schepen Berlikum en de Eensgezindheid, die aangemerkt moeten worden als publieke eigendommen.

Art. 9.

Het garnizoen zal met alle militaire honneurs uitmarcheren op de esplanade, de geweren, op het kommando van hare eigene officiers koppelen en weder naar hare wachten keeren.

De officiers behouden hunne zijdgeweren, de klewangs en kritsen van de Maleijsche onderofficiers en gemeenen zullen in kisten weggesloten, en aan hunlieden bij vertrek en als zij aan de wal gezet worden, teruggegeven worden.

Toegestaan.

Art. 10.

De Europesche officieren en gemeenen van het naatsionale batailjon en het gedeelte van het Wurtembergsche regiment, dat zich daarbij bevindt, alsmede van de artillerie, mitsgaders van de marine, zullen met Engelsche schepen van hier vervoerd worden naar Europa of Batavia, naar hunne verkiezing, en zullen hunne vrouwen en kinderen, nevens de nodige bedienden en goederen, mede mogen nemen. Geen der officieren zal echter tegen zijn wil van hier vervoerd worden, wijl velen hier hunne bezittingen hebben en getrouwd zijn. In gevalle eenigen van hen van hier willen vertrekken, zoo zal hun daartoe eenigen tijd gelaten worden, om hunne zaken te verevenen, om te gaan waar zij willen, onder verband op hun woord van eere van in dezen oorlog tegen de kroon van Engeland niet te zullen dienen, bevoor zij uitgewisseld zijn.

De Europesche officieren, onder-officieren en gemeenen zoo van het Hollandsche battaljon, het regiment van Wurtemberg, de artillerie, korps ingenieurs en van de marine, moeten aangemerkt worden als krijgsgevangenen, en als zoodanigen zullen zij met die attentie, die de Britsche regering steeds getoond heeft, aan alle zulken wie het fortuin van den oorlog in hunne handen heeft doen vallen, behandeld worden; de troepen zullen naar Madras gezonden worden. De officieren die, om zoodanige redenen als in dit artikel vermeld staan, verzoek doen naar het eiland Ceilon terug te keeren, zullen daartoe permissie hebben, op hun woord van eere om gedurende dezen oorlog niet tegen de Engelschen te dienen; en aan dezulken, die naar Europa verzoeken te gaan, zal zulks op dezelfde kondietsie toegestaan worden, doch zonder eenige pretensie op de Britsche regering wegens soldijen of emolumenten hoegenaamd te mogen maken.

Art. 11.

Wijl zich in ons garnisoen eenige geboren Franschen bevinden, zoo zullen dezelven naar de Fransche eilanden overgezonden worden, indien zij dit begeeren.

De Franschen van het garnison zullen als krijgsgevangenen aangemerkt en naar Madras gezonden worden.

Art. 12.

De Maleyers, die niet verkiezen hier te blijven, zullen nevens hunne wijven en kinderen naar het eiland Java met Engelsche schepen gebragt worden.

De Maleische troepen zullen te zamen van hier naar Tutikorijn en van daar met korte marschen naar Madras gezonden worden. Zij zullen onderhouden worden zoo lange zij gevangen blijven, en zoo zij in Engelsche dienst niet worden genomen, zullen zij op kosten van de Engelsche regering ter gelegener tijd naar het eiland Java gezonden worden.

Art. 13.

Deze transporten zullen geschieden op kosten van de Engelschen, en tot dien tijd toe, zullen alle deze militairen, zoo Europeeschen als Maleijers hunne gasie en emolumenten blijven genieten, zoo als in 's Compagnie's dienst heeft plaats gehad. Niemand van deze militairen zal gedwongen of ook maar gepersuadeerd worden, in de dienst van de honorable Engelsche Compagnie over te gaan.

De militaire officieren, zoo Europeschen als Maleijers, zullen dezelfde betaling genieten, als in Hollandsche dienst, de onderofficieren en gemeenen zullen onderhouden worden, volgens de schikkingen van de Britsche regering voor krijgsgevangen; geene zullen gedwongen worden, tegen hun wil in dienst van Groot Brittanniën over te gaan.

Art. 14.

De Sipayers en Mooren, die in de dienst zijn, zullen vrijheid hebben naar hunne geboorteplaats en woning terug te keeren.

Toegestaan.

Art. 15.

De Singalesche Laskrijns zijn, uit hoofde van hunne kaste, soldaten en de burgers

Toegestaan.

en politieke dienaren zijn volgens de koloniale wetten verplicht geweest, de wapens tot defensie op te vatten; dit zal hunlieden dus niet tot eenige prejudietsie strekken.

Art. 16.

De Gouverneur Van Angelbeek, de kommandeur van Gale, Fretz en alle verdere bedienden van de polietsie en kommercie voor zoo verre die niet tot het effen stellen van het achterstallige negootsiewerk, volgens Art. 3. vooreerst in hunne funksiën moeten blijven, zullen vrijheid hebben hier te Kolumbo, Gale of andere plaatsen op dit eiland als partikuliere personen te verblijven, dan wel zich naar elders te begeven. In het eerste geval zal hun een konvenabel middel van bestaan toegelegd worden, naar een ieders rang en qualiteit; in het laatste geval zullen zij hunne goederen mogen medenemen, zonder daarvoor iets aan pacht of onder andere benaming te betalen, doch als dan zal het middel van bestaan cesseeren.

Toegestaan, met deze uitzondering, dat wijl de kommandanten van de Britsche magt voor Kolumbo zich niet bevoegd achten de verzochte middelen van bestaan te akkordeeren, zoo moet dit onderwerp gedefereerd worden aan de Regering van het fort St. George.

Art. 17.

De respectieve vendumeesters, zoo hier als te Gale, zullen bij de invordering van de uitstaande penningen gemaintineerd worden bij het recht van preferentsie, hetwelk door de

Toegestaan voor alle achterstallen, nu uitstaande.

Companie aan hunlieden is toegestaan.

Art. 18.

De eerwaarde predikanten en de verdere kerkelijke bedienden, zullen in hunne ampten bij de Gereformeerde Gemeente kontinueeren, onder het genot van dezelve gasie en emolumenten als zij van de Compagnie gehad hebben.

Toegestaan met dezelfde uitzondering als bij Art. 16.

Art. 19.

De burgers en verdere ingezetenen, zullen hunne broodwinningen mogen voortzetten en alle de voorrechten en vrijheden genieten, als de onderdanen van Zijne Koningklijke Majesteit.

Toegestaan.

Art. 20.

De inlandsche bedienden, zoo van de Porta als in andere diensten,alsmede van de Mahabadde, zullen in hunne posten blijven, zoo lange zij zich behoorlijk gedragen.

Toegestaan, met onderwerping aan zoodanige schikkingen als de Britsche Regering hier namaals zal noodig vinden.

Art. 21.

De Oostersche Prinsen, Tommogongs en andere grooten, die zich hier als Staats-bannelingen bevinden en maandelijks onderhoud genieten, zullen bij dat genot gekontinueerd worden, navolgens de lijsten die daarvan zullen ingeleverd worden.

Toegestaan, zoo lange zij op Ceilon blijven.

Art. 22.

Alle notariëele akten en testamenten, koop- en giftebrieven, obligaatsiën, borgtogten enz. zullen in volle waarde blijven; de protokollen van de beamptschrijvers, waarbij de zelven geregistreerd zijn, zullen tot dat einde bewaard worden bij Kommissarissen die men daartoe van weerszijden zal benoemen.	Toegestaan.

Art. 23.

Alle civile procéssen, die voor den raad van justietsie litispendent zijn, zullen door denzelven raad naar onze wetten afgedaan worden.	Toegestaan; maar moeten in 12 maanden tijds van heeden afgereekend, afgedaan worden.

Art. 24.

De deserteurs, die zich hier bevinden, zullen gepardonneerd worden.	Alle deserteurs van de Engelschen moeten zonder eenige voorwaarden overgeleverd worden.

Art. 25.

De bovenstaande artikelen van de kapitulaatsie zullen ter goeder trouwe naargekomen en door de onderteekening van de Heeren Kommandanten van Zijner Majesteits zee- en landmacht, de kolonel James Stuart, en de kapitain Allan Hayde Gardner geapprobeerd en gekonfirmeerd worden, en bijaldien daarin eenige duisterheid mogt ontdekt worden, zoo zal	Toegestaan.

dezelve ter goeder trouwe opgehelderd worden, en indien daarover twijfelingen mogten ontstaan, zoo zullen dezelven op het gunstigste voor de beleegerden uitgelegd worden.

Art. 26.

Het garnisoen zal volgens art. 9 morgen ochtend om 10 uren uitmarcheeren, wanneer de Delftsche poort aan een detachement van de Britsche troepen zal overgegeven worden. De Gouverneur van Angelbeek zal een officier benoemen om aanwijzingen te doen van de kruidkelders, posten en pakhuizen, op dat wachten daarvoor tot zekerheid mogen gesteld worden en om de order in het garnisoen te houden.

Kolumbo,
den 15 Februarij 1796.
(was geteekend)
J. G. van Angelbeek.

Het garnisoen zal volgens art. 9 morgen ochtend om 10 uren uitmarcheeren, wanneer de Delftsche poort aan een detachement van de Britsche troepen zal overgegeven worden. De Gouverneur van Angelbeek zal een officier benoemen om aanwijzingen te doen van de kruidkelders, posten en pakhuizen, op dat wachten daarvoor tot zekerheid mogen gesteld worden èn om de order in het garnisoen te houden.

Gedaan te Kolumbo
den 15 Februarij 1796.
(was geteekend)
P. A. Agnew.
Adt. General
(onder stond)
Geapprobeerd en door ons bevestigd
(geteekend) J. Stuart.
A. H. Gardner.

En wijl de Heer Gouverneur betuigde geen betere voorwaarden te hebben kunnen bedingen, zoo werd, met eenparigheid van stemmen, geresolveerd dezelve aan te nemen en daarop de vesting over te geven.

Aldus geresolveerd in het kasteel van Kolumbo, ten dage, maand en jare voorschreven.

(was geteekend)

C. van Angelbeek,	J. G. van Angelbeek,
J. Reintous,	D. C. Von Drieberg,
A. Samlant,	B. L. Van Zitter, [1])
D. D. Von Ranzow,	J. A. Vollenhove,
F. G. Hofland,	A. Issendorp.

(onderstond) Akkordeert.
(geteekend) C. A. Conradi.

In de overwegingen van den Raad te Kolumbo, die leidden tot het besluit der capitulatie, werd aan de mogelijkheid gedacht van een eenmaal terugkeeren van Ceilon onder Nederlandsche vlag; uit de beschikking, op artikel 6, door majoor Agnew genomen, blijkt hoe ook van Engelsche zijde die mogelijkheid geenszins uitgesloten werd, het ware dus wel zaak geweest, nu de Hollanders geen kans zagen om de bezittingen voor de Compagnie te behouden, althans te trachten een belofte of toezegging te verkrijgen om de kans op terugkrijgen zoo groot mogelijk te maken. Aan het einde der officieele acte verklaren de leden van den Raad, dat de Gouverneur betuigde geen betere voorwaarden te hebben kunnen bedingen, maar mij is, uit des Gouverneurs eigen stukken, niets gebleken van een daartoe in het werk gestelde poging van eenige beteekenis.

Ziet men, in tegenstelling met de werkelooze berusting der hoogst geplaatsten, den gedanen afstand in zijn uitvoering belemmerd door de verontwaardigde troepen, dan vraagt men zich af, of met deze manschappen op het groote Ceilon niet een strijd te voeren ware geweest, die het zelfs een meer ondernemenden en meer doortastenden vijand, dan de Engelschen in 1795 en 1796 geweest zijn, onmogelijk gemaakt zou hebben zich van deze bezittingen meester te maken. Francken geeft op de volgende wijze weer wat in de harten en hoofden der overgeleverde krijgslieden is omgegaan: „De uijtkomst is geweest de rampsaligste dag van 16 Februari, die ooit het Eyland Ceylon heeft moeten ondergaan op de wijze dat gedetermineerde troupes laat in den nagt gecommandeerd wierden zig gereed te houden om met geweer en wapens etc. dog geene patroonen des morgens ten tien uuren

1) Op blz. 64 is dit raadslid abusievelijk Van Zetten genoemd.

uijt te marcheeren, het volk als in zeker soort van enthousiastme zijnde over eene so vreemde ordre, wilde er eerst niet aan, dog wel merkende dat de zaaken reeds in dien form waaren, dat daar omtrent niets meer te doen was, marcheerde met een so groote onwilligheid dat ze hunne wapens in den marsch aan stukken sloegen en eenige die nog op een subtiele en verborgen wijze eenige enkelde patroon hadden weeten te bemachtigen, uijt hun geweer los schoten, sodanig dat er vier kogels in de glase vensters van den Gouverneur vloogen, alsmeede rondomme verscheide huizen, ja de verwoedheid van de militairen ging so verre dat de Engelschen, welke reeds drie bataillons Infantery, met de nodige artillery binnen het Casteel hadden laten marcheeren, genoodzaakt waren nog twee bataillons ten eerste binnen te roepen van de seven duizend man, die niet verre van daar in ordre de bataille gerangeerd stonden, op die wijse de nationaale troupes alstoen kunnende in dwang houden marcheerden zij eindelijk na buiten." Het is te begrijpen dat geen groote orde heerschte bij de overgave, die op het Leidsche plein plaats had, met vliegende vaandels en slaande trom.

Lauts schrijft de opwinding aan dronkenschap toe. Het zij zoo, de soldaat van dien tijd zette elke gemoedsaandoening kracht bij met arak. Maar, leidt die verbijstering tot onverantwoordelijke uitspattingen, zij wijst, wanneer zij algemeen uiting geeft aan een zelfde gedachte, toch ook op een grondoorzaak van spijt en grief, waaruit, bij goede leiding, een enthousiasme had kunnen groeien, dat Kolumbo even sterk zou hebben kunnen maken, als het nu weerloos zwak is geweest. Had dergelijke leiding zich doen gelden, dan zou de Nederlandsche vlag niet dan met buitengewone inspanning door de Engelschen van het eiland te verbannen zijn geweest. Bij de slechte, alleszins onvoldoende wijze van verweer, heeft de vermeestering toch nog een inspanning van zeven maanden gevergd, bij een goed opgezette en goed volgehoudene verdediging zou, de invloed van het kustklimaat, de aanwezige terreinmoeilijkheden, de gesteldheid der forten ook in aanmerking genomen, de overwinning een uiterst moeielijke geworden zijn. Het komt mij voor dat Percival ook hier de waarheid weergeeft, waar hij schrijft: The opposition of even a very small body of men must have occasioned much difficulty and loss to us, however great general Stewart's military talents, and however brave the troops he commanded."

Den 21en Februari scheepten de zonder strijd overwonnen

Europeesche troepen zich in, met bestemming naar Bombay, eenige dagen later vertrokken de inlandsche krijgers naar Toetoekorijn, van waar zij over land naar Madras gingen [1]) De officieren vergezelden voor het meerendeel de troepen, velen hunner hebben daarna in Oost-Indië gediend. Van de ambtenaren gingen enkelen in Engelschen dienst over, anderen bleven, evenals eenige officieren, als particulier op Ceilon wonen, onder hen de oud-gouverneur van Angelbeek [2]) en majoor Fornbauer.

Na hetgeen ik over de houding van Gouverneur en Raad gezegd heb, zal het niet noodig zijn hier als conclusie mijn oordeel nog eens afzonderlijk te formuleeren, slechts herinner ik er aan hoe van Angelbeek scherp het gedrag van Wambeek, het opperhoofd van Battikaloa, veroordeeld had (bladz. 61), een oordeel dat nu op zijn eigen hoofd terecht kwam, want er is veel overeenstemming tusschen hetgeen daar in het klein en in Kolumbo in het groot gebeurd is. Ware er nog een plaats op het eiland onder Nederlandsche vlag geweest, wie weet of de troepen te Kolumbo ook niet het voorbeeld van die van Battikaloa gevolgd hadden, door zich daarheen te begeven, om den strijd voort te zetten, — of juister, eindelijk te beginnen.

Een verschooning voor de laffe overgave zou men willen zoeken in den, naar het oordeel der Ceilonsche autoriteiten, onvoldoenden toestand der defensiewerken. Aan de meermalen ingediende voorstellen tot verbetering was inderdaad door de bewindhebbers weinig of geen gevolg gegeven. Maar de beste forten zouden niet voldoende moed hebben kunnen geven aan verdedigers, die het met de bestaande werken zelfs niet tot een proeve van afweer durfden laten komen. De kracht van de verdediging lag in de gesteldheid van het terrein; hierbij steun zoekend, zou een energieke leiding wonderen hebben kunnen doen. Een verschooning ware ook te zoeken in het uitblijven van de verwachte Fransche hulp, maar die teleurstelling geeft dan slechts het gemis aan van eigen-wil en eigen-durf, het kenmerk van den Nederlander van dien tijd. Daarin ligt de schuld en in deze weer de verontschuldiging.

Een verklaring is slechts te vinden in den geest van den tijd, zooals ik (zie bladz 28.) aangaf, waar de overgave van de Kaap-

---

1) Voor de samenstelling der Nederlandsche krijgsmacht bij de overgave van Kolumbo verwees ik reeds naar bijlage F.

2) Hij overleed in 1799 en zou volgens de la Thombe zelfmoord begaan hebben, onder den invloed van wroeging over zijn lafhartigheid. Ik heb dit elders niet bevestigd gevonden.

kolonie ter sprake is gekomen. In ons vaderland was alles wankelend, in het groote en in het kleine, in het geheel en in de onderdeelen. De inwerking daarvan deed zich op de Nederlanders in Ceilon sterk gevoelen. Flinke mannen zijn het zeker niet geweest, die daar aan het roer waren, maar wat zij nog aan flinkheid zouden hebben kunnen geven, wanneer de politiek van het verre moederland hun tot een licht aan den horizon ware geweest, vond nu geen houvast, geen grond, geen richtsnoer. Ware men te Kolumbo eén van geest geweest, onverschillig in welke strekking, ook dan zou wellicht nog, óf voor, óf tegen Engeland, anders gehandeld zijn; maar er heeft, tot overmaat van ramp, oneenigheid geheerscht, zoowel tusschen de civiele ambtenaren, als tusschen de officieren, ook ter hoogste plaatse, tusschen van Angelbeek vader en van Angelbeek zoon, en dit is een beletsel te meer geworden, om iets van beteekenis uit te voeren, nu geen leiding kwam uit het moederland.

De republikeinsche ideeën, zooals die uit Frankrijk overgenomen waren, streden ook in Ceilon met die der oud-stadhouderlijke instelling. Dit ware op zich zelf geen verontrustend verschijnsel geweest, maar nu de vijand voor de deur stond en zijn stormram op Kolumbo richtte, werd de tweedracht binnen de veste een bondgenoot van den aanvaller [1]).

De Engelschen waren bijzonder verheugd over het behaalde succes. De Koning haastte zich al, zooals wij in paragraaf II zagen (blz. 30) de capitulatie van Trinkenomale aan prins Willem mee te deelen, men kan zich voorstellen hoe het hem te moede moest zijn als hij den einduitslag der onderneming zou vernemen. Admiraal sir Elphinstone, ons bekend door zijn optreden in de Kaapkolonie, was kort te voren in de wateren van Ceilon aan-

1) Men zie Percival blz. 116. Zijn voorstelling is daar die van den Engelschman in het begin van de 19de eeuw, dus zeer partijdig tegenover de Fransche beweging; men hale er alleen een grond van waarheid uit.

Tot mijn spijt mocht ik er niet in slagen een memorie te vinden, wier leeg omhulsel wel in het Rijksarchief aanwezig is; zij moet zijn van majoor Vaugine, de eenige, die zijn stem verhief tegen de overgave van Kolumbo zonder een poging te doen om door strijd te redden wat nog te redden zou zijn. Op het omhulsel staat slechts: „Extract eener missive van Commissaris generaal en de Hoge Regeering van Nederlands Indië in dato 18 April 1799.

§ 6. Wij mogen dan ook niet afzijn ten vervolge van dien hier nevens UWelEd. HoogAchtb. aan te bieden eene door den Major Vaugines overgegeven Memorie, raakende de wijze waarop de overgave van Colombo zich zou hebben toegedragen.

Accordeert van Goens.

§ 57. De verdere etc."

gekomen en hij vond het wel de moeite waard een zijner officieren met de gewichtige tijding naar Engeland te zenden.

En toch was nog niet uitgemaakt of Ceilon nu *voor altijd* als parel aan de Britsche kroon gehecht zou blijven. In bezit nemen is nog geen bezitten; hierover zou bij den te sluiten vrede beslist moeten worden.

De Britsche staatslieden namen zich echter dadelijk voor te zorgen dat 's Konings vreugde dan niet bedorven zou worden. Hoe zij het hebben aangelegd om zich het behoud van deze lang begeerde bezitting te verzekeren, vormt het onderwerp der volgende hoofdstukken.

V.

CEILON BIJ DE VREDESONDERHANDELINGEN TE PARIJS, IN 1796 EN TE RIJSSEL, IN 1797.

Toen in October 1796 lord J. H. Malmesbury naar Parijs werd gezonden om een eerste poging te doen tot het bewerken van den vrede, werd door het ministerie Pitt-Grenville aan het Directoire de volgende grondslag als voorwaarde van onderhandelen gesteld: Het is niet te verwachten dat Frankrijk afstand zal willen doen van al zijn veroveringen, maar door de aanzienlijke vergrooting van gebied van dit rijk zou het staatkundig evenwicht in Europa verbroken worden, daarom zal Groot-Brittannië moeten aandringen op een evenredige machtsuitbreiding van de tegenhangers der nieuwe Republiek.

Het vooropzetten van dit beginsel heeft Nederland Ceilon gekost. Wij zullen het beginsel zien wegzinken in Parijs, daarna weer in Rijssel, maar in 1801 in Londen weet het zich drijvend te houden, om het volgend jaar te Amiëns met vlag en wimpel binnen gehaald te worden. In dit lot deelt Ceilon. Eerst genoemd in Parijs, zal dit eiland al scherper en vaster door Engeland aangewezen worden als een der tegenwichten, die het vraagt tegenover Frankrijks uitbreiding. Frankrijk's verzet daartegen, doet Ceilon een belangrijke rol spelen in de onderhandelingen, doch slechts om ten slotte het kind van de rekening te worden.

Ceilon was én door Frankrijk, én door Engeland evenzeer begeerd. In de kantteekeningen, die de abt de Siéyès maakte op het concept-tractaat van alliantie met de Bataafsche republiek, kwam reeds het voorstel voor, daaraan een artikel toe te voegen van dezen inhoud: „De havens van Trinkenomale en Kolumbo op het eiland Ceilon zullen door de Franschen met krijgsvolk bezet worden; en de reede van de Kaap de Goede Hoop zal voor beide natiën

geopend zijn." [1]) Dit voorstel is zóó niet overgenomen, maar in de *geheime* artikelen van het Haagsche tractaat van 16 Mei 1795, waarvoor de verantwoordelijke samenstellers de verantwoordelijkheid tegenover het volk niet durfden aanvaarden, en die zij ook vooral voor Engeland onbekend wilden houden, kwam een artikel voor [2]), waarin diezelfde Nederlandsche koloniën voor den Franschen handel geheel werden opengesteld. Dit was, naar de opvattingen van dien tijd, een groot voordeel. Het was overigens maar een eerste zet; de groote republiek had het oog op die bezittingen gevestigd en de hand strekte zich zoodoende al uit in de richting van den blik. Evenals zij, bij de voorgestelde alliantie, zich „Staatsvlaanderen en een groot deel van Limburg als rechtmatige schadeloosstelling toedacht," zou zij zich later met de toegangen tot Indië bedenken. Als dit verlangen den Engelschen destijds reeds bekend is geweest, verklaart het te meer hun haast om hun mededingers vóór te zijn met de bezetting dier punten, en hun tactiek om bij de vredesonderhandelingen juist deze door hen vermeesterde koloniën als een tegenwicht te doen gelden voor de veroveringen, die Frankrijk in Europa gemaakt had en behouden wilde. Zoo was Ceilon eigenlijk van het oogenblik, dat de vreemde staatkunde zich rechtstreeks ging bemoeien met de binnenlandsche aangelegenheden van de Bataafsche republiek, opgeschreven om als prijs te dienen van die bemoeienis. Aan het oude moederland zou het niet blijven, maar wie zou de gelukkige, nieuwe eigenaar worden? De Britsche diplomatie zorgde het langste eind in handen te krijgen en te houden.

Toch heeft Malmesbury te Parijs niet dadelijk een eisch tot vergrooting van het gebied van zijn land uitgesproken; hij nam eerst den schijn aan geen zelfzuchtige bedoelingen te hebben.

Op de vraag van Fransche zijde: kom eens uit den hoek met „les objets de compensation réciproque que vous proposez" [3]), vroeg Engeland in Europa eigenlijk slechts iets voor zijn bondge-

---

1) Mr. G. W. Vreede. Geschiedenis der diplomatie van de Bataafsche republiek; deel 1795- 1799. blz. 108.

2) Daar de inhoud van dit artikel VI, ook voor hetgeen hier verder te behandelen is, van belang is, neem ik het over: „De twee contracterende Republieken waarborgen elkander de bezittingen, die zij vóór dezen oorlog in de beide Indiën en op de kusten van Afrika hadden. De havens van de Kaap de Goede Hoop, van Columbo en Trinquenemale zullen voor de Fransche schepen op dezelfde voorwaarden, als voor die der Vereenigde Nederlanden, worden opengesteld."

3) Ch. Delacroix, minister van buitenlandsche zaken, aan lord Malmesbury, 27 November 1796. Diaries and correspondence of James Harris, first earl of Malmesbury, edited by his grandson dl. III. blz. 323. (Alle verwijzingen naar dit werk zullen betrekking hebben op de 2e uitgave, 1845).

nooten en politieke vrienden (Oostenrijk, Duitschland, Italië, Rusland). Ook wat het gebied der Bataafsche republiek betrof scheen het voorstel meer gericht op afbreuk doen aan Frankrijks aanzien en macht, dan op vermeerdering van Engelands bezittingen. Indien de oude toestand hersteld werd, met de vroegere constitutie, „Sa Majesté Britannique seroit disposée à se relâcher alors en leur faveur sur une partie très considérable des conditions sur lesquelles l'état actuel des choses lui impose la nécessité d'insister." Het was der Britsche diplomatie te doen om Frankrijk uit de zuidelijke (Oostenrijksche) Nederlanden te weren. Wilde Frankrijk niet hooren van het herstel van den vroegeren toestand in Nederland, dan moest koning George echter anders spreken, „des restitutions quelconques en faveur de la Hollande ne pourroient alors avoir lieu qu'en autant qu'elles seroient compensées par des arrangemens propres à contribuer à la sûreté des Pays-Bas Autrichiens." In dit geval, wat wel het eenige waarschijnlijke was, wilde Engeland de teruggave van grondgebied alleen toestaan tegen een schikking om de zuidelijke Nederlanden, die in de macht der Franschen waren, weer aan den keizer van Oostenrijk te doen terugkeeren. [1]) In de, schriftelijk gedane, voorstellen was dus nog niet bepaald sprake van het behouden van een of meer der Nederlandsche koloniën door Engeland, maar de woorden „une partie très considérable" en „des restitutions quelconques" lieten, voor beide gevallen, ruimte over voor een overschietend deel, waarvan de bestemming niet aangeduid werd. Even zij aangestipt, dat, al werd in het aangeboden schema der compensaties ook gepleit voor de rechten van het huis van Oranje, tevens, zooals uit het voorgaande blijkt, de mogelijkheid toch al aangenomen werd van een oplossing, zonder herstel van den uitgeweken Prins in de stadhouderlijke waardigheid.

Frankrijk gaf geen beslist uitsluitsel op het Engelsche voorstel. Het begreep, dat waar over restituties gesproken werd, gedoeld moest worden op de door Engeland vermeesterde koloniën, waarvan dan een deel wel, een deel niet terug gegeven zou worden. Het gaf daarom aan, niet te kunnen meewerken om de Bataafsche republiek te doen berooven van eenig gebied [2]), maar toch erkende de minister van buitenlandsche zaken Delacroix tevens, dat van Engeland geen algeheele teruggave verwacht mocht worden van

1) Diaries and correspondence of Malmesbury, dl. III, blz. 327 en 332.

2) Id. blz. 344.

de vele koloniën, die de Bataven verloren hadden, na ze te zwak verdedigd te hebben. Toen Malmesbury, hierop ingaande, de Kaap de Goede Hoop en Trinkenomale noemde als punten, waarvan de terugkeer aan Holland niet waarschijnlijk te achten was, kwam de Fransche minister hiertegen echter met geestkracht op. Door het behouden van die havens zou Engeland alleenheerscher over Indië worden. De heeren konden het hierover niet eens worden, hetgeen te moeilijker was, omdat de overeenkomst tusschen de Fransche en de Bataafsche republieken, die het Directoire bond, opgesloten lag in het geheime artikel VI, zoodat daarop slechts gedoeld kon worden, zonder het ten volle uit te spreken. Deze quaestie is zoo een der struikelblokken geworden waarop de onderhandelingen afstuitten. Kort na het onderhoud, waarin dit geschil aan de orde kwam, kreeg Malmesbury (29 December 1796) de mededeeling, dat de eéne en ondeelbare republiek geen enkel voorstel wilde aanhooren in strijd met haar constitutie [1]) en met de door haar gesloten verdragen; hem werden twee maal vier en twintig uren gegund om het Fransche grondgebied te verlaten, „avec toutes les personnes qui l'ont accompagné et suivi." Elk der partijen hield zich overtuigd, dat zij den vrede gewenscht had, terwijl de andere slechts in schijnvertooning had gespeeld.

Hoe dit zij, de toekomst heeft aangegeven, dat het den Engelschen ernst is geweest, of is geworden, met hun verlangen naar den vrede, mits op den aangegeven grondslag der wederzijdsche compensatiën.

Albion hield dit beginsel nu voor een volgende gelegenheid in herinnering, waarbij dan de Kaapkolonie en Trinkenomale mede weer ter sprake zouden komen. Die gelegenheid zou spoedig komen.

In April 1797 sloot Frankrijk te Leoben, in Mei te Montebello de voorloopige vredesverdragen, met zijn vijanden op het vaste land. In verband daarmede wenschte Pitt ook Engeland den vrede te bezorgen, al was George III daartoe weinig belust na de pas mislukte, op weinig hoffelijke wijze afgebroken, onderhandelingen van 1796 [2]). Het Directoire ging in op Pitt's voorstel. Weer werd lord Malmesbury Engeland's pleitbezorger; Frankrijk wees de burgers Le Tourneur, Pléville de Peley en Maret als vertegenwoordigers aan. Rijssel (Lille) was als plaats van samenkomst gekozen.

1) Deze verbood om een deel Fransch grondgebied ten offer te brengen.
2) Lord Stanhope. William Pitt et son temps. dl. III, blz. 427.

Voor den aanvang der onderhandelingen schreef lord Grenville ook voor de belangen van Engelands bondgenoot, Portugal, te willen opkomen, hetgeen Delacroix beantwoordde met een wederkeerige verklaring ten opzichte van Frankrijks geälliëerden, Spanje en de Bataafsche republiek. Twijfelachtig voorrecht, begrepen te worden in onderhandelingen, zonder er zelf stem in te hebben!

Den 6en Juli 1797 had de eerste bijeenkomst plaats. Beide mogendheden klampten zich vast aan het ten vorige jare in Parijs ingenomen standpunt. Van Fransche zijde vroeg men aan Malmesbury zonder omwegen den basis aan te geven, waarop hij een verdrag wilde vestigen, maar men schakelde tevens de eerste verklaring dadelijk weer aan aan de laatste van Parijs, waarbij alle voorstellen afgewezen werden, die niet zouden overeenkomen met 's lands constitutie of wetten en met de bestaande tractaten. De Britsche vertegenwoordiger leidde zijn voorstel in door een deel der koloniën als inzet voor den vrede te vragen. „I began," schreef hij in zijn dagoverzicht [1]) „by saying that the interest of the allies of France and Great Britain were to be treated of jointly with their own; so it would be necessary, to obtain our end, that their respective possessions should be blended together, and, in the Treaty we were about to begin, that they should be all unitedly considered as the price to be given for the restoration of peace." Dus iets van de vereenigde koloniën zou aan Engeland komen: maar wat? „I said, what would the most facilitate this, would be the cession of one of their" (Frankrijks) „islands; but as they declared this to be against the letter of their constitution, that now, if the integral parts of the French Republic were not to be meddled with, it was necessary that a compensation for His Majesty should be found in cessions from one or both of the allies of the Republic." Men ziet de Kaapkolonie en Trinkenomale hier al ongenoemd aangewezen vóórdat Malmesbury het ontwerpverdrag, dat verder het uitgangspunt en het concentratiepunt van de gedachtenwisselingen moest worden, aan Le Tourneur overhandigde.

De van weerszijden aangegeven grondslagen waren zoo weinig met elkander te rijmen, dat men de discussiën wel dadelijk had kunnen sluiten, als men van geen van beide kanten tot toegeven geneigd was, en de geheele zaak is hierdoor dan ook op niets uitgeloopen; maar beide partijen wilden zien in hoever toenaderen of naar zich toehalen mogelijk zou blijken.

---

1) Diaries and correspondence of Malmesbury dl. III, blz. 369.

Le Tourneur begon dus met het door Engeland, als basis, opgemaakte ontwerp-verdrag als zoodanig aan te nemen.

Aanvankelijk was het niet veel meer dan een draad-geraamte, waarop het patroon nog geborduurd moest worden. Zoodra dit zichtbaar werd, zag men de Spaansche kolonie Trinidad, benevens de Kaap de Goede Hoop, en niet meer Trinkenomale alleen, maar geheel Ceilon, in de Britsche kleur aangegeven.

Ik laat de andere paragrafen van het ontwerp rusten, zonder zelfs aandacht te vragen voor die, welke wel van belang waren voor de Bataafsche republiek, maar de koloniën niet betroffen, doch maak één uitzondering, om aan te stippen, dat de rechten van de Oranje's op een herstel in de stadhouderlijke waardigheid nu ter zijde geschoven werden; voor Willem V en zijn huis werd alleen nog een vergoeding in eenigerlei vorm gevraagd.

Het Britsche ontwerp wilde Frankrijk het toeslaan tot de overeenkomst aanlokkelijk maken, door het bijna alles te laten behouden wat het in Europa veroverde en het tevens alles te laten terugkrijgen wat het in zijn koloniën verloor, maar dan moest het bereid zijn leer te snijden van der bondgenooten huid.

Het Directoire bevond zich in een lastige verhouding. Wij zagen het reeds toen Delacroix in Parijs tegenover Malmesbury stond, Rijssel zou daarvan een herhaling geven. Zelf niets willende terug geven van de in Europa veroverde landen, kon het Directoire bezwaarlijk van Engeland een algeheele teruggave vergen van de vele vermeesteringen in Afrika, Azië en Amerika gedaan; daarentegen verboden de eigen wetten het afstaan van een stuk Fransch grondgebied, had het door de jongst aangegane verbintenissen de bezittingen van de bondgenooten gewaarborgd, en had het te Parijs, evenals nu weer te Rijssel hooghartig zijn rechten en plichten ten deze uitgekraaid. Bovendien had het een Engelsch ontwerp uitgelokt. Malmesbury zei: ik heb voldaan aan Uw verzoek, kunt gij U met het project niet vereenigen, geef dan een contra-project, waarover wij kunnen praten. Maar het tegen-ontwerp der Franschen zou bezwaarlijk anders hebben kunnen luiden dan: „alles behouden en alles terug krijgen voor ons én onze bondgenooten," en het begreep daarmede niet op eenig succes te kunnen rekenen. Op papier gaf het daarom niets toe en er kwam ook geen tegenvoorstel, maar de Fransche vertegenwoordigers lieten bij de besprekingen een kans doorschemeren om de Spaansche en Bataafsche bondgenooten te overreden iets van hun bezittingen aan den vrede ten offer te brengen. Daar tegen de Kaap meer bezwaar werd verwacht

dan tegen Ceilon, nam de kans al meer en meer toe Ceilon voor dit offer aangewezen te zien.

Engeland, in algemeene termen op de hoogte gesteld van het bestaan der geheime overeenkomst van den Haag, drong aan op een wijziging daarvan; hetgeen in onderling overleg tot stand was gebracht, kon in onderling overleg ook gewijzigd worden. Er waren Fransche staatslieden, die wel oor wilden leenen aan die raadgeving. Mag men Malmesbury gelooven, dan zou Le Tourneur hem gezegd hebben, dat de eenige hindernis tot den vrede in Holland lag, „ce sont ces maudits Hollandais qui font les revêches." Waarop de Engelsche gezant hem aangezet zou hebben tot: „Mais mettez les à la raison." „Aussi le ferons nous, s'ils ne veulent pas l'entendre tous seuls," had de Fransche afgevaardigde verzekerd [1]). En omtrent dienzelfden tijd (Augustus 1797), schreef hij, in zijn dagoverzicht, de verzekering ontvangen te hebben: „si les intérêts des Bataves s'arrangent, vous pouvez compter que nous arriverons sans difficultés considérables à la paix [2]). Maar daar stond de opvatting van andere Franschen tegenover, die de Kaap en Ceilon volstrekt niet aan den gehaten tegenstander gunden, zij hadden gedroomd er eenmaal de Fransche vlag te zien wapperen, en in plaats hiervan zouden die mooie koloniën nu zelfs niet aan hun bondgenoot blijven, maar aan hun aartsvijand overgaan! Zou Engeland niet met een ander eiland te paaien zijn, waarvan de Hollanders wel afstand zouden willen doen? Deze gedachte schijnt in overweging genomen te zijn na de vervanging van Delacroix als minister door Talleyrand-Périgord. Zij gaf in elk geval voet aan de opvatting om uit de koloniën der Bataafsche republiek een greep te doen om Engeland te vrede te stellen, zoodoende aftakelend de grootspraak van 1795: „Il est un peu plus que probable que la Grande Nation saura bien forcer l'Angleterre à se dessaisir d'une conquête qu'elle ne doit qu'à sa propre perfidie, et à la trahison du Tyran" (Willem V) „qui a payé son droit d'asyle par cette infamie" [3]).

Terwijl Malmesbury den 22^{en} Augustus 1797 aan lord Grenville schreef, over een met ernst door Talleyrand op Noël, den Franschen gezant in den Haag, uitgeoefenden drang, om de zuster-republiek

1) Diaries and correspondence of Malmesbury, dl. III, blz. 448. Een paar weken later, geërgerd door de halsstarrigheid der Dutchmen, zeide Malmesbury, nog eens: „que cette affaire languissoit trop longtemps; que si les Hollandais ne voulaient pas entendre raison, qu'il faudroit leur forcer la main et déclarer qu'on feroit la paix sans eux," a. v. blz. 482.

2) a. v. blz. 457.

3) Vreede, a. v.; deel 1795-1799. blz. 111 der bijlagen.

in deze zaak tot rede te brengen [1]), ontving die Engelsche minister een brief van den 18en te voren, van Barclay, zijn geheimen agent in den Haag, die sprak van: „I found a sort of moderation in M. Noël's language respecting the Dutch settlements in the East Indies, which I was by no means prepared to hear from him and I had never before remarked" [2]). Noël sprak van het maken van de Kaap tot een neutrale haven onder Nederlandsche vlag. Trinkenomale zou onmogelijk aan Engeland afgestaan kunnen worden, Ceilon moest Nederlandsch blijven; maar zou niet gedacht kunnen worden over een andere vergoeding, b.v. een der Moluksche eilanden?

Hoe oordeelde men over deze aangelegenheid in de Bataafsche republiek zelf? Ook hierover spreken de twee zoo juist bedoelde brieven. Malmesbury vertelt hoe de Bataven de vele offers, die zij reeds aan hun vriendschap met Frankrijk hadden moeten brengen, deden gelden om niet andermaal geplukt te worden. Barclay gaf inlichtingen direct van invloedrijke Nederlanders afkomstig. Hij had gesproken met Mr. van Leyden van Westbarendrecht, secretaris van het Buitenlandsch comité en met Mr. Schimmelpenninck, lid der Nationale vergadering. Zij zeiden noch de Kaap, noch Ceilon te willen afstaan, vooral het laatste niet. Barclay had daartegenover gesteld: „That *the least* we expected (and what they would find would never be departed from) was the most perfect security in future of our possessions in the East Indies, and which would now be maintened by the ample means we held in our power; nor could they suppose that there was at this period any man so absurd in England who would permit a British minister to give up the Cape and Trincomale to French garrisons, which they must allow to be the case if restored to the Republic." De Engelschen schijnen dus de bedoeling van de Siéyès gekend te hebben. Maar de Bataafsche staatslieden kenden ook die van het Directoire, zij spraken, in overeenstemming daarmede, van de neutraliteit van de Kaap „et d'en faire une auberge pour toute l'Europe, et quant à l'île de Ceylan il ne s'agit que de stipuler avec le gouvernement d'Angleterre (moyennant la restitution) qu'il n'y aurait jamais que garnison hollandaise; peut-être même on pourrait consentir que le nombre des troupes sera réglé, soit en temps de guerre soit en temps de paix, pour concilier les esprits des deux puissances et arracher la paix tant désirée." De naïeve mannen in den Haag

1) Diaries and correspondence of Malmesbury, dl. III, blz. 476.

2) Colenbrander. Gedenkstukken II, blz. 384.

meenden al even slim te zijn als de gewezen Nederlandsche autoriteiten in Ceilon zelf, toen deze zoo'n aardig plannetje maakten om de Engelschen tevreden te stellen; maar ook de Haagsche combinatie stemde niet overeen met den voorop gezetten wil van het kabinet van St. James. Zooals Ceilon door de wapenen Engelsch had moeten worden, moest het door de onderhandelingen Engelsch blijven, hoe hard, hoe luide de Bataafsche diplomatie ook bij elke gelegenheid verklaarde, dat zonder Ceilon in het algemeen, en Trinkenomale in het bijzonder, het geheele bezit der Oost Indische koloniën onzeker werd; — of juist te eerder misschien omdat deze beteekenis destijds inderdaad door alle mededingende partijen aan die bezitting verbonden werd.

Volgens een uit Parijs afkomstig bericht „sûre et authentique" van 3 September, zou het antwoord uit Holland aan het Directoire ten stelligste tegen elken afstand van Ceilon ingegaan zijn; volgens de Haagsche staatslieden zou de onzijdigheid van de Kaap aanvaard, en Cochin met onderhoorigheden aan de Engelschen toegewezen kunnen worden, benevens eenige factorijen op de kust van Koromandel [1]), maar verder wilde men niet gaan. Daarbij zou tevens zeer aangedrongen zijn op een eigen vertegenwoordiging van de Bataafsche republiek te Rijssel, om er haar belangen te behartigen.

In die dagen kregen in Parijs de felle haters van Engeland de overhand, die vuur hadden gespuwd alleen op het gerucht, dat Ceilon en de Kaap aan den vijand afgestaan zouden worden. Een revolutie in de revolutie had plaats. Onder de beschuldiging of het voorwendsel van royalistisch drijven, werden vele vóórdien hooggeplaatsten of hoogverhevenen in de gevangenis geworpen of tot verbanning veroordeeld; la demi terreur — demi, omdat zij de guillotine verving door deze mildere *straffen*. — Ook op de onderhandelingen te Rijssel werkte de ommekeer rechtstreeks in. Eerst was Delacroix, de oud-minister, genoemd als vervanger van Pléville, maar spoedig daarna werd het geheele gezantschap terug geroepen, om plaats te maken voor Treilhard en Bonnier d'Alco. Hadden de Franschen nog altijd geen tegen-project willen opmaken, ook de nieuwe, den 12[en] September aangekomen, afgevaardigden brachten dit niet, tenzij men als zoodanig mocht beschouwen de vraag, bij den aanvang der eerste bespreking door de nieuwe gezanten aan Malmesbury gesteld: „s'il a des pouvoirs

1) Diaries and correspondence of Malmesbury, dl. III blz. 502 en 504.

suffisans pour, dans le Traité qui seroit conclu, restituer à la République Française et à ses Alliés toutes les possessions qui, depuis le commencement de la guerre ont passé dans les mains des Anglais." Een verwijzing dus weer naar den eisch waarop de onderhandelingen in Parijs gestrand waren. De Engelsche diplomaat moest als antwoord daarop herhalen, dat hij bevoegdheid had om alles te doen wat hij noodig zou oordeelen, maar dat het beginsel der „compensation réciproque" al lang als grondslag aangenomen was, en daarvan niets zou overblijven wanneer Groot Brittannië als uitgangspunt aannam alles te willen teruggeven. Denzelfden dag (16 September), waarop hij zijn schriftelijk bescheid in dezen geest gaf, ontving Malmesbury kennisgave van een besluit van het Directoire exécutif, „portant que dans le cas où Lord Malmesbury déclarera n'avoir pas les pouvoirs nécessaires pour consentir à toutes les restitutions que les loix et les traités qui lient la République Française rendent *indespensables*, il aura à se retirer dans les vingt-quatre heures vers sa cour pour demander les pouvoires suffisans. Le Lord Malmesbury ne peut voir", werd er bij gevoegd, „dans cette détermination du Directoire exécutif qu'une intention de hâter l'instant où les négociations pourront être suivies avec la certitude d'une prompte conclusion."

Of dit laatste ernst is geweest? Malmesbury zorgde aan de aanmaning tot vertrek de stipste uitvoering te geven. Van Engelsche zijde werd er niet over gedacht hem met nadere volmacht of opdracht terug te zenden. Maar toch werden de onderhandelingen niet ten eene male afgebroken; tusschen Malmesbury en de Fransche vertegenwoordigers, die voorloopig te Rijssel bleven, had nog een wisseling van brieven plaats. Zijn deze op zich zelf van weinig beteekenis, als geheime drijfveer tot het voortzetten der onderhandelingen wordt een reden vermeld, die onze aandacht nog wel even vraagt.

In Juli 1797 had Canning [1]), Pitt's warme aanhanger, reeds aan Ellis, die verbonden was aan Malmesbury's zending te Rijssel, geschreven goede reden te hebben om te gelooven „that Maret has a commission separate from his colleagues, (I know not whether from Dutch or French authority), to treat for the surrender of the Cape for a *sum of money*." Een maand later had Canning

1) Diaries and correspondence of Malmesbury, dl. III. blz. 421.

nadere inlichtingen uit Parijs [1]); volgens deze zouden de Bataven niet zoo onwillig zijn om de Kaap en Trinkenomale aan den vrede te offeren als door de Franschen beweerd werd. „And," voegt hij er bij, „if the money is wanted at all, I am clear it is not to satisfy the Dutch, but to enable them to satisfy the French; and that, contrary to the usual habits of Batavians, they are compelled to offer for sale what they are of themselves ready to give away." Hieruit zou het geloof moeten ontstaan aan een polsen uit Holland, om te weten te komen of Pitt genegen zou zijn de koloniën, die Holland gevaar liep te verliezen, voor geld over te nemen. De zeer vage termen, waarin een en ander vervat is, Canning's mededeeling alles uit een uit Parijs komend kanaal toegevoerd te krijgen, de mindere betrouwbaarheid van vele zijner gegevens, betreffende hetgeen in de Bataafsche republiek gedacht werd, dit alles spoort tot voorzichtigheid aan bij het beoordeelen van hetgeen hier vermeld is.

Heeft Canning zich ten eene male vergist, heeft hij slechts gewaand een klok te hooren luiden, of heeft hij wel een toon opgevangen, zonder toen reeds te weten waar de klepel hing? Andere stukken geven grond dit laatste aan te nemen.

In het dagboek van Malmesbury van 20 September 1797, daags dus na terugkeer in Engeland, vertelt hij van een bezoek aan lord Grenville, die nadere inlichtingen gaf omtrent hetgeen Canning vroeger geschreven had. Zoowel van de zijde van het Directoire, als van die van Talleyrand, zou aangeboden zijn, op de door Engeland gestelde voorwaarden vrede te sluiten, mits *for money*. Talleyrand zou op zich nemen, *„if he remains in power, to get us one of the Dutch settlements (Ceylon, probably) for 200.000 l. and without any „conditions onéreures."* Pitt bevestigde deze berichten den volgenden dag. Ondersteld werd, dat het nieuwe Fransche gouvernement, vooral Barras, door de ruwe behandeling in Rijssel, die schijnbaar in strijd was met dit voorstel, Engeland wilde pressen tot toegeven aan den gestelden geldeisch [2]). Is dit zoo, dan zou daaruit blijken, hoe vast bij het Directoire de overtuiging heeft gestaan van een sterk verlangen naar den vrede in Londen.

Ook uit andere bron vloeien gegevens toe betreffende deze zaak. Er bestaat een briefwisseling, van 22 en 23 September 1797, tusschen Pitt en koning George, waarover het volgende aan Vreede wordt ontleend: 3)

---

1) Brief aan Ellis a.v. blz. 436.

2) Diaries and correspondence of Malmesbury, dl. III. blz. 557 e.v.

3) Ik geef de vertaling zooals zij voorkomt in deel 1795—1799, blz. 302 e. v.

„ „De Heer Pitt acht zich verpligt Uwe Majesteit ootmoedig bekend te maken dat hij van zeker persoon die de stelligste bewijzen geeft daartoe gemagtigd te zijn, de verklaring heeft ontvangen, dat niettegenstaande al hetgeen te Rijssel voorgevallen is, het Directoire nog heden tot een dadelijken Vrede geneigd is en ons de Kaap en Ceylon zal overlaten, mits zij zelve een goede som gelds bekomen. Men sprak van een millioen, tweehonderd duizend L. st. voor Ceylon en van twee millioen voor beide. Ten blijke van de geloofwaardigheid zijner zending slaat die agent voor, ons op de Nota die pas van hier naar Rijssel is verzonden, een verzoenend antwoord te doen geworden, van hetwelk hij uit Parijs een afschrift brengen of zenden zal vóór het uit Rijssel opdaagt. Hij vraagt volstrekt geen geld vóór het Tractaat geteekend zij. De Heer Pitt heeft met al Uwer Majesteits dienaren te Londen aanwezig, over dat voorstel in 't algemeen gesproken. De bijzonderheden, maar niet de namen, zijn aan de Secretarissen van Staat en aan Lord Chatham bekend. Alleen de H.H. Pitt en Dundas dragen ook van de namen kennis. Men kan zich niet ontveinzen dat een handel van dien aard zeer onzeker is; maar in de omstandigheden, in welke Frankrijk thans verkeert, komt die opening aan den Heer Pitt en aan al degenen die hij heeft geraadpleegd, niet voor van alle kans ontbloot te zijn; terwijl de zaak wel verdient beproefd te worden daar die som goed zou besteed zijn indien zij ons den Vrede verschafte op de voorwaarden, die wij zelf hebben gesteld, en dat zonder de gevaren en kosten van een nieuwen veldtogt. Het schijnt evenwel noodig die zaak in diep geheim te behandelen, en, zoo zij gelukt, zal het een punt van eer zijn alle mogelijke voorzorgen te nemen ten einde de Fransche Regering niet beschuldigd worde. Het zal wel niet mogelijk zijn de verdenking te ontgaan, maar gelijk men reden heeft in den tegenwoordigen toestand van Frankrijk te verwachten, zoo baart dit, naar het schijnt, den belanghebbenden niet veel vrees. Echter hebben wij aan den persoon, die ons dat voorstel heeft overgebracht, duidelijk te verstaan gegeven, dat men zich om het geld te kunnen krijgen en om het Parlement te overtuigen dat het in waarheid op het Vasteland tot geheime diensten en met het doel om den Vrede te verwerven, is gebruikt, wel nader zal moeten uitlaten. De Heer Pitt weet zeer wel dat die voorslag in strijd is met alle regels en dat de uitslag twijfelachtig is, maar groote bezwaren schijnt hij niet op te leveren, en in een zoo wonderlijken tijd is het der moeite waard dien te beproeven. Hij hoopt dus, dat Uwe Majesteit het niet zal afkeuren dat vermits er haast bij de

zaak was, men het voorstel aangemoedigd hebbe." De Koning had er minder ooren naar. „Die geldelijke eischen," antwoordde hij, „zijn buitensporig en zullen ter verontschuldiging der Ministers, eene zoo duidelijke blootlegging in het Parlement vorderen, dat ik niet twijfel of het publiek zal volmaakt begrijpen hoe de som gebruikt is, terwijl het nogtans volstrekt noodig is zoo weinig mogelijk ophelderingen te geven als de nieuwheid der zaak zal veroorloven. Evenwel ligt het gewis niet in mijne bedoeling den Heer Pitt te willen beletten zijnen tusschenhandelaar aan te moedigen met de beloofde vergelding indien de zaak wel slaagt, mits men maar de schepen niet terugvordere of eenige inbreuk op onze handels- en scheepvaart-wetten."

Toch sprong de eerlooze handel met Barras en zijne vrienden, men weet niet om welke reden af, misschien wel omdat Pitt slechts van 450.000 L. st. sprak. Gemoedsbezwaren jegens Nederland, zullen wel niet hebben gewogen bij lieden waar alles veil was." "

Onder de Engelsche staatslieden zijn er geweest, die in Barras' handeling slechts, of althans ten slotte, een drijven tot tijdwinnen hebben gezien, om zich beter voor te bereiden tot het volhouden van den gewilden oorlog.

Ondertusschen was de oorlog ter zee voortgezet. Den 11[en] October had de slag bij Kamperduin aan de Bataafsche zeemacht een geweldigen slag toegebracht; een tegenvaller van beteekenis, ook voor de Franschen, die het oogenblik thans nog minder geschikt achtten om inwilliging van hun eischen te krijgen. Bij de Engelschen verging de reeds tanende lust om op een vrede aan te dringen nu heelemaal. De onderhandelingen werden gestaakt.

De Kaap en Ceilon waren voor de Bataafsche Republiek gered, door de edelmoedigheid waarmede de grande nation zich gehouden had aan het gesloten tractaat (dat toch gesloten was om er zich aan te houden), maar onze republiek had dit reeds met haar vloot betaald, en zou er nog andere offers voor te plengen hebben. Hierop diep in te gaan valt buiten het bestek onzer beschouwingen. Wij hebben den draad te volgen bij de drie à vier jaren later weder opgevatte vredesonderhandelingen. Alvorens dit te doen, is het echter van belang even een uitstapje te maken naar een belangwekkend punt.

Er bestaat een aardige brief over de pogingen in 1796 en 1797 van Engelsche zijde gedaan om het met het Directoire eens te worden over een te sluiten vrede, of eigenlijk bestaat alleen

een afschrift van een vertaling van den brief, die nooit geschreven is. — Lord Malmesbury zou 's avonds vóór zijn vertrek uit Rijssel een particulier schrijven aan lord Grenville gericht hebben, om zijn lastgever een uitvoerig overzicht te geven van de redenen waarom hij, Malmesbury, uitverkoren was geweest voor deze zending, over de strekking van alles wat in Rijssel gedaan of niet gedaan was, en over het verloop der handelingen aldaar, tot op zijn vertrek. Dit, op zich zelf, vormt al een onwaarschijnlijkheid. De Gezant, die in sterk bewogen oogenblikken, onverwacht den last kreeg om binnen 24 uren zijn standplaats te verlaten, die na een paar dagen lord Grenville persoonlijk zou ontmoeten, zou wel geen tijd en geen aanleiding gevonden hebben om voor dien Minister nog een *zeer langen* brief op te stellen, waarin niets nieuws verteld kon worden (behalve over het wegzenden, hetgeen in een korte mededeeling gedaan werd), en die den Minister niet eerder overgebracht kon worden dan met de gelegenheid waarmede de schrijver zelf de reis over zee zou maken. Wie den brief leest, wordt schier in elke zinsnede getroffen door een nieuwe onwaarschijnlijkheid. Daar is de bespottelijke zelfophemeling als: „Et comment vous parler de ma négociation à Lille, sans vous entretenir de ma gloire?", of verder van zich te roemen „un homme d'esprit." Daar is de zelfbeoordeeling: „Mon imperturbable habitude à cacher ce que je pense et à ne penser jamais que d'après autrui"; wie denkt en zegt dit laatste over zich zelf? Daar is de confidentie, dat les filles de l'Opéra zijn vertrek uit Parijs betreurden. Daar is de dwaze toelichting, dwaas wanneer men zich indenkt dat zij bestemd was voor zijn lastgever: „J'avais des pouvoirs sans avoir la faculté de les exercer ostensiblement. Je pouvais tout: dans la réalité je ne pouvais presque rien. Voilà, sans doute, un peu de galimatias, mais auquel il faut, Mylord, que vous vous accoutumiez." Daar is deze geschiedkundige dwaling; waar de grondslag van het *status ante bellum* gehekeld wordt, zegt de brief dat voor de Bataafsche republiek uitgezonderd werden de bezittingen bij de Kaap de Goede Hoop, op Ceilon, Cochin en onderhoorigheden (in ruil voor Negapatnam), waarop hij laat volgen: „elles sont les seules que les Hollandais aient perdues." Dit heeft Malmesbury wel beter geweten, en mocht hij in zijn briefwisseling tijdens de onderhandelingen deze onjuistheden geschreven hebben, dan ware hem van Londen uit daarop stellig gewezen [1]).

1) Malakka, Soematra's Westkust, Ambon, Banda in Oost-Indië, zonder te spreken van de West-Indische bezittingen, waren in handen der Engelschen..

Na de erkenning, dat hij geen vrijheid had om zich van zijn volmacht te bedienen, zou hij, aan het slot van zijn brief geschreven hebben: „la force de la vérité m'a entrainé, et c'est la seule fois, j'ose le dire, Mylord, que j'ai pu me faire un tel reproche."

Dit zijn grepen uit ruimer voorraad. Het geheele epistel draagt overigens den stempel van een geestige Fransche overdrijving, het heeft niets van den Malmesbury stijl.

Toch vond ik dit stuk meermalen in ernst aangehaald, en dan — o.a. door A. Du Casse in zijn Histoire des négociations diplomatiques [1]) — als bewijs gegeven hoe de Engelschen bij de onderhandelingen te Parijs en te Rijssel slechts een loopje hebben willen nemen met de vredesvoorstanders. Een zin uit den brief is zelfs tot gevleugeld woord geworden. Om aan te geven hoe een hoog geplaatst en in de geheimen ingewijd Engelsch staatsman verklaard heeft, dat de koloniën ons ontnomen zijn „par un peu de trahison," wordt gaarne deze brief van Malmesbury geciteerd, die inderdaad over de Kaap en Ceilon behelst: „qu'elles n'avaient pas été prises de trop bon jeu, qu'elles se trouvaient à nous par un peu de trahison, puisqu'elles l'étaient par la connivence d'une autre autorité qui n'existait déjà plus en Hollande" — doelend natuurlijk op de rol der Kewsche lastbrieven —.

Om den twijfel betreffende de echtheid van dit stuk zoo mogelijk op te heffen, wendde ik mij tot een der meest bekende geschiedvorschers in ons land, die mijn opmerkingen van genoeg beteekenis achtte, om mij aan te raden de meening te vragen van den heer William Foster, van het Indian office te (Westminster) Londen. Deze was zoo welwillend aan mijn verzoek te voldoen. Hij kon mijn bemerkingen niet alleen ten volle beamen, maar deelde bovendien mee, dat het Britsch museum een afschrift bezit van de „Lettre de Lord Malmesbury oubliée à Lille, traduite de l'anglais par***." Dus een afschrift slechts, en niet van den brief, maar van de vertaling, bezorgd door een onbekende. Om verdere aarzeling weg te nemen, is achter de vermelding in den catalogus nog gedrukt: *A fictitious letter.*

Mijn opmerkingen zijn dus niet nieuw. Toch komt het mij van belang voor hier het verkregen resultaat mee te deelen, omdat blijkbaar de waarheid in deze te goed verborgen, te goed opgeborgen is gebleven. 't Is gemakkelijker een onwaarheid op te sporen, dan ze uit

1) deel III. noot blz. 2, de brief zelf is in zijn werk als bijlage *A* opgenomen.

te roeien. Ook deze zal haar taai bestaan wellicht zóó rekken, dat zij later andermaal ontdekt zal moeten worden.

Wat de strekking van dien brief dan geweest is? Aan de Franschen en de bondgenooten de overtuiging te geven dat het Directoire den vrede gewild had, terwijl de voortzetting van den oorlog alleen aan Engeland te wijten was, Frankrijks blanke onschuld te laten vaststellen door den Engelschman, die het het beste moest weten, en zoodoende allen weer op te zweepen tot anti-Engelsche gezindheid. Ook dit ligt er dik op.

De fictieve brief is, afgezien van enkele onnauwkeurigheden, toch met zooveel kennis van zaken en van handelingen samengesteld, dat de onderstelling niet gewaagd voorkomt in den schrijver een zeer goed ingelicht persoon te moeten zoeken. De verschijning van zijn stuk paste op opvallende wijze bij de publicatie door de Fransche regeering van het Engelsch avant-projet [1]), het gaf daarvan de lezing, die het Directoire er in wilde doen vinden [2]).

Naar hetgeen ik gelezen heb, ben ik overtuigd dat Malmesbury, met een vrij sterke partij in Engeland, den vrede in ernst gewenscht heeft, en den vasten wil gehad heeft deze in Rijssel tot stand te brengen. Maar tegenover hem stonden andere machtige personen, waaronder niemand minder dan de Koning en lord Grenville, die van de onderhandelingen weinig verwachtingen hadden en die eigenlijk de voortzetting van den oorlog verkozen.

Door deze bijzonderheden is het te begrijpen dat zelfs zij die een dieperen blik in de geschiedenis geslagen hebben, den valschen Malmesbury-brief voor een echt stuk hebben kunnen houden; hetgeen daarin een grond van waarheid heeft, heeft hen aan de waarheid van het geheel doen gelooven.

Wie hem niet alle waarde wil ontzeggen, omdat hij blijkbaar van goed ingelichte zijde bewerkt of geïnspireerd werd, zal toch alles wat erin staat als vreemd aan lord Malmesbury moeten erkennen en het daardoor dan op een gansch, gansch andere wijze gaan beoordeelen. Het is niet meer dan een goed geslaagde charge, met de daaraan uit den aard verbonden verdiensten, gebreken en gevaren.

---

1) Ik sprak daarover op blz. 32.

2) Treffend is het in den fictieven brief opvallende uitdrukkingen terug te vinden, vóórdien reeds in andere Fransche stukken gebezigd.

VI.

CEILON BIJ DE VOORLOOPIGE VREDESONDERHANDELINGEN TE LONDEN, IN 1801.

Toen Bonaparte tot eerste consul verkozen was, richtte hij zich, in December 1799, rechtstreeks tot den keizer van Oostenrijk en den koning van Engeland met vredesvoorstellen. George III liet het antwoord, door zijn minister van buitenlandsche zaken, lord Grenville, richten aan diens ambtgenoot te Parijs, Talleyrand — onze oude bekenden —. Hieruit bleek dat Groot Brittannië den vrede vooralsnog niet wenschte. Oostenrijk daarentegen wees de toegestoken hand niet af, zoodat het tot ernstige onderhandelingen kwam te Lunéville. Daar bleef Albion nu weer liever niet geheel buiten; het beproefde er zich in te mengen [1]), maar het vermocht het sluiten van een vredesverdrag, in het begin van 1801, niet te verhinderen.

Dit viel ongeveer samen met het aftreden van het ministerie Pitt-Grenville (8 Februari). Lord Hawkesbury (nadien lord Liverpool) werd minister van buitenlandsche zaken.

Had Frankrijk sedert lang geen gezant meer te Londen, toch had het er wel een pleitbezorger voor zijn belangen. Daar vertoefde een commissaris voor de uitwisseling van krijgsgevangenen, de heer L. G. Otto, die herhaaldelijk voor aangelegenheden van politieken aard als zaakgelastigde van de Fransche republiek optrad en als zoodanig ook door het Britsche ministerie behandeld werd. Deze ontving, kort na het optreden van Hawkesbury, mededeeling van den wensch des Konings, om dadelijk over het

---

1) Pièces officielles, relatives aux préliminaires de Londres et au traité d'Amiens. Door de Fransche regeering uitgegeven in 1803.

sluiten van den vrede in overleg te treden. Het daartoe strekkende, van den 21[en] Maart 1801 gedagteekende, stuk zette de beraadslagingen in, die, na ruim een jaar van wikken en wegen, geleid hebben tot den vrede van Amiëns, waarbij ook Spanje en de Bataafsche republiek tot de onderteekening toegelaten zijn. Een voornaam deel, ja het belangrijkste gedeelte, van de onderhandelingen is te Londen afgedaan, waar, buiten de bondgenooten om, beslist is geworden, wat deze te Amiëns zouden moeten goedkeuren. Wij hebben daarom een blik te slaan in de Londensche keuken, waar de taart bereid werd, welke die bondgenooten te slikken kregen.

Otto, die de Fransche woordvoerder te Londen bleef, stelde zich bij alle voorstellen op het standpunt ook voor Spanje en de Bataafsche republiek voorloopige beschikkingen te mogen aangeven en te mogen aannemen.

Lord Hawkesbury kwam, evenals Malmesbury dit vroeger gedaan had, al heel spoedig met een voorstel om als uitgangspunt van de gedachtenwisseling te dienen, en daarbij werd ook zijnerzijds uitgegaan van de grondgedachte, Frankrijk voor zijn bondgenooten te laten spreken.

In dit voorstel vinden wij dadelijk bekende klanken terug; zoo werd aan Nederland teruggegeven: Negapatnam, Malakka, Ambon, Curaçao, Banda, Cochin, Suriname en de Kaap de Goede Hoop, op voorwaarde dat deze laatste een vrijhaven zou worden. Men ziet het, Engeland vroeg niet om iets te krijgen, het bood aan terug te geven, maar in de opsomming waren verscheidene vermeesteringen niet begrepen, zoo Ceilon, Demerary, Essequebo en Berbice. In andere opzichten hadden de sedert verloopen gebeurtenissen gewijzigde inzichten doen ontstaan. De verdeeldheid tusschen de mogendheden op het vaste land, maakte dat Engeland nu alleen voor de eigen belangen en die van Portugal op te komen had [1]).

Het Belgische vraagstuk was te Lunéville tot een beslissing gebracht, Engeland beijverde zich dus niet meer een tegenwicht daarvoor te krijgen. Ook werd niet meer voorwaardelijk gesproken van een gunstiger beschikking *indien* het stadhouderschap hersteld mocht worden; daarvan werd, na de mislukte landing in Holland in 1799, niet meer gerept. Ten behoeve van het huis van Oranje

1) De zaken van Portugal werden nader geregeld, los van de onderhandelingen te Londen en te Amiëns.

werd slechts een volledige schadeloosstelling gevraagd voor het aan eigendommen geleden verlies. In het geheele geding is, voor zoover ik heb kunnen nagaan, van een *verplichting* tot teruggave der koloniën geen sprake geweest. Engeland heeft het met den Prins aangegane verband niet als reden van zijn handeling opgegeven, van Fransche en later van Bataafsche zijde is over zoodanig verband niets aangevoerd. Prins Willem heeft, nadat de illusie eener restauratie vervlogen was, zijn stem niet durven laten hooren om het beschreven recht te doen gelden en de bedreigde koloniën op grond van het renversaal terug te doen eischen voor den staat. Wij weten het, hij beschouwde dit recht als verloren, anderen konden er geen gebruik van maken daar het geheim was. Wij kunnen hiermede het renversaal en de Kewsche aanschrijving gedaan geven (al zullen zij door het volgende nog even heen spelen).

Een verandering van beteekenis was ook, dat beide partijen nu inderdaad genoeg hadden van den oorlog, zoodat de kans om tot een vrede te komen zeer was toegenomen.

Dit alles drukte zijn stempel wel eenigszins op het Engelsche project, en zou van Fransche zijde ook tot meerdere toegeeflijkheid leiden, immers, waren beide partijen weer besloten geweest op het vroegere standpunt stelling te nemen, dan ware het zoeken van een bevredigende oplossing onbegonnen werk gebleven. Toch begon men beiderzijds met zoo weinig mogelijk toe te geven, zooals reeds gebleken is uit hetgeen zoo juist over de teruggave van de Bataafsche koloniën werd gezegd. De tegenpartij ging daar natuurlijk tegen in: „Comment ce Gouvernement peut-il demander en *ultimatum*, la conservation de Malte, de Ceylan, et de tous les Etats conquis sur Typoo-Saïb, de la Trinité, de la Martinique, etc?" vroeg zij. Dat zal ik u vertellen, zeide lord Hawkesbury (25 Juni 1801), en dan haalde hij de oude argumenten aan, alsof hij iets heel nieuws te verkondigen had: „On ne peut mettre en doute que sa majesté, conservant tout ce qu'elle a gagné par ses armes dans le cours de cette guerre, ne peut au moins balancer l'étendue et l'importance des acquisitions et de l'influence que la France a obtenues sur le continent.

„Mais S. M, animée du sincère désir de rétablir la paix, et de cette modération qui peut seule la procurer, a déclaré son intention de faire des consessions importantes à la France ainsi qu'à ses alliés, et de se borner à conserver seulement les possessions

qu'elle jugerait nécessaires au maintien et à la sûreté de ses Etats."

Lord Hawkesbury wilde, in weerwil van hetgeen in de laatste jaren in Europa gebeurd was, de vruchten plukken van het door lord Grenville geplante stekje, zooals de bedoeling daarvan in hoofdstuk II omschreven is. Deze was nooit geweest alle vermeesterde koloniën te behouden, maar wel de beschikking te hebben over een zoo groot aantal als mogelijk zou zijn, om, bij de vredesonderhandelingen den edelmoedige te kunnen spelen door terug te geven wat oorbaar geacht zou worden en te behouden wat, naar de inzichten van het oogenblik, noodig zou voorkomen.

Ook Napoleon Bonaparte begreep, dat, waar hij in Europa aan Frankrijk alles wilde laten behouden, het onmogelijk zou wezen Engeland niet in het bezit te laten van een deel der buiten Europa vermeesterde koloniën. Maar wat dan prijs te geven? De groote republiek zelf moest er niets bij inschieten; zoo iets zou men hem en hij zich zelf nooit vergeven. Iets van de bondgenooten? Maar daar verzetten de tractaten zich tegen, die men bij de vorige gelegenheden zoo flink in eere had gehouden.

Had Engeland zich in het renversaal een stuk bezorgd, waardoor het zich, volgens den ons bekenden draai, vrij kon praten van het verdrag van 1788 en van de verplichting tot teruggave der in bezit genomen koloniën, Frankrijk had zich terzelfder tijd de strik om den hals gelegd, waarvan de ander zich ontdaan had. Maar wat dan te geven? Bonaparte wist het niet. En toch, iets moest den vrede betalen. Ceilon, waaraan de Engelschen halsstarrig bleven vasthouden, moest dan maar een der zoenoffers worden. Bovendien hij, de Eerste consul, gaf het eiland niet weg; hij nam het verlies voor de Bataafsche republiek slechts aan als grondslag van voorloopige onderhandelingen, de Republiek zelf zou in het definitieve vredesverdrag gekend worden en dan te beslissen hebben. Wanneer zij zelf Ceilon afstond, werd Frankrijk ontheven van de verplichting der waarborging. Vivent les principes, périssent les colonies! Maar laat ons niet vooruitloopen op de gebeurtenissen.

„L'Angleterre gardera Ceylan, et par là deviendra maîtresse inexpugnable de ces immenses et riches contrées," dit wilde Bonaparte haar gunnen, het werd officiëel den 26en Juli 1801 uitgesproken, maar voor Demerary, Essequebo en Berbice gaf hij geen voet: „En Amérique, tout sera restitué aux anciens possesseurs. Le roi d'Angleterre est déjà, si puissant dans cette partie du monde, que vouloir davantage, c'est, maître absolu de l'Inde, le vouloir être encore de l'Amérique."

„Ce n'était assurément point sans un extrême regret que le Premier Consul consentait à ce que les Anglais conservassent Ceylan," wordt gezegd bij de (in 1803) op last van Bonaparte gepubliceerde officiëele stukken [1]). Hij voelde het volle gewicht dezer opoffering. Maar zij was noodig en hij twijfelde er niet aan(!) of de Bataafsche republiek „privée par la trahison" — daar kwam het verwijt ook al van dezen kant! — „de ses plus belles colonies, dépouillée de tout son commerce, ne fût empressée" — ja, zoo staat het er! — „de recouvrer à ce prix les voies de salut et de restauration que la paix seule pouvait lui rendre."

Men vertrouwt zijn oogen ternauwernood, wanneer men in een brief van 24 Juli 1801 van den gezant der Bataafsche republiek te Parijs, R. J. Schimmelpenninck [2]), het volgende leest over een kort te voren gehouden conferentie met den Eersten consul. „Ik begon met den consul te zeggen, dat alle onze informatiën daarop neerkwamen, dat men van de Engelsche zijde bij de eventueele onderhandelingen zoude instreeren om de Bataafsche Republiek aan het eiland Ceylon, immers aan de militaire possessie van Trinconomale, alsmede aan de exclusive possessie van de Kaap, te doen renuntiëeren; dat ik de vrijheid moest nemen om de schromelijke gevolgen, welke het inwilligen van deze vorderingen zoude na zich slepen, af te schetsen. De consul antwoordde in substantie, dat hij altoos de engagementen, welke ingevolge het Haagsche vredestractaat tusschen de twee Republieken plaats hadden, zoude getrouw blijven. Hij zeide volkomen van de importance van de Kaap, van Ceylon en speciaal van Trinconomale overtuigd te zijn, en de gezetheid der Engelschen op het stuk bewees ook ten overvloede *que c'est de ce point là qu'ils se croyent vulnérables dans l'Indostan.*" Voor het overige was het antwoord van Napoleon Bonaparte er op ingericht den Bataafschen gezant te doen gelooven, dat de onderhandelingen met Engeland niet vooruit gegaan waren, hij sprak „met buitengewone gemelijkheid, zelfs met zeer veel bitsheid over de politiek van het Engelsche gouvernement. Hij eindigde met te zeggen, dat de belangen van de Bataafsche en Fransche Republieken onafscheidbaar waren, en dat hij nimmer de verwagting zou teleurstellen van de bondgenooten van het Fransche volk."

Gerust gesteld, bleef Schimmelpenninck toch zijn aandacht aan

1) Pièces officielles, blz. 126.

2) Aan van der Goes. Colenbrander. Gedenkstukken. Derde deel (2e stuk) bladz. 701.

Ceilon en de Kaap wijden; maar ook latere berichten susten zijn vrees. En toch was, zooals wij zagen, over het lot van Ceilon beslist. Hoe dit te noemen?

Engeland verlangde in Azië voorloopig niet meer; maar het kostte heel wat moeite het te doen afzien van de Amerikaansche landschappen: Demerary, Essequebo en Berbice [1]). Het loven en bieden ten opzichte van Amerika, eindigde ten koste van Frankrijks anderen bondgenoot, Spanje, die Trinidad (la Trinité) zou prijs geven.

Zoo liet koning George zich tevreden stellen en konden op 1 October 1801 eindelijk de handteekeningen van Otto en Hawkesbury onder eénzelfde stuk, de vredes-préliminaires, gesteld worden.

Deze werden officiëel aan het Bataafsche bewind medegedeeld, dat, nu ontnuchterd, bemerkte hoe het door zijn berichtgevers lang om den tuin was geleid (daar gelaten of deze dit te goeder of te kwader trouw hadden gedaan).

Aan de koloniën viel de twijfelachtige eer te beurt, daarin het eerst aan de orde gesteld te worden. Artikel II luidde:

„Sa Majesté brittannique restituera à la République française et à ses alliés; savoir, à sa majesté catholique et à la République batave, toutes les possessions et colonies occupées ou conquises par les forces anglaises dans le cours de la guerre actuelle, à l'exception de l'île de la Trinité et des possessions hollandaises dans l'île de Ceylan; desquelles îles et possessions S. M. britannique se réserve la pleine et entière souveraineté."

Artikel III zeide:

„Le port du Cap de Bonne-Espérance sera ouvert au commerce et à la navigation des deux parties contractantes, qui y jouiront des mêmes avantages."

Volgens de slotbepaling, zouden terstond na de ratificatie van beide zijden gevolmachtigden benoemd worden, die te Amiëns het definitieve tractaat moesten opstellen; in overeenstemming met de betrokken bondgenooten. Over het huis van Oranje niets.

Als men alleen op de einduitkomst, ten opzichte van Ceilon, wilde letten, zou hier volstaan kunnen worden met een mededeeling van de redactie-vervorming, welke de artikelen II en III

---

1) Later zouden deze Nederlandsche bezittingen, evenals de Kaap de Goede Hoop, het bewijs leveren, dat wat eenmaal op een koloniaal verlanglijstje van Groot Brittannië geschreven is, daar niet licht van af gaat. Uitstel wordt geen afstel.

ondergingen om in het definitief vredesverdrag van Amiens over te gaan, maar de wijze waarop de Bataafsche republiek stem in het verdere proces gehad heeft, is te merkwaardig om haar naast deze zakelijke vermelding, geen plaats toe te kennen in een werk, dat vertellen wil *hoe* Nederland Ceilon verloor.

VII.

CEILON BIJ DE VREDESONDERHANDELINGEN TE AMIËNS, IN 1801 EN 1802.

Het is van algemeene bekendheid dat Ceilon bij het vredesverdrag van Amiëns in 1802 aan Groot Brittannië is afgestaan, hierop is ook niets af te dingen, maar feitelijk is daar toch niet *beslist*, wie de toekomstige bezitter van het mooie eiland zou wezen. Wij weten uit het voorafgaande hoofdstuk dat de Fransche en de Engelsche diplomatie het daarover te Londen reeds eens was geworden, en de eenige, die er verzet tegen kon aanteekenen was de eenige, die eigenlijk het recht had erover te beschikken, de regeering der Bataafsche Republiek, maar haar vertegenwoordiger, de gezant te Parijs, Mr. Rutger Jan Schimmelpenninck, toog ter vredesconferentie met de bedoeling om in den afstand van Ceilon te berusten. Vóórdat de vertegenwoordigers der betrokken mogendheden te Amiëns aankwamen, was derhalve reeds voor allen en door allen uitgemaakt dat „de sleutel van Indië" voortaan aan Groot Brittannië zou toebehooren.

In weerwil daarvan heeft het afstaan van Ceilon grooten invloed op het verloop der onderhandelingen gehad. De Bataafsche staatslieden vleiden zich, op krachtige aanmaning van Schimmelpenninck, met de hoop althans in andere opzichten schadeloos gesteld te worden voor het te lijden verlies. Het was voor de contracteerende mogendheden onvermijdelijk de onderteekening van de abdiqueerende meesteresse van Ceilon te hebben; zich hiervan bewust, wilde Schimmelpenninck deze niet geven, alvorens inwilliging verkregen te hebben van een paar eischen; en men had geleerd voorzichtig te zijn, zich niet meer met beloften te laten paaien, niet meer met een kluitje in het riet te laten zenden. De Bataafsche gezant was vast besloten niet toe te geven; Ceilon was verloren, maar hij zou daarvoor in de plaats bedingen

„de renunciatie van het Fransche gouvernement van alle recht op de stad en haven van Vlissingen en van de bij het Haagsche tractaat geconveniëerde of- en défensive alliantie." Het was een teleurstelling te meer geweest over deze punten niets in de préliminaires vermeld te vinden, niettegenstaande de pogingen daartoe in het geheim door Schimmelpenninck, van Parijs uit, bij het Engelsche ministerie aangewend, maar men zou ze nu niet loslaten. De afstand van Ceilon teekenen; — goed; — maar eerst de zaken regelen tusschen de groote en de kleine republiek. [1]).

Koning George bestemde als plenipotentiaris den markies van Cornwallis, hem werd als secretaris toegevoegd Merry, die, als Britsch commissaris voor de zaken der krijgsgevangenen, te Parijs werkzaam was, en die als zoodanig de persoon was geweest door wiens bemiddeling Schimmelpenninck getracht had invloed te kunnen uitoefenen op het verloop der vredesonderhandelingen te Londen. Ook in Amiëns bleef hij in menige aangelegenheid de bemiddelaar tusschen onzen vertegenwoordiger en mylord Cornwallis, en wist hij zich bij de conferentiën nogal te doen gelden. De Eerste consul wees zijn broeder, Joseph Bonaparte, als vredesonderhandelaar aan.

Schimmelpenninck kwam den 17^{en} October, Cornwallis den 24^{en} November te Parijs aan, waar reeds ontmoetingen van de plenipotentiarissen onderling en met de Fransche regeeringspersonen plaats hadden.

Het is geen verheffende lectuur zich te verdiepen in de kuiperijen, waarbij gedurende 3½ maand een groep hoog geplaatste personen in onoprechtheid om den voorrang gedongen hebben, allen elkander terecht maar half vertrouwend. Wanneer ik alleen het geharrewar mede te deelen heb, waarin de Ceilonsche quaestie gemoeid is geweest, zal men zich daaruit ongeveer een oordeel over het overige kunnen vormen.

Het eerste woord door onzen gezant, daags na zijn aankomst te Parijs, met den minister voor de buitenlandsche aangelegenheden, Talleyrand, gewisseld, wees op Ceilon. Ik geef hier een gedeelte weer van het tusschen deze staatslieden gevoerde gesprek, ontleend aan het journaal door Schimmelpenninck, voor zich zelf, aangehouden.

---

1) Om overlading met noten te voorkomen, meen ik voor menige verklaring van Bataafsche zijde te mogen volstaan met een verwijzing naar Colenbrander's Gedenkstukken, in het bijzonder derde deel, vijfde hoofdstuk, dat aan „Amiëns" gewijd is, en naar de daarbij vermelde bronnen, benevens naar Vreede's Geschiedenis der diplomatie van de Bataafsche republiek, 1799—1803.

Talleyrand. „Le premier Consul a été vivement touché que la paix était impossible sans le sacrifice de Ceylan. Vous n'aurez pas pu vous-même mettre plus de ténacité qu'il n'y ait mis pour l'arracher aux Anglais dans tout le cours de la négociation."

S. „Cela prouve qu'il a senti l'immensité de cette perte. Vous savez ce que je vous ai dit et écrit à cet égard. Vous avez été parfaitement éclairé sur la nature et la valeur de cet objet. Vous savez que la Compagnie anglaise, peu de temps après l'expédition de votre amiral de Suffren [1]), nous a offert pour l'acquisition de Ceylan une somme de . . . ."

T. (en m'interrompant). „Il ne faut plus y penser [2]). La paix va produire tant de bien, rouvrir tant de ressources pour votre pays: il faut oublier les pertes et penser . . . ."

S. (l'interrompant à son tour). „Non ministre, vous avez tort pour le moment: nous ne devons pas encore oublier cette perte. Il appartiendra au premier Consul de nous la faire oublier par la suite. C'est à Amiens qu'il doit nous faire oublier cette perte: cela dépendra de lui, et sa sensibilité à ce grand sacrifice auquel il veut nous réduire, nous est un garant qu il entre dans les vues de l'adoucir généreusement."

En aan het slot van het gesprek kwam de Bataafsche vertegenwoordiger hier nader op terug in deze woorden: „Je dois insister que vous direz au nom du gouvernement batave au premier Consul, que le contentement ou mécontentement de la République batave par rapport aux préliminaires dépendra de la nature des arrangemens définitifs; nous verrons cela à Amiens. Tous les moyens de nous adoucir cette perte sont en son pouvoir. Je vous répète, ministre, que je dois vous prier de lui dire que nous attendons tout de sa sagesse et de sa justice."

Ja, daar moesten ze maar op rekenen en vertrouwen!

Eerst den 15en November had Rutger Jan gelegenheid om Napoleon Bonaparte zelf over de zaak te spreken. Ook van dit onderhoud geef ik een gedeelte weer.

N.B. „J'ai fait tout ce que j'ai pu, tout ce que vous auriez fait vous-même pour vous éviter la perte de Ceylan."

S. „Nous sommes persuadés que vous étiez pénétré de l'importance de l'objet. Vos regrets même présentent d'avance une espèce de consolation: nous y voyons un garant . . . ."

---

1) In 1782.

2) Op dezen aanloop, om, nu het rijke eiland verloren ging, alsnog de eenmaal daarvoor genoemde som terug te krijgen, is Schimmelpenninck verder niet meer teruggekomen.

N.B. (m'interrompant, et répétant presque entièrement le rôle de Talleyrand). „Vous avez de nombreuses colonies, qu'est ce que vous ne ferez pas avec votre industrie nationale et la libre navigation?"

S. „Tout cela dépendra de l'assiette définitive que le congrès d'Amiens doit nous procurer: nous ne voyons que la fin de la chose."

N.B. (toujours détournant la conversation). „J'espère que vous prendrez des mesures de mettre vos colonies en meilleur état de défense, pour qu'une autre fois on ne puisse pas vous les prendre si facilement."

S. „Il y a eu tant de causes différentes qui ont occasionné cette perte: ce sont par exemple les corsaires français de la Guyane, qui sont essentiellement la cause primitive de la reddition de Surinam. Mais je suis bien loin de toute espèce de désir de récrimination. Permettez-moi seulement de vous répéter, général, que nous attendons tout de vous. Vous avez tous les moyens de nous adoucir la cruelle perte de Ceylan: cela ne tient qu'à votre volonté; *pourrai-je assurer mon gouvernement que vous le voulez?*"

De Eerste consul antwoordde, zij het al op een „toon, welke niet zeer hartelijk scheen te zijn: *oui, vous serez contens.*"

Hieruit was dus èn aan Talleyrand, èn aan Napoleon Bonaparte gebleken, dat de Bataafsche republiek wilde berusten in het verlies van Ceilon, zich machteloos voelende tegen den dwang, den eisch, die daartoe van de groote zusterrepubliek uitging, maar tevens dat zij toch niet als een lammetje met zich wilde laten sollen, zij was niet voornemens de préliminaires onvoorwaardelijk te aanvaarden; om deze definitief aan te nemen moest haar daarin of daarnevens een vergoeding voor het verlies gegeven worden, en hiervan stelde zij haar instemming afhankelijk. Schimmelpenninck had de belofte van den hoogsten machthebbende, dat de Republiek in deze gerust kon zijn. Dit was echter gekomen uit denzelfden mond, die hem gerust gesteld had omtrent het behoud van Ceilon, terzelfdertijd dat hij het weggaf. Volkomen gerust was de Bataafsche gezant dan ook niet.

In de aan Joseph Bonaparte gegeven instructie [1]) werd al

---

1) Ook hier meen ik te mogen volstaan, met een algemeene verwijzing naar de in 1803 door de Fransche regeering bezorgde uitgave van de „Pièces officielles relatives aux préliminaires de Londres et au traité d'Amiens," naar de „Histoire des négociations diplomatiques relatives aux traités de Mortfontaine, de Lunéville et d'Amiens", en de „Mémoires du roi Joseph," beide uitgegeven door A. Du Casse.

dadelijk voorgeschreven alles wat het verblijf der Franschen te Vlissingen betrof buiten de besprekingen en buiten het te sluiten tractaat te houden — de Fransche staatslieden wisten dat dit één der punten was waarop Schimmelpenninck doelde als hij van vergoeding sprak —, in het algemeen moest alles geweerd en geweigerd worden wat niet in de préliminaires was uitgemaakt. Ziehier wat men in Amiëns dacht te doen: „Tout ce qu'il y a de plus important dans la pacification entre la France et l'Angleterre se trouve réglé par les préliminaires; et à la rigueur, il suffirait peut-être de changer le mot et de mettre au présent ce qui est au futur, pour en faire un traité définitif."

Dit moest, volgens de Fransche opvatting, de hoofdgedachte zijn.

„Cependant, il faut prévoir que, de part et d'autre, on aura le désir, peut-être le besoin, de provoquer quelques développements et d'ajouter quelques articles". Als de instructie dan over gaat tot het geven van eenige voorbeelden, blijkt dat deze zich uitsluitend bepalen tot Fransche en Engelsche wenschen; over hetgeen van Bataafsche zijde geopperd was, wordt slechts gesproken om het bij voorbaat uit te sluiten.

Wie goed leest, vindt die uitsluiting ook terug in een der slotalinea's van de instructie, welke bij oppervlakkige beschouwing heel onschuldig lijkt. „Les articles préliminaires de paix", zoo stond daar, „n'ont pas seulement stipulé à l'égard de la France: ils renferment les bases de la pacification entre l'Angleterre et l'Espagne, entre l'Angleterre et la Batavie. Il s'agit donc maintenant pour ces deux Etats, de procéder pareillement à la confection de leur traité définitif. Maintenant, voici la question: N'y aura-t-il qu'un traité définitif, comme il n'y a qu'un traité préliminaire, la France stipulant pour ses alliés? ou bien y aura-t-il, comme en 1783, un traité particulier pour chaque puissance contractante?"

Hier werd tusschen de regels geschreven, tusschen Frankrijk en zijn bondgenooten is te Amiëns niets af te handelen; deze hebben alleen ieder afzonderlijk of allen samen met Groot Brittannië te doen. Napoleon Bonaparte heeft er niet over gedacht de Bataafsche republiek daar tevreden te stellen.

Toch moest zelfs in dit geheime stuk de schijn bewaard blijven. Het zeide: „Le dernier parti paraît le meilleur, en cela surtout qu'il éloigne toute apparence d'influence française sur l'Espagne et la Batavie, et qu'il donne aux traités qui interviendront un caractère plus indépendant."

O ficties! O talent om de woorden te gebruiken tot het verbergen

van de ware gedachten! Had de Bataafsche republiek in eenigen vorm haar goedkeuring van de préliminaires uitgesproken, om *daarna* de onderlinge zaken te kunnen regelen, dan zou Joseph B. zich beijverd hebben zoodra mogelijk de vredesvoorwaarden met Engeland vast te stellen, en vervolgens tot de vertegenwoordigers der bondgenootschappelijke staten gezegd hebben: handelen jullie nu maar verder met Engeland af, *ik* heb met jullie niets meer te doen.

Schimmelpenninck heeft die klem gezien. Hij heeft gezorgd ook Cornwallis ten deze voor de Bataafsche republiek te winnen, hetgeen niet moeielijk viel waar het o.a. gold afbreuk te doen aan den invloed, dien de gevaarlijke tegenstander, in Vlissingen, aan den Scheldemond, vlak tegenover Engeland, wilde uitoefenen. Daarvoor werd natuurlijk achter den rug der Fransche vrienden om gewerkt.

Wij hebben ons nu naar Amiëns zelf te verplaatsen.

Den 5^{en} December 1801 had daar de eerste samenkomst plaats tusschen den deftigen mylord en den zich deftig houdenden burgergezant. De eerste sprak dadelijk zijn verwondering uit noch van Spanje, noch van de Bataafsche republiek een kennisgave van instemming met de voorloopige vredesartikelen ontvangen te hebben. Hij verzocht een bewijs van „leur accession pleine et entière."

Dientengevolge kreeg Joseph B. uit Parijs de opdracht aan Schimmelpenninck, die den 7^{en} December te Amiëns was aangekomen te vragen: „qu'il déclare par un acte formel que son gouvernement accède au traité préliminaire conclu à Londres, et qu'il promet d'en exécuter les conditions qui lui sont propres."

Vóórdat aan het gevraagde voldaan was, gaf de Fransche gevolmachtigde, in een brief van 8 December, aan Cornwallis echter reeds de zienswijze van den Eersten consul weer, zooals deze door Talleyrand ter zijner kennis was gesteld: „La présence du ministre batave, arrivé depuis ce moment à Amiens est" — heette het — „déjà un témoignage certain d'accession de la part de son gouvernement au traité préliminaire conclu à Londres."

En Talleyrand, èn Napoleon Bonaparte wisten dat dit niet juist was, *tenzij* de Bataafsche republiek tevreden gesteld zou worden ten opzichte van punten, die niet in de préliminaires opgenomen waren, en zij hadden juist besloten deze daarin niet op te nemen, en ze ook niet afzonderlijk af te doen vóór den vrede.

Joseph B. wist dit ook, had het juist vernomen vóórdat hij den brief aan Cornwallis zond, bij het eerste bezoek dat Schimmelpenninck hem te Amiëns had gebracht.

Hierbij was al dadelijk de aap uit de mouw gekomen. „Comment voulez-vous finir avec les Anglais sans notre concurrence?" vroeg de Bataaf, tengevolge van een uitlating van Joseph B. „Comment voulez-vous leur procurer l'effet des préliminaires sans notre cession de Ceylan, et sans la cession de Trinidad par les, Espagnols?" Het eenigszins verlegen antwoord luidde: „Mais votre gouvernement a adopté les préliminaires; votre accession aux préliminaires nous mettra parfaitement en état d'en finir avec les Anglais. Vous ne pourrez pas refuser cet acte d'accension aux préliminaires."

Nu gaf Schimmelpenninck hem het bescheid, dat hij, op allerlei toon en met alle vindbare afwisseling, is blijven herhalen: „Nous voilà au grand point. Mon accension aux préliminaires dépendra de l'issue finale de la négociation. J'ai des points à démêler avec vous comme plénipotentiaire français. J'en ai aussi de très essentiels à démêler avec Mylord Cornwallis. Mon accession aux préliminaires dépendra donc de la justice que j'attends qu'on me fera par rapport à ce que je crois avoir droit de demander."

Hier zij nog aangestipt, dat Joseph B. den Bataafschen vertegenwoordiger dringend verzocht, vooral Cornwallis niet te laten merken, dat hij niet gemachtigd was *purement et simplement* de préliminaires te aanvaarden. Daarna kwam men op de zaak terug. Het journaal zegt hier:

S. „Vous devez être sûr que ni mon gouvernement ni moi nous ne voulons embrouiller les choses, nous voulons faire valoir nos droits; et quand je dis que je ne puis pas donner une adhésion pure et simple aux préliminaires, cela veut dire que je ne puis le faire que dans le même traité où les justes réclames de mon pays seraient stipulés. J'ai toujours parlé dans ce sens à votre frère et à Talleyrand. J'espère que vous êtes parfaitement instruit des principaux points auxquels nous tenons et que vous pouvez nous les faire obtenir.".

J. B. „Non, je n'en sais rien. Cela n'entre pas dans mes pouvoirs."

S. „Comment ministre? êtes vous serieux?"

J. B. „Très sérieux. Je n'ai des pouvoirs que pour le développement des préliminaires."

S. „Mais venons au fait; est-ce que vous n'êtes pas instruit sur les objets qui nous intéressent et que nous considerons de nature à adoucir la cruelle perte de Ceylan? (Bonaparte continuant à faire signe qu'il n'en savait rien, j'ajoutai:) Par exemple, est ce qu'on ne vous a pas parlé de Flessingue, de limites, et cetera?"

J. B. „Non, pas du tout. Je vous assure que je n'en sais rien."

S. (avec l'accent du plus grand étonnement). „Comment? On ne vous a pas il y a longtemps remis un petit aperçu contenant les objets que nous voudrions obtenir à la pacification générale?" [1]).

J.B. „Je vous répète que je ne connais ni les objets ni l'aperçu; mais comme vous paraissez désirer que je les connaisse, dites-moi ce qui en est. Qu'est-ce que Flessingue?"

Wij weten reeds dat Vlissingen uitdrukkelijk in zijn instructie was genoemd.

S. (ne revenant pas de son étonnement.) „C'est un ancien sujet de tracasseries entre les deux gouvernements; cela résulte d'une stipulation faite dans le traité de la Haye qui accorde à la France la communauté d'usage du port et du bassin de Flessingue; nous désirons finir ces fatales dissentions par la renonciation de la part du gouvernement français à cette stipulation."

Joseph zond bericht van Schimmelpenninck's houding naar Parijs, doch suste hem middelerwijl met de opgeworpen moeilijkheden te verklaren tot „des arrangements de famille qui ne devaient percer à l'extérieur." Napoleon B. zou nu echter duidelijk uitspreken, hoe hij een vrijwillig onderteekenen door de Bataafsche republiek verstond. „Son intention est que vous déclariez au citoyen Schimmelpenninck, que l'adhésion pure et simple de son gouvernement aux préliminaires, est une condition *sine quâ non* pour qu'il soit admis aux négociations pour la paix définitive, puisque ces négociations ne sont qu'un résultat desdits préliminaires; que si son gouvernement se refusait à cette adhésion, celui de la République n'en poursuivrait pas moins le rétablissement de la paix particulière, et que la République Batave pourra alors se voir exposée à des pertes plus considérables que celle de Ceylan." In een verder gedeelte van den brief van 12 December, waarin Talleyrand deze zienswijze van den Eersten consul aan diens broeder schreef, stond nog: „que si les hésitations qu'il témoigne aujourd'hui tiennent à quelques spéculations par rapport à Flessingue, on doit être assuré, à la Haye, que ce n'est pas au congrès d'Amiens que rien pourra être terminé à cet égard; que si jamais, par un acte de bienveillance toute particulière, la République française pouvait consentir à rétrocéder la part qui lui appartient dans le port de Flessingue, cette rétrocession ne pour-

1) De verzekering was gegeven, dat dit in handen van Joseph B. was gesteld met een warme aanbeveling om het welslagen te bevorderen.

rait avoir lieu que par un arrangement spécial entre les deux Républiques, et ne peut, sous aucun rapport, être traitée au congrès d'Amiens, où il ne peut être question que de ce qui est déjà dans les préliminaires."

Over dien boeg bleef men nu van Fransche zijde sturen. Vlissingen en andere wenschen kon men bespreken los van de nu aanhangige vredesonderhandelingen, de Bataafsche Republiek had echter dadelijk de eenvoudige instemming met de voorloopige vredesovereenkomst te teekenen, zonder meer; deed zij het niet, dan zou de vrede buiten haar toch gesloten worden, en dan: wee haar!

Het strekt Schimmelpenninck tot eer zich hierdoor niet te hebben laten benauwen. Hij had van Cornwallis de toezegging zijnerzijds geen afzonderlijk tractaat te zullen sluiten. Spanje, welks vertegenwoordiger nog niet te Amiëns was aangekomen, had ten opzichte van Trinidad gelijke belangen te bepleiten als wij voor Ceylon. Hij wist in de Ceilon-paragraaf een machtig schild te bezitten. Hij zag weer hoe gemakkelijk de Eerste consul zich losmaakte van voorgespiegelde toezeggingen, pas toch had deze zijn Bataafschen vriend beloofd dat de zuster-republiek te Amiëns tevreden gesteld zou worden en nu wilde hij er niets doen tot verzachting van het te lijden verlies. Schimmelpenninck had echter nog een anderen steun tot volhouden. Evenals te Londen liet hij te Parijs in het geheim werken. Een avonturier Lehoc diende hier als tusschenpersoon tot negotiëeren met Talleyrand. Lehoc hing, bij een rapport, dat hij den 14den December aan Schimmelpenninck uitbracht, een schrikwekkend tafereel op van de woede van den Eersten consul over de verwatenheid der Bataafsche republiek, „er was niet beter op dan om Augereau met 25,000 man troupes derwaarts te zenden." Maar den volgenden dag kwam hij met voorstellen om het dreigend onweder af te leiden, Vlissingen zou in vollen eigendom terug te krijgen zijn, op drie voorwaarden: 1° un prêt à faire par la République batave à la République française, 2° un sacrifice personnel à Talleyrand.... il m'a dit qu'il était loin d'être riche.... que dans les deux dernières années, il avait diminué sa fortune de 600.000 francs.... 3° que l'affaire devait être traitée à Paris; qu'à Amiens il ne devait pas en être question. De Bataafsche vertegenwoordiger was daarop ingegaan, Frankrijk zou de leening krijgen, maar openlijk moest niet gezegd worden, dat de afstand van alle recht op Vlissingen geschiedde tegen een koop of tegen een geldleening, het moest gelden als

een schikking tusschen de beide gouvernementen op grond van het Haagsche tractaat, en de afstand moest een voldongen feit worden *vóór of uiterlijk gelijktijdig met het teekenen van den vrede met Engeland*, bovendien deed hij nog een poging om het voormalig Hollandsch Vlaanderen in den koop mee te krijgen. Daarvoor wilde hij dan trachten een leening, uit vriendschap, op billijke voorwaarden van aflossing te verkrijgen, tot een bedrag van 15 à 20 millioen francs. Talleyrand kon op 600.000 fr., Lehoc op 250.000 fr. en Comps, een brave vriend, die verder in dit zaakje betrokken is gebleven, op 50.000 fr. rekenen.

Dit alles deed bij Schimmelpenninck hoop op succes levendig blijven. Hiermede kwam echter een andere factor in de combinatie, de eisch van schadevergoeding voor het verlies van Ceilon werd zoo omgezet in een afkoopen door omkoopen, al hield men ook daarbij het Ceilon-artikel krampachtig vast als eenige reddingsplank.

In de tweede helft van December bood Cornwallis een ontwerpverdrag aan Joseph B. aan, waar tegenover deze ditmaal een contra-project stelde. Schimmelpenninck, daarvan gehoord hebbende, vroeg tevergeefs om kennis te mogen nemen van de stukken.

Het werd vooralsnog evenmin noodig geacht op dit verzoek in te gaan, als hem toe te laten tot de conferenties. Frankrijk wilde de gezanten zijner bondgenooten beschouwd hebben als „absents jusqu'au moment où l'on en viendrait à la discussion générale des articles qui concernent leurs nations, et que, ce moment une fois arrivé, ils feraient des cessions formelles résultant des préliminaires."

Dus eerst toegeven, dan meespreken. Engeland bleef daarentegen op het toelaten van den Bataaf bij de besprekingen aandringen. Cornwallis maakte zich vroolijk over dit als afwezig beschouwen van den aanwezigen vriend. Weten wij dat hij reden had om de uitsluiting niet te wenschen, de Eerste consul doorzag het tegen Frankrijk gerichte spel ook wel. Den 31^{en} December liet hij aan Joseph schrijven: Si le plénipotentiaire batave était admis aux conférences sans avoir consacré par adhésion de son gouvernement la cession hollandaise exprimée dans les préliminaires, il en arriverait immanquablement que pendant le cours de la négociation, il tenterait de faire acheter cette adhésion par quelque cession de la part de la France, telle que celle de nos droits sur Flessingue, et alors vous verriez le plénipotentiaire anglais faire cause commune contre vous avec le plénipotentiaire batave. Ainsi, tout doit faire

une loi d'exiger du ministre batave, la déclaration au nom de son gouvernement d'une adhésion franche aux préliminaires; sans cette adhésion, sa présence au congrès serait un obstacle à la paix. Après cette déclaration, il ne pourra plus désormais mettre d'entraves à votre marche, et toutes les fois qu'il ouvrira la bouche pour demander une compensation, vous lui répondrez qu'il n'en est pas question dans les préliminaires, et toute discussion quant à lui sera terminer par cette réponse." En toch moest het toelaten ook dan nog als een concessie gelden, aan Engeland inderdaad, aan Holland naar den schijn; de Bataafsche gezant zou dan niet meer als absent beschouwd worden, maar toch niets te zeggen hebben.

Hoe juist Schimmelpenninck begrepen heeft dat Frankrijk als het een afzonderlijk tractaat met Engeland kon sluiten, aan de belangen der republiek niet denken zou, was uitgedrukt in dit zelfde schrijven, waarin nog altijd de mogelijkheid van zoodanig afzonderlijk handelen aangenomen werd: „Après que vous aurez signé le traité définitif, le premier Consul donnera un terme de quinze jours à la République batave et à l'Espagne pour y accéder." Zoo was hunne vrijwillige instemming bedoeld!

Wilde Napoleon B. bij voorkeur de regeling treffen in gemeenschap met alle partijen, hij was er inderdaad echter ook op bedacht haar desnoods zonder Holland te kunnen afwikkelen. Hij had daarvoor een redactie-spel voorgesteld; maar Engeland was daarvoor in het geheel niet te vinden, zooals dadelijk bleek bij de vergelijking der beiderzijds aangeboden ontwerp-tractaten.

Koning George droeg de volgende lezing voor: „S. M. Britannique restituera à la République Française et à ses alliés, savoir: Sa Majesté Catholique et la République Batave, toutes les possessions et colonies qui leur appartenaient respectivement et qui ont été occupées ou conquises par les forces britanniques dans le cours de la guerre actuelle, à l'exception de l'île de la Trinité et des possessions hollandaises dans l'île de Ceylan."

Afzonderlijke artikels detailleerden dit, waarvan een luidde: „La République Batave cède et garantit en pleine propriété et souveraineté à S. M. Britannique, toutes les possessions et établissements dans l'île de Ceylan qui appartenaient au gouvernement d'alors de la République des Provinces Unies, lors du commencement de la guerre."

Dit kon Joseph B. niet onderteekenen. Frankrijk kon niet afstaan wat het niet bezat en dit ook niet voor zijn bondgenoot doen. Maar, behalve het voorstel om voor elk land liever uitdrukkelijk

te vermelden welke koloniën teruggegeven zouden worden, wilde hij ten opzichte van Ceilon, evenals voor Trinidad de verklaring, overeenkomstig de uitdrukking der préliminaires, slechts aldus stellen: „S. M. Britannique restituera à la République Batave, toutes les possessions et colonies occupées ou conquises par les forces anglaises dans le cours de la guerre actuelle, savoir ..., à l'exception des possessions hollandaises dans l'île de Ceylan, dont S. M. Britannique se réserve la pleine et entière souveraineté."

Ook voor de bepaling ten opzichte van de Kaap was een dergelijk verschil op te merken, Engeland vroeg alles wat het van de Bataafsche republiek verwachtte, Frankrijk slechts wat desnoods bepaald kon worden buiten den bondgenoot om. De redactie van het eerste zeide: „Le port du Cap de Bonne-Espérance sera ouvert au commerce et à la navigation des hautes parties contractantes, dont les sujets et citoyens y jouiront des mêmes avantages à tous égards, et y seront placés sur le même pied que les citoyens de la République Batave." Dit laatste gold regelingen van inwendig beleid, waarover de meesteresse natuurlijk mede te spreken had, daarbuiten kon men uiterlijk zoo ver gaan als het Fransche voorstel deed, geheel in overeenstemming weer met de préliminaires, nam: „Le port du Cap de Bonne-Espérance sera ouvert au commerce et à la navigation des parties contractantes, qui y jouiront des mêmes avantages."

Het was om de gevoeligheid op deze punten door Cornwallis getoond, dat Napoleon B. de concessie gedaan had den Bataafschen vertegenwoordiger tot de conferenties toe te willen laten, *mits* hij zich vooraf den mond liet sluiten. Maar, de mogelijkheid onderstellende van een weigering, had hij tevens bij den Engelschen gezant aangedrongen „que les prétentions, les lenteurs ou les tergiversations de ces deux puissances, ne doivent pas retarder la conclusion de la paix définitive d'un quart d'heure."

Joseph B. zette de zaak niet zoo hatelijk op als zijn broeder het gedaan had. Hij stelde het voor alsof het van Schimmelpenninck gevergde stuk toch eigenlijk tot niets zou binden, „cette adhésion des préliminaires ne peut avoir aucune force effective qu'autant qu'elle soit consacrée par le traité définitive. Par conséquent vous pouvez toujours faire valoir vos prétentions; je m'estimerai heureux si on veut m'autoriser de les traiter avec vous" — hetgeen hij wist dat men niet zou willen doen —.

Schimmelpenninck ging hierop niet goedmoeds in, maar toch begon hij de verantwoordelijkheid zwaar te vinden de kans te durven

loopen door volhardende weigering buiten het congres gesloten te worden, en dan de schuld ervan te krijgen als de Engelschen, die ook niet al te veel vertrouwd moesten worden, zich tot afzonderlijk handelen lieten overhalen, waardoor der Bataafsche republiek elke mogelijkheid zou ontglippen haar pretensiën te doen gelden. Daarom bood hij den 3en Januari een nota aan, instemming betuigende met *de grondslagen* der voorloopige vredesbepalingen. Hij schreef „que les pleins pouvoirs et instructions qu'il a reçus de son gouvernement, l'autorisent à participer aux négociations de la paix définitive, d'après les bases établies dans les préliminaires signés à Londres, entre la France et l'Angleterre, le 1er octobre 1801."

In de toelichtende missive, die de Fransche vertegenwoordiger met dit stuk aan Talleyrand zond, zegt hij over Schimmelpenninck sprekend: „Il m'a déclaré qu'il regarderait comme ignominieux l'acte par lequel un ministre batave abandonnerait Ceylan, sans avoir auparavant obtenu des limites et avoir fini tous ses arrangements avec la France, et que si son gouvernement pouvait s'oublier ainsi (hypothèse qui lui paraît inadmissible), il y répondrait par sa démission, ne voulant pas participer à un acte déshonorant.

En donnant sa déclaration, il ne se croit pas engagé à signer le traité, si, dans le cours de la négociation, il n'a pas obtenu ce qu'il désire; il ne m'a pas caché que c'est cette considération qui lui a dicté la notification en question."

Joseph liet hier Schimmelpenninck's verklaring recht wedervaren, maar hij had er kunnen bijvoegen, dat deze hem bij het onderhoud over die aangelegenheid nog gezegd had, hoe hij er zoo toe kwam de ons bekende eischen in de schaal te leggen tegenover Ceilon. „Pourquoi est-ce que nous vous avons donné 100 millions de florins? Pourquoi est-ce que nous avons promis communauté d'usage du port de Flessingue? N'est-ce pas pour l'engagement réciproque que vous avez pris de ne pas faire une paix séparée? et pour la garantie solemnelle de nos colonies? Pouvez-vous exiger le prix quand vous êtes en défaut de nous faire avoir la chose que nous nous proposions dans le traité?"

Al deze woorden maakten noch op de regeering te Parijs, noch op haar vertegenwoordiger te Amiëns diepen indruk, het eenige wat er beteekenis aan gaf was de koppige navraag van Cornwallis: waarom komt uw Bataafsche vriend toch niet op de bijeenkomsten? En nu, à mauvais jeu bonne mine makende, verklaarden zij de ontvangen verklaring voor voldoende en werd Schimmelpenninck, na ruim een maand in drukken omgang met de andere plénipoten-

tiarissen te zijn geweest, eindelijk den 11en Januari 1802 voor het eerst toegelaten tot een conferentie. Die gelegenheid werd aanstonds te baat genomen om van twee zijden een aanval op hem te richten, ten einde hem te nopen instemming te geven met de Ceilon-paragraaf. Maar hij hield voet bij stuk, hij wilde praten en onderhandelen om daarna te beslissen, niet omgekeerd, slechts verwijdde hij zijn verklaring van 3 Januari door de woorden „d'après les bases établies" te veranderen in „en accédant aux bases posées."

Had hij gelezen welke beschouwingen de Eerste consul gevoegd had bij zijn autorisatie tot toelating ter conferentie, dan zou zijn meening, van een overwinning behaald te hebben, zeker belangrijk bekoeld zijn. Enkele passages slechts uit den hier bedoelden brief van 6 Januari:

„Quant à la réserve que le ministre batave fait de la faculté de signer ou de ne pas signer le traité définitif, selon que l'ensemble des intérêts généraux de la République et de ses rapports avec la France sera ou ne sera pas réglé au congrès, cette prétention est si frivole qu'elle ne mérite pas d'être réfutée. Il nous importe qu'il adhère en son nom aux préliminaires, parce que les préliminaires expriment la cession d'une des possessions de la République; il nous importe qu'il assiste au congrès, puisque sa présence au conférences résulte de l'exécution littérale des préliminaires; mais qu'il signe ou ne signe pas le traité définitif, cette alternative est indifférente à la validité des engagements qui seront pris par la France et par l'Angleterre, et aux conséquences générales et particulières qui doivent résulter de leur pacification." Deze boutade werd verder omgezet in een echt Napoleontische instructie: „Dans la position où l'échange de vos notes entre vous et le citoyen Schimmelpenninck vous a placé votre conduite à son égard se présente sous deux aspects: 1°. Dans le congrès, toutes les fois qu'il voudra parler des réclamations de sa République, relativement à la France, vous avez à répondre que ce sujet est étranger au congrès, puisqu'il n'en est fait aucune mention aux préliminaires; 2°. hors du congrès, toutes les fois qu'il voudra provoquer des discussions sur des objets relatifs à un arrangement définitif entre la République et nous, vous avez à lui dire que vous êtes sans pouvoir pour discuter de telles questions." Verder wordt geleeraard:

„Les États qui, comme la Hollande, se sont perdus par les écarts de leur politique, qui, après avoir fait la guerre à la France, ont été vaincus et conquis, devraient nous épargner l'embarras de les rappeler au principe de leur existence actuelle; cette existence,

c'est de nous qu'ils la tiennent; nous ne leur devons rien et ils nous doivent tout."

En het slot:

„Or, si la France et l'Angleterre font la paix, que peut faire autre chose une puissance secondaire, comme la Hollande, que d'y adhérer."

Bedrogen optimist! Ongeveer tegelijkertijd dat de voorgaande beschouwingen, namens den Eersten consul geschreven werden, gaf Schimmelpenninck verslag aan den agent voor buitenlandsche betrekkingen in den Haag, Mr. M. van der Goes, over de verwachtingen, die hij koesterde van zijn officiëel werken met het Ceilon-middel, en in het donker met zijn geldbeloften. Hij riep vol vertrouwen uit: „Op den afstand van Vlissingen heeft men mij allergrootste hoop doen opvatten. Indien men niet zoo dikwijls teleurgesteld was, zou het niet gepermitteerd zijn om aan die verzekeringen te twijfelen. Ik heb wel in 't oog gehouden dat van onze zijde geen schaduw van eenig sacrifice zal geschieden dan tegen *gerealiseerde* beloften, doch alsdan ook zeer luculente. Ziedaar ook van die zijde onze batterijen zoo goed aangelegd als ik mij verbeeldde dat volgens menschelijke berekening mogelijk is." Bedrogen optimist! Napoleon B. had het zich tot eer en roem gesteld het vredestractaat tot stand te brengen zonder Frankrijk er een duim gronds bij in te laten schieten. Hij stelde zich daartoe schrap tegen den machtigsten tegenstander, en zou hij zich dan schikken naar het gemoedelijk boosdoen van een zwakken, geminachten bondgenoot! „Comme la Batavie et l'Espagne perdent quelque chose par les préliminaires, il est naturel qu'elles aient le désir de confondre un peu la négociation définitive, et qu'elles proposent de donner des pouvoirs généraux. Mais," aldus schreef Talleyrand, den 23^{en} Januari, namens den Eersten consul aan diens broeder, „la République Française ayant trouvé le moyen de faire sa paix sans rien perdre, son intérêt lui commande" — en daar moest alles, rede en moraal, voor wijken — „d'éviter d'avoir rien à faire avec les ministres d'Espagne et de Hollande".

Daar de Eerste consul zeer verlangend was naar het einde van de onderhandelingen werd den Bataafschen gevolmachtigde eindelijk, een tweetal weken nadat hij ter conferentie toegelaten was, ook kennis gegeven van de ontwerpen; tevens besloten de plénipotentiarissen van de Fransche republiek en van Groot-Brittannië al vast tot overeenstemming te komen omtrent den vorm en de redactie der artikelen waarover zij het, wat de strekking betrof, nu eens waren. De eerste daaraan gewijde bijeenkomst, op 27

Januari, had weer plaats buiten tegenwoordigheid en buiten medeweten van Schimmelpenninck, niettegenstaande de Ceilon-paragraaf aan de orde kwam, en niettegenstaande hem plechtig beloofd was hem van dergelijke behandelingen niet meer uit te sluiten.

Over het artikel betreffende de Kaap mocht hij wel meespreken en hij had de voldoening de te vage omschrijving der préliminaires, en de te ver strekkende van 't Engelsche ontwerp om te doen zetten in „Le Cap de Bonne-Espérance reste à la République batave en toute souveraineté, comme cela avait lieu avant la guerre. Les bâtiments français et anglais de toute espèce auront le droit d'y relâcher et d'y acheter les approvisionnemens nécessaires: ils y seront toujours reçus sur le même pied."

Ook nu zou de vreugde dra vergald worden. Schimmelpenninck had niet alleen beproefd van de Franschen een schadeloosstelling te krijgen voor het prijsgeven van Ceilon, maar ook indirect van Engeland voor het behouden van die kolonie. Hij had een vergoeding bedongen voor de schepen, welke in de Britsche en Iersche havens gesequestreerd, of in zee in naam van den prins van Oranje genomen waren. Evenals tegenover de zuster-republiek liet hij deze eischen gelden als een op zich zelf billijke en rechtmatige reclame, maar die zich te sterker opdrong nu de afstand van een mooie kolonie geëischt werd. Hierop ontving hij, den 30en Januari, namens de regeering te Londen, een beslist afwijzende beschikking. Hij moest van die zijde hooren, hetgeen hem ook al door de Franschen was toegevoegd, dat hij reden had om blijde te zijn met een vrede, welke den Bataven al de overige koloniën terug bezorgde.

Het kon wel niet anders of zelfs een man met zooveel zelfvertrouwen als onze gezant was, moest er al meer en meer toe komen de mogelijkheid, de kans te overwegen dat de andere mogendheden op een kwaden dag zouden verklaren het tractaat te onderteekenen zonder hem, indien hij bleef weigeren om mee te doen. Hoe dan? Hij antwoordde op deze zich zelf gestelde vraag in een brief aan van der Goes van 2 Februari: „Dan zou er niets anders overblijven dan eén van deze beide mesures, namelijk: òf te blijven weigeren om het definitief tractaat te teekenen, en de gevolgen, welke die ook zijn mogen af te wagten; — of om bij eene wel gemotiveerde note aan het Fransche gouvernement te declareeren, dat het Bataafsche gouvernement alle efforts gedaan had om van het Fransche als een weldaad te obtineeren, hetgeen het als een strict en indisputabel recht eischen konde; dat het Bataafsche gouvernement als zoodanig het punt van Vlissingen considereerde; dat aangezien

van de Fransche zijde door het separaat negotiëeren van de preliminaires, en door het cedeeren van Ceylon, van de duidelijke verpligting bij het Haagsche tractaat op zich genomen was afgegaan, ook daardoor notoir alle aanspraak op Vlissingen was komen te vervallen, en dat men mitsdien van de Bataafsche zijde sustineerde dat alles daaromtrent herbragt was op een voet alsof die stipulatie niet bestond, met bijvoeging ten slotte, dat men onder benefice van zoodanige verklaring en protestatie tot de teekening van het tractaat overging." Eén van deze beide mesures; wij zullen zien!

Ik zal nu verder niet de golvingen van de onderhandelingen volgen in haar geregeld naderen en wijken, op en neer-, heen en weer gaan, er is reeds te veel eentoonigheid geweest in hetgeen ik daarover meende te moeten geven. Tout style est bon, excepté le style ennuyeux. Ik zal kort samenvatten hoe de verhandelingen van Schimmelpenninck ten opzichte van elk zijner mee- of tegenstanders verliepen.

Spanje gaf het minst aanleiding tot verwikkelingen. Zijn vertegenwoordiger, ridder d'Azara, kwam eerst den 29en Januari te Amiëns aan. Aanvankelijk verklaarde hij zich één in denkwijze met den Bataafschen gezant. Hij had in last op de restitutie van Trinidad aan te dringen en zeide dus te weigeren de acte van afstand te onderteekenen. Dit was m.i. een zuiverder standpunt dan dat der Bataafsche republiek, die toonde aan Ceilon niet erg meer te hechten, doch nu beproeven wilde het medelijden der groote beschikkers in haar belang op te wekken. Maar d'Azara stapte al heel gemakkelijk af van zijn goed standpunt. Toen Cornwallis zich niet genegen toonde om op Spanje's bezwaar in te gaan, maar toezeide bij dezen vrede alle vorige tractaten met Engeland te willen doen ophouden, vond d'Azara dit meer waard dan drie Trinidad's en liet hij zich dadelijk tot bereidverklaring der onderteekening vinden (medio Februari).

Van die zijde ontging der Bataafsche republiek dus alle steun. Wat meer is, het gedrag van Spanje werd haar door Frankrijk tot voorbeeld gesteld.

D'Azara's invloed liet zich nog even gelden ten opzichte van het Kaap-artikel, waarin hij voor zijn land gelijke rechten bedong als de andere contracteerende partijen. Op zijn beurt behaalde hij hierbij een succes, daarmede dat waarop Schimmelpenninck zich had mogen beroemen meerendeels te niet doende, de haven zou voor alle schepen open staan op gelijke voorwaarden.

Een tweede zaak, die slechts teleurstelling bracht, was de geldaffaire met Lehoc, die heette gedreven te worden voor Talleyrand, ook andere Fransche diplomaten zouden in overleg getreden zijn over het verkoopen van hun invloed ten bate der Bataafsche republiek, tot Joseph Bonaparte toe [1]). Ik zeg „heette gedreven te worden," omdat in weerwil der zeer verdachte aanwijzingen, en hetgeen bij een vorige gelegenheid (blz. 106 en 127) over soortgelijke knoeierijen gezegd is, het feit, dat al die schacherijen op niets uitgeloopen zijn, voorzichtigheid gebiedt in het oordeelen en veroordeelen.. Lehoc bracht den eisch van Talleyrand eerst van 600.000 op 1 millioen francs en sprak nog van bedragen voor andere personen. Schimmelpenninck's vertrouwen werd daardoor zeer geschokt, hij was „er geheel van gedegoûteerd," maar bleef toch in relatie met Lehoc en Comps. Hierdoor vond Lehoc (26 Februari) zelfs den moed om een voorschot van 600.000 frs. voor den Minister te vragen, maar aan dat oor was de Hollander doof. Wel had het *geheim besogne voor de zaken van Amiëns in den Haag* de handen vrij, maar het had alleen beloofd de zaak in het groot te beschouwen in het geval van voordeeligen uitslag; bij ongunstig verloop zou „de beurs zeer digt gesloten blijven." Daar Schimmelpenninck zich hieraan hield, en de anderen blijkbaar niets werkelijks te geven hadden, verliep dit zaakje in het zand.

De onderhandelingen met den Engelschen gevolmachtigde zijn niet geheel te scheiden van die met Joseph B., maar eenige punten kunnen toch afzonderlijk vermeld worden. Ook tegenover Groot-Brittannië liet Schimmelpenninck niet alle hoop varen om althans iets naar zich toe te halen. Hij had nu een artikel gevraagd, waarbij aan het Bataafsche gouvernement of aan de O.-I. Compagnie alle goederen en effecten op Ceilon teruggegeven zouden worden. Maar ook hier hengelde hij zonder iets te vangen. De O.-I. Compagnie werd in deze als gouvernement beschouwd (zij was inderdaad daarin ook opgegaan), derhalve werden de van haar in bezit genomen goederen niet teruggegeven.

Wij zullen straks hooren van een aansporing, die Schimmelpenninck den 14^{en} Maart uit den Haag kreeg, om van Engeland schadeloosstelling te blijven eischen voor de genomen schepen en bij weigering het tractaat niet te teekenen. Cornwallis weigerde echter wel degelijk — en, daar in dien tijd de verontrustende emotiën kwamen, welke wij aanstonds te vermelden zullen hebben, heeft

1) Vreede 1799—1803, blz. 253—254.

Schimmelpenninck toch maar toe gegeven, zonder de zaak der schadeloosstelling daarom echter als afgedaan te beschouwen. De illusies mocht men behouden!

Thans Frankrijk. De lastige Bataaf bleef toonen zich sterk te voelen door den steun van Engeland. Den 4en Februari had hij nog een lange nota ingediend, waarin de eischen breeder dan ooit te voren waren uitgemeten [1]), den 14en d.a.v. richtte hij een vermurwend schrijven tot Napoleon B. zelf. Voor dreigementen was Schimmelpenninck niet gezwicht. Zou met beloften meer te verkrijgen zijn? Door de wijze waarop George III voor de belangen van den prins van Oranje bleef pleiten, moest Frankrijk, wilde het tot den vrede komen, wel wat beloven. Dit kon nu zóó ingericht worden dat het tevens een tegemoetkoming aan de Bataafsche republiek leek te zijn. Daarom werd de toezegging gedaan, dat deze niets te betalen zou hebben aan den Prins, Frankrijk zou zich met diens schadeloostelling belasten (weer ten koste van anderen natuurlijk). Cornwallis drong er op aan in deze wat juister de punten op de i's te zetten, hetgeen leidde tot het toch nog wankelend resultaat dat wij in de eindredactie zullen vinden.

Nog al meer beloften. Vertrouw ons toch, waarde vriend, het Haagsche verdrag zal tot volle uitvoering komen „aussitôt que les affaires avec l'Angleterre seront arrangées". Schimmelpenninck had aan die mondelinge geruststelling niet genoeg. Joseph. B. mocht ze zelf op schrift geven. Een nota van 25 Februari luidde: „Le citoyen Joseph Bonaparte est autorisé à assurer M. Schimmelpenninck en réponse à sa dernière note, qu'immédiatement après la signature du traité de paix le premier Consul donnera de son côté les ordres nécessaires pour que l'on s'occupe des arrangemens à faire entre la France et la Batavie, de manière a développer de plus en plus les avantages de leur alliance; que le traité de la Haye sera exécuté; que dans ce moment même le gouvernement français s'occupe d'une extension territorale de la Batavie; qu'il est sincèrement porté à faire tout ce qui sera possible pour rehausser la force et la considération d'un pays dont il apprécie l'alliance et d'une nation dont il estime le caractère." Talleyrand schreef bovendien rechtstreeks aan den Bataafschen gezant: „Point de doute, citoyen ambassadeur, que la République batave ne soit satisfaite des limites qui lui seront fixées," en hij sloeg verlokkelijk in dien

1) Deze is in haar geheel te vinden in Histoire des négociations diplomatiques van Du Casse, III blz. 206. Colenbrander geeft in Gedenkstukken, derde deel, blz. 837 brokstukken er uit.

trant door. Zou hij gedacht hebben aan het gevraagde voorschot?

Schimmelpenninck begon minder vast in de schoenen te staan; het werd moeilijk te blijven verklaren: ik geloof, en vertrouw U lieden niet. Hij begon te vergeten wat hij over het onbetrouwbare van Fransche beloften ondervonden en zelf uitgesproken had, hij gaf eerst prijs den eisch van regeling *in* het tractaat, daarna dien van afdoening *tegelijkertijd met* het algemeen vredesverdrag. Op aanwijzing uit den Haag had hij ook al de verlanglijst zóó ingekrompen dat alleen Vlissingen daarop nog met groote letters geschreven stond. Eindelijk (28 Februari) vroeg hij slechts een *stellige, plechtige* belofte van den Eersten consul.

Joseph B. legde Cornwallis den 6en Maart een nieuw ontwerp-tractaat voor, dat eigenlijk, voor zoover even mogelijk, een terugkeer was tot den tekst der préliminaires, en tot de grondgedachte om *futur* te veranderen in *présent*, alleen gewijzigd voor die punten, waarover deze twee gezanten het eens waren geworden; overgebleven geschilpunten waren vervaagd, instede van opgelost. Over Ceilon kon men duidelijk zijn. De Bataafsche gezant werd hierover zelfs niet meer gehoord; wel over de Kaap, maar hierbij vond hij de drie medeleden tegenover zich, zoodat de redactie niet naar zijn wensch werd veranderd.

Dit alles stelde Schimmelpenninck nog duidelijker het schrikbeeld voor den geest dat men zou teekenen zonder hem, en hij begon nu met gejaagd verlangen uit te zien naar dezelfde verklaring van den Eersten consul, welke hij tot kort te voren als onvoldoende geminacht had. Deze was er nog niet, toen Joseph B. hem den 13en Maart lectuur gaf van het geheele ontwerp-tractaat en in de conferentie reeds de formaliteiten voor de onderteekening besproken werden. Alles scheen er zoo op te wijzen dat men hem het mes op de keel zou zetten.

Het was hem nu misschien maar half welkom den 14en uit den Haag de door hem zelf uitgelokte, bovenbedoelde depêche te krijgen om niet te teekenen indien van Engelsche zijde het principe van schadeloosstelling niet werd erkend, en van Fransche zijde omtrent Vlissingen niet werd toegegeven.

Pas was hiervan kennis gegeven aan Joseph B., toen onverwacht nog een kink kwam in den kabel. Valsche geruchten hadden in Londen het geloof doen ontstaan, dat Frankrijk den vrede niet wilde, eenige daden van Napoleon B. hadden er de vredesbeweging tevens aan populariteit doen verliezen, de weerslag daarvan deed

zich gevoelen door nieuwe bezwaren van Engelsche zijde te Amiëns in het geding gebracht. Groote ongerustheid bij allen die den vrede wilden, die er naar smachtten, en daaronder waren de Bataven in het algemeen en Schimmelpenninck in het bijzonder te rekenen. Dit was ook de persoonlijke stemming van alle onderhandelaars te Amiëns. Hiervan heeft de Bataafsche gezant, die verdienste moet hem onbekort gegeven worden, partij weten te trekken om een dreigende scheuring te voorkomen. Eindelijk kreeg hij dan ook eens invloed! Hij redde den vrede voor Europa en den schijn voor zijn vaderland. Joseph B. bracht hem den 20en Maart de ongeduldig verlangde verklaring, van dezen inhoud: „Le soussigné à transmis à son gouvernement la note verbale que le plénipotentiaire de la République batave lui a remise le 14 Mars 1802. Il s'empresse d'y répondre qu'il a rempli le but de son gouvernement en l'assurant de nouveau de la bienveillance du premier Consul envers la République batave, et de ses intentions de terminer l'objet de Flessingue et les autres points, contenus dans sa note, à la satisfaction de la République batave et conformément aux intérêts de deux nations." Dit slot had de *gewilde* beteekenis om aan de belofte alle kracht te kunnen ontnemen, Joseph schreef daarover letterlijk aldus aan Talleyrand: „Vous trouverez aussi une note du ministre batave et une réponse que j'ai jugée indispensable pour n'avoir plus de démêlé avec lui, tant l'effet en est d'ailleurs détruit par la dernière phrase: selon les intérêts des deux nations [1])".

Wat was Schimmelpenninck blijde met dit stuk, niettegenstaande hij vroeger op zoovele toonen en wijzen het onbeteekenende van een belofte zonder meer zoo treffend juist had weergegeven. Weer liet men zich met beloften paaien, weer liet men zich met een kluit in het riet zenden. Wat lag er een treurige profetie in de woorden van den overigens goedgeloovigen brief, waarin hij de ontvangst der nota naar den Haag overbriefde:

„En inderdaad, indien men onverhoopt in 't vervolg door een dubbelzinnige uitlegging deze verklaring zoude willen illusoir maken, dan zou men tevens met volkomen zekerheid de treurige conclusie moeten opmaken, dat men een gedecideerd en permanent systhema van oppressie van onze Republiek wilde blijven aankleven."

De regeering verklaarde zich ook voldaan, en op den 26en Maart,

1) Opvallend voegt Du Casse in zijn Histoire des négociations diplomatiques hierbij: „Ces pièces nous ont semblé inutiles à placer ici." III blz. 332.

daags vóór het definitief teekenen van het verdrag, kon de Gezant mededeelen, van het staatsbewind de machtiging tot medeonderteekenen ontvangen te hebben, onder uitdrukkelijke verklaring, dat men na de onderteekening ook de praestatie van de solemneele verbintenis verwachtte.

Wie hieruit mocht opmaken dat het peuterwerk van de Bataafsche republiek over de Ceilonparagraaf eigenlijk de oorzaak van het talmen geweest is, zou zich vergissen, waren alle andere quaestiën vóórdien rijp geweest tot afdoen, dan zou Schimmelpenninck ook eerder verplicht zijn geweest te beslissen. Er waren andere punten die de twee hoofdmogendheden lang in oneenigheid gehouden hebben en ten slotte deels nog maar half-duidelijk afgedaan zijn, zooals de schadeloosstelling van den prins van Oranje, de Malta-paragraaf, de vergoeding voor de krijgsgevangenen.

Ceilon was onherroepelijk voor Nederland verloren, maar de vrede was er! Een zucht van verlichting ging uit gansch Europa op. Toch was de vreugde geenszins onvermengd. In Frankrijk vonden velen het minder erg dat aan de bondgenooten een aderlating gegeven was, dan wel dat deze ten voordeele van den niet geliefden overbuur aan het Kanaal gekomen was. In Engeland was men volstrekt niet ingenomen met het weinige dat men behouden had van de vele mooie vermeesteringen in verschillende wereld-deelen gedaan, al was George III zelf verheugd over het verzekerde behoud van Ceilon, dat hij tot een kroonkolonie verhief. Spanje was gelaten onder het toebedachte deel.

In den Haag was men au fond tevreden dat de vrede er was; over het offer van Ceilon had men zich eigenlijk al lang heen gezet, over Vlissingen voelde men meer spijt, maar men geloofde, of men wilde gelooven, aan een spoedige regeling dezer aangelegenheid, en men was er nog trotsch op dat de Bataafsche gezant den vrede gered had: „Wat een geluk niet alleen voor ons maar voor geheel Europa," schreef van der Goes aan Schimmelpenninck, „dat een bedaard en verstandig man tusschenbeide heeft kunnen komen, en wat een glorie voor U, mijn vriend, die man geweest te zijn!"

Toch oordeelde men het voorzichtig voor de natie de pil zooveel doenlijk te vergulden, in navolging van de poging, die Schimmelpenninck daartoe zelf gedaan had in een brief van 27 Maart aan den Staatssecretaris. Het volk vernam den uitslag der onderhandelingen te Amiëns toegelicht door deze aanteekeningen.

„Wanneer men zich in de omstandigheden plaatst, waarin de

Republiek door de rampen van den oorlog gebragt was, moet men de Bataafsche Natie opregt gelukwenschen met deze uitkomst van zaken. Wie had twee jaren geleden zich een Vrede over het algemeen zoo gunstig durven voorspellen? wie had zich durven vleijen dat de Republiek weder in het volle bezit zoude gesteld zijn geworden van alle hare talrijke Koloniën, die in handen van den vijand gevallen waren? Wij verliezen wel is waar, Ceylon, doch wij krijgen Suriname, Demerary, Essequebo, enz. terug, in zulk een allerbloeyendsten staat, dat de aanwas van die Bezittingen, het verlies van Ceijlon voor het Moederland merkelijk verzacht, te meer, daar de Engelschen van hun aanzoek om op die Koloniën met hunne schepen te mogen varen, hebben moeten afzien.

De Kaap de Goede Hoop komt weêr geheel gaaf aan ons Land terug, volmaakt op den ouden, en zelfs op eenen verbeterden voet.

Door het XVIIIe Artikel van het Tractaat, geëxpliceerd door de separate Conventie, is de zaak van het huis van Oranje volkomen afgedaan, de tegenwoordige Constitutie van den Staat plegtig door Engeland erkend, en de Bataafsche Republiek van allen last van schadeloosstelling bevrijd. Door het ontwijken van eenige hernieuwing van vorige Tractaten met Engeland, zijn de Republiek en deszelfs Commercie, vooral hare Indische relatiën, ontheven van zeer nadeelige stipulatiën, welke de oude banden met Groot-Brittannië zoo drukkend maakten.

De vernederende verplichting van het strijken der Vlag voor de Engelsche schepen, waartegen onze Voorvaders zoo sterk doch vruchteloos geijverd hebben, is door het tegenwoordig Tractaat geheel vervallen.

De Republiek geenszins gerenuntiëerd hebbende aan de sustenue van schadeloosstelling wegens de in de Engelsche havens aangehouden schepen, zoo kan de Commercie zich verzekerd houden, dat de Bataafsche Minister, die na de ratificatie te Londen zal resideren, uit kracht van het geconvenieerde bij art. XIV van het Tractaat omtrent de opheffing van de Sequestratiën, de reclames, welke te dien opzichte te doen zijn, met ijver vervolgen, en de wettige pretensiën tot liquiditeit zal trachten te brengen.

Deze beschouwing van zaken, waarvan geen onpartijdig Vaderlander de juistheid zal willen loochenen, plaatst den vrede van Amiëns onder een der belangrijkste evenementen voor de Republiek, en men schroomt niet te zeggen, dat de Negotiateur, die hare interessen behartigd heeft, een nieuwe aanspraak op de achting

van zijne Medeburgers, en op het vertrouwen van zijn Gouvernement verkregen heeft.

Vele personen, die met den loop der zaken niet genoegzaam bekend zijn, hadden zich verbeeld dat het tegenwoordig Tractaat ook andere pointen zoude bevatten, waarvan de beslissing zekerlijk niet onverschillig is; doch men moet niet uit het oog verliezen, dat de Vrede met Engeland gesloten is, en niet alle territoriale belangen te Amiëns verhandeld zijn."

Bezien onder het licht van dien tijd, zijn deze waardeeringen niet al te partijdig gesteld, al zweeg men voorzichtig van het definitief verlies der bij den Helder overgegeven vloot, en al golden de blijde vooruitzichten vogels in de lucht, toezeggingen die niet ingelost zouden worden. Men vraagt zich af, waarom staatslieden, die toch niet van plan zijn gedane beloften na te komen en in het verzaken ervan niets onbehoorlijks zien, nog zoo lastig zijn in het afgeven ervan, wanneer dit in hun spel te pas komt. De Franschen lieten Vlissingen niet los, integendeel! Deze Schelde-vesting zou eerst nog geheel Fransch moeten worden, en een bombardement te doorstaan hebben vóórdat zij, na Napoleon's val, weer Nederlandsch zou worden. Een illusie bleef ook de pretentie ten opzichte der in Engeland opgebrachte of aangehouden schepen; deze quaestie zou de diplomatie nog vele jaren .... in illusie laten voortleven.

Schimmelpenninck had gedaan wat hij kon. Geen zijner lastgevers had verwacht, dat hij meer succes zou hebben, zij wilden verantwoord zijn beproefd te hebben wat men vermocht. Hij zelf had meer verwacht, hij had in ernst getracht nog wat te bereiken. Is Cornwallis, die geen diplomaat was en zijn Fransch onvoldoende machtig was, niet meer dan een instrument van het Londensche ministerie van buitenlandsche zaken geweest, hebben de mondelinge en schriftelijke verklaringen van Joseph B., den grooten maker van vredestractaten (Mortfontaine 30 September 1800, Lunéville 9 Februari 1801), slechts woordelijk weergegeven wat hem uit Parijs geschreven is, heeft d'Azara een uiterst gemakkelijke rol te vervullen gehad, Schimmelpenninck heeft getracht van Amiëns uit leiding te geven aan de houding van het staatsbewind in den Haag en hij heeft daarop ook onmiskenbaren invloed uitgeoefend. Misschien heeft de Bataafsche republiek het aan zijn koppig volhouden te danken gehad, dat zij geen schadeloosstelling aan het huis van Oranje te betalen kreeg, maar dan is dit ook het eenige dat zij, door haar schermen met de Ceilon-paragraaf, gewonnen heeft.

Laat ik eindelijk vermelden in welk hulsel de afstand van

Ceilon gekleed is geworden, om beslist en blijvend den volke voorgehouden te worden [1]). Artikel 3 luidde: S.M. britannique restitue à la République française et à ses alliés savoir: sa majesté catholique et la République batave, toutes les possessions et colonies qui leur appartenaient respectivement, et qui ont été occupées ou conquises par les forces britanniques dans le cours de la guerre actuelle à l'exception de l'île de la Trinité et des possessions hollandaises dans l'île de Ceylan.

Artikel 5. La République batave cède et garantit en toute propriété et souveraineté, à S. M. britannique, toutes les possessions et établissemens dans l'île de Ceylan, qui appartenaient avant la guerre à la République des Provinces-Unies, ou à sa compagnie des Indes-orientales.

In verband met hetgeen in dit werk over de Kaap-kolonie en over de belangen van den uitgeweken Erfstadhouder is gezegd, worden hier nog twee artikelen vermeld. Artikel 6. Le Cap de Bonne-Espérance reste à la République batave en toute souveraineté, comme cela avait lieu avant la guerre.

Les bâtimens de toute espèce auront la faculté d'y relâcher et d'y acheter les approvisionnemens nécessaires comme auparavant, sans payer d'autres droits que ceux auxquels la République batave assujettit les bâtimens de sa nation.

Artikel 18. La branche de la maison de Nassau, qui était établie dans la ci-devant République des Provinces-Unies, actuellement la République batave, y ayant fait des pertes, tant en propriétés particulières, que par le changement de constitution adoptée dans ce pays, il lui sera procuré une compensation équivalente pour les dites pertes.

Mogen wij nu aan Engeland of aan Frankrijk verwijten, dat Nederland onrecht is aangedaan bij den vrede van Amiëns? Tot zekere hoogte, ja. Ten opzichte van Engeland, wat den oorsprong

1) Oneigenaardig is het in het werk van Du Casse, Histoire des négociations diplomatiques, III blz. 342, met verwijzing naar blz. 291, het vredestractaat niet juist weergegeven te vinden. Het wijkt van de ware lezing in de Pièces officielles, blz. 300 e. v., in enkele onderdeelen af, die niet zonder beteekenis zijn. Maar ook die Pièces officielles zijn weer niet onberispelijk, doordien zij den tekst geven zooals hij voorbarig den 25en Maart 1802 gepubliceerd werd, terwijl nog eenige verbeteringen daarin werden aangebracht bij de definitieve afdoening op den 27en; over dit laatste zie men Colenbrander, Gedenkstukken, derde deel blz. 856. Ondertusschen blijkt uit deze data, dat op den 25en alles zijn beslag gekregen had, vóórdat de Bataafsche plenipotentiaris de betuiging van instemming, die hij den 26en ontving, kon overleggen. Men zou het dus ook daarzonder gedaan hebben.

betreft, door het den Prins *afhandig maken* van de aanschrijving te Kew, met de daaraan verbonden lezing volgens het renversaal. Maar daar woord èn geest van die stukken geen verplichting tot teruggave bevatten, is daartegen te Amiëns niet gezondigd. Engeland had, door die, op diplomatiek-sluwe wijze verkregen, stukken geen verplichting tot teruggave, maar wel recht tot het behouden van meer. Ten opzichte van Frankrijk, wat de eind-daad betreft, door het beschikken over een kolonie, waarover het in geen geval te beschikken had, en die het had moeten beschermen volgens een aangegane overeenkomst. Die daad is formeel te verschoonen doordien de Bataafsche republiek zelf de afstandsacte onderteekend heeft, maar de wijze waarop daartoe pressie op haar is uitgeoefend is niet de bonne guerre, veel minder de bonne amitié. Evenwel waar wij, Nederlanders, in deze bij het verlies van Ceilon (welhaast gevolgd door dat van de Kaap, van Demerary, Essequebo en Berbice) een schuldige zoeken, hebben wij vóór alles te letten op eigen tekortkoming, op den balk in eigen oog, op de flauwheid en lauwheid, die zich geuit hebben in de handelingen van bijna alle personen, die in dit tijdperk ten tooneele getreden zijn. Er was gebrek aan het zichzelf durven zijn bij ieder en bij allen, bij de enkelingen en bij het geheel. Opgeblazen woorden in overvloed, bij volslagen gemis aan flinkheid van handelen. Wie zich zóó afhankelijk maakt van anderen als de Vereenigde Nederlanden en de Bataafsche republiek in dit tijdperk geweest zijn, wie zijn eenige kracht zoekt in steun en hulp van grooteren, maakt zich tot speelbal van de machtigen — en verdient hun tot speelbal te worden.

Dat is de les die te putten ware uit het verlies van Ceilon, van de Kaap, van onze bezittingen in Zuid-Amerika, die ook nadien ons nog is voorgehouden in West-Afrika, in Japan, in Singapore, in Noord-Borneo, in de Kerstmis-, de Kokos-, de Ashmore eilanden [1]). Heeft Nederland die lessen nu begrepen? Is het door schade en schande wijs geworden? Zijn de wrakken op het strand ons wel bakens in zee geworden?

Drijft Nederland nog niet te veel op de verwachting van hulp van buiten? Zijn er nog niet te veel Nederlanders die, twijfelend aan eigen kracht en ideaal, er niet aan willen om hun land en hun koloniën een goede verdediging te geven en Nederland te maken tot een mogendheid welke zich zelf durft zijn, maar die zich voorstellen,

---

1) Zie Inleiding, noot blz. 3.

zwak en hulpbehoevend, een sterkere te kunnen vinden, die hen zal bewaken en beschermen? Als die meening overheerschend is, zal Nederland nog veel verliezen door eigen schuld, schuld, die dan weer zou zijn onze eenige verontschuldiging; ook wanneer de laatste noot van onzen Kokospalm, door een nieuwen overheerscher afgerukt, zou worden geworpen voor onze voeten of geslingerd naar ons hoofd, ten aanschouwe van den onverschillig toekijkenden inlander, wien, in ons lang samen-zijn, het geloof niet deelachtig is gemaakt, dat zijn zaak en onze zaak geworden zijn tot één belang.

Jong-Nederland vergete niet hoe oud-Nederland Ceilon verloor, opdat niet eenmaal beschreven zal moeten worden, hoe Nederland *op overeenkomstige wijze* Insulinde verloor.

Bijlage A.

Aan den Honorable J. G. VAN ANGELBEEK,
Gouverneur enz. te Kolumbo.

Mijn Heer,

Ik heb de eer Uwedele te berichten, dat ik orders ontvangen heb van de Bewindhebberen van de Edele Oost-Indische Kompagnie, om eenpaariglijk met de officieren die het bevel voeren over de Land en Zeemagt in Indien zoodaanige maatreegelen te neemen. als noodig geoordeeld zullen worden, om de quaade gevolgen voor te komen, die men vreest dat zich tot deeze landen, door de jongste sucessen van de Franschen in Holland zoude kunnen uitbreiden, tot dien einde heeft de Prins Stadhouder die zijn toevlugt naar Groot-brittaniën heeft moeten neemen, door zijn Majesteits Sekretaris van Staat een brief voor Uweled. gezonden, die Uweled. nevens dezen zal worden overhandigd, en vermits dezelve de orders van Zijne Doorluchtige Hoogheid bevat, om de Hollandsche Koloniën op het eiland Ceilon onder de bescherming van Zijne Majesteit te stellen, zoo houde ik mij verzeekerd, dat UwEd. geene zwaarigheid op Uw zeide zullen maaken om daaraan direct te obedieeren, op dat zoodaanige etablissementen of kolonies teegens den vijand kunnen beschermd en in het bezit gehouden worden op voorwaarde van weeder aan de Republiek teruggegeeven te worden bij het sluiten van een algemeene vreede, waarbij deszelfs onafhangelijkheid en konstituutsie zooals in 't jaar 1787 vastgesteld is gemaintineerd en verzeekerd word.

Ik heb het genoegen Uweled. ter kennisse te brengen, dat de officieren, kommandeerende de Land en Zeemagt door Zijne Majesteit gelast zijn, de Vriendschap en goede wille der inwoonderen die zoodaanig onder de Koninglijke bescherming zullen worden gesteld aan te kweeken en hun te overtuigen van Zijn Majesteits geneegenheid om hun alle zoodaanige vrijheeden en voorregten te akkordeeren als bestaanbaar kunnen zijn met de algemeene belangens van het Rijk, en dat het zijne Majesteits intentsie is, dat hunne wetten en gewoontens niet overtreeden noch eenige nieuwe tollen of schattingen opgelegd zullen worden, vertrouwende echter dat behoorlijke voorzorg genoomen zal worden, tot goedmaaking der kosten tot de innerlijke Regeering van het Etablissement. Ik moet Uwedele ook ter kennisse brengen, dat het Zijne Majes-

teits genaadig wel behaagen is, dat innerlijke handel van de inwoonders geheel vrij zal weezen, en dat hun vrijheid zal gegeeven worden handel te voeren, van en naar de Engelsche komp. bezittingen in de Oost-Indien met dezelfde voorregten als de onderdaanen van de allerbegunstigde naatsie genieten, en dat geduurende de etablissementen die onder UwEd. staan in het bezit van Zijne Majesteit blijven, de inwoonders op het aller begunstigd zullen behandeld en ook toegelaaten worden de vrije en volle kommercieele voordeelen die de geleegenheid en omstandigheid van het Etablissement zullen gedoogen, en ten einde een blijk te geeven van Zijne Majesteits begeerte om de situaatsie van de inwoonders zoo genoeglijk als mooglijk te maaken, heeft hij gelast, dat de amptenaaren van UwEd. Regeering in het vrije en volle bezit van hunne ampten zullen gelaaten worden, tot dat men Zijn Majesteits welbehaagen desweegens weeten zal.

Aangaande de Europeesche korpsen die in Ued. Goevernement dienen, heeft het Zijn Majesteit genaadiglijk behaagd, mij te authorisseeren hun voor te stellen, om in soldij van Groot-brittanniën genoomen en voor zijn dienst geëngasieerd te worden op dezelfde voorwaarden waarop zij nu geemploieerd worden.

Deze kommunikaatsie gedaan hebbende, is het mijn plicht Uweled. ook te verwittigen dat wanneer teegen Zijne Majesteits verwachting eenige teegenstand word gebooden om de verscheide kolonien en etablissementen op het eiland Ceilon overtegeeven, de officieren kommandeerende de Zee- en Landmagt uitdrukkelijk last van den Koning hebben, om daarvan door geweld in Zijne naame bezit te neemen, welke maatreegelen, als zijnde het gevolg van de minachting voor de orders van den Prins Stadhouder, Uwed. en die met UEd. betrokken zijn verantwoordelijk voor de gevolgen zal maaken.

Ik breng UwEd. noch ter kennisse, dat binnen weinig dagen een aanmerkelijk lichaam troepen van hier zullen zeilen om te Trinkonomale bij een te trekken, en dat eenige bedeeling die UwEd. omtrend deeze gewichtige depeche te maaken hebben zal, UwEd. zulx doen moet aan de kommandeerende officieren van de Zee- en Landmagt aldaar verzaameld, die volle magt hebben om zoodaanig maatregelen overeenkomstig met de bovengemelde orders te beraamen, als de noodzaakelijkheid van het geval vereischen.

De vrienschap die zoolange plaats gehad heeft, tusschen Groot-brittanniën en de Staaten Generaal en die zeekerlijk grootelijks tot welzijn van beide gestrekt heeft, heeft mij in eene bezondere verleegenheid gebragt door het gevoel van de noodzaakelijkheid waarin ik mij gebracht zie van UwEd. een finaale en gedecideerd antwoord op deeze depeche binnen een bepaalden tijd aftevraagen, maar de kritieke gesteldheid van de publieke zaaken wil geen uitstel toelaaten. Het is daarom overmijdelijk noodig, dat UwEd. met eens tot een besluit komt om de bescherming die UwEd. door den Koning als geallieerde en vriend van de Staaten

Generaal onder de konstituutsie gegarandeerd in 1787 aangebooden word aanteneemen, of een sijstema te verkiesen dat tot verdrukking en ruïne strekt van de vrijheid en eigendommen der geene die zoo ongelukkig zijn zich onder dezelfde te bevinden.

Tot dat einde heeft majoor Agnew last UwEd: antwoord aan de kommandeerende Officieren van de Zee- en Landmagt overtebrengen, vermits geene verdere brievewisseling derweegens met mij gehouden kan worden, of wanneer UE begeeren mogte iemand van weegens uwe eigen Regeering af te zenden is kapitain Gardner door kommandeur Rainier gelast om hem alle mogelijke gerief in zijn Majesteits Schip de Heroine te bezorgen, en hem op Trinkonomale aan de wal te zetten, maar hierbij moet indrukkelijk begreepen worden, dat in zoodaanige gesteldheid van Zaaken, de geringste delay aangemerkt zal worden als een weijgering van de aangeboode bescherming.

Majoor Agnew, die de eere zal hebben deeze depeches te overhandigen, is een officier op wiens opregtheid en bescheidenheid UwEd. zich volkoomen verlaaten kan, en verdiend ten hoogsten met de openhartigste vertrouwendheid behandeld te worden.

Ik heb de eer met bezondere konsideraatsie te zijn mijnheer

UwEd. Zeer Gehoorzaame en needrige Dienaar

(was geteekend) Hobart.

Fort St. George, den 7en Julij 1795.

vertaald door A. H. Giesler gezw. translateur.

Bijlage B.

Aan den Honorable J. G. VAN ANGELBEEK,
Gouverneur enz.
en de Heeren van den Raad te Kolombo.

Honorable Heer en Heeren.

Onze President heeft de eere gehad den 7 Juli een brief aan den Heer van Angelbeek te richten in dewelke zijn Lordschap de oogmerken van den koning van Groot-brittanniën nopens de Hollandsche bezittingen in Indiën bedeelde en uw Goevernement uitnoodigde de voorstellen aanteneemen, die uitgedacht waaren om deeze bezittingen geduurende den oorlog tegen de vijanden te beveiligen, door dezelve onder de bescherming van Groot-brittanniën te nemen op voorwaarde dat dezelven aan de Republiek van Holland terug zouden worden gegeeven bij het sluiten van een algemeenen vreede, waar bij haare onafhankelijkheid en de konstituutsie, zooals dezelven in het jaar 1787 vast gesteld is, gemaintineerd en verzeekerd word.

Weetende, dat UwEd. door de allerheiligste banden verplicht waart, die konstituutsie te handhaven, twijfelden wij geenszins, of UwEd. zouden het plan 't welk tusschen zijn Majesteit en den Prins beraamd was met genoegen aanvaarden te meer wijl de grondbeginzelen, waar op dit plan geformeerd was, niet bedoelen, het welk als een verkorting van uw eere of plicht kost opgenoomen worden.

Het deed ons oprechtelijk leed dat de harmonie en goede verstandhouding die zeedert zoo lange tusschen de twee Goevernementen plaats gehad had, nu gestremd zoude worden, wijl UwEd. zich door den brief van den Stadhouder niet gerechtigd hielden in alle de voorstellen die onze President UwEd. deed, ten vollen te bewilligen, en dat zelfs de gelimiteerde wijze, waarop uw Goevernement daar aan voldoen wilde door den kommandeerenden officier te Trinkonomale te leur gesteld wierd, wijl hij wegens een gebrek in de formaliteit der onderteekening zich niet gerechtigd achtede aan dezelve te gehoorzaamen.

Ingevolge de orders uit Europa, ingeval UwEd. de bescherming van Groot-brittanniën mogten komen te weigeren, zijn, de vijandigheeden daadelijk begonnen, en het gevolg daarvan is geweest de verovering van de Forten van Oostenburg en Trinkonemale met de onderhoorige Dis-

tricten en van de andere Hollandsche bezittingen op het eiland Ceilon, die wij reeden hebben te gelooven, dat thans reets in onze handen zijn, dan wel door onze troepen staan veroverd te worden.

Wijl verscheidene omstandigheden ons bewoogen hebben te gelooven, dat wij eene en dezelfde belangens hadden, in de uitkomst van den teegenwoordigen oorlog, zoo doet het ons ernstig leed dat wij tot zulke uiterste gebracht zijn, en uit dien hoofde trachten wij, alles aantewenden wat in ons vermogen is, om onze geschillen in vriendschap en spoedig bijteliggen opdat wij ten minsten het genoegen moogen genieten van de bewustheid dat wij het gevoel van menschlievendheid en van achting voor uwe Naatsie hebben opgevolgd, door naar uiterste vermogen de gevolgen te verhoeden, die uit de voortduring van vijandigheden onvermijdelijk spruiten moeten.

Wij worden te meer aangezet om thans noch eene pooging te doen tot de herstelling van de rust, wijl wij overtuigd zijn, dat uwe middelen van teegenweer geenszins toerijken, en wij houden ons verzeekerd dat UwEd. dat zult toestemmen, wanneer UwEd verwittigd worden, dat bij eene te Neufchatel op den 30 Maart l.l. geteekende kapituulatsie tusschen de Britsche Regeering en den Graaf de Meuron eigenaar van het regiment van zijn naam, vastgesteld is, dat het geheele Corps, ten eersten uit uwen dienst zal ontslagen worden, ten einde in die van Groot-brittanniën overtegaan en dat om den inhoud van voorz. kapitulaatsie ter uitvoer te brengen den Graaf van Meuron op den 6 deezer te Tellichery is aangekomen.

Wij hebben van Zijn Majesteit Staads Sekretaris berichten ontvangen waar bij ons kennis gegeeven word, van de termen dezer overeenkomst en wij hebben ook brieven van den Heer Cleghorn die dezelve genegootsieerden den Graaf van Meuron uit Europa naar deeze gewesten verzeld heeft.

Uwe brief van den 15 laatsleeden, zoude ons het recht geeven, om gebruik te maaken van de voordeelen die ons te beurt moeten vallen, uit zoo een aanmerkelijke vermindering van uwe macht, en zulks zoude ons hebben kunnen beweegen de verovering van alle de Hollandsche bezittingen op het eiland Ceilon te voltooien zonder dat dit ons veel moeite behoefd te kosten, en welke maatregelen wij billijker wijze ter hand konden neemen, zonder ons met eene moeilijke onderneming te bezwaaren.

Wij zijn echter al te zeer geneigt tot vreede met de Representanten van de Stadhouderlijke Regeering, dan dat wij voor UwEd. iets verzwijgen zouden wat tot zulk een wenschlijke voorwerp den weg kan baanen, en daarom herhaalen wij onze voorige voorstellen, in zoo verre betreft de bezittingen die onder uw bestier gebleeven zijn.

Edoch ter zelver tijd dienen UwEd. te begrijpen, dat ons voorstel ten doel heeft, om de Hollandsche bezittingen, waar van gesprooken word, volkomen onder de bescherming en bewind van Zijn Brittannische Ma-

jesteit te stellen, zullende de troepen, die ten dien einde geplaatst zullen worden, uit de Britsche dan wel uit die, die in uwen dienst zijn gekoozen worden, zooals wij in de teegenwoordige omstandigheeden geraaden zullen oordeelen.

De Brief van onzen President van den 7 Juli bevat de voorwaarden, die wij ten opzichte van bezittingen toestaan kunnen, die noch onder uw bestier gebleeven zijn, en tevens de maatregelen, die wij opvolgen zullen, ingevalle UwEd. volharden bij uw besluit van den 15 Augustus. Indien uw eenige uitleggingen begeeren mogten zullen dezelven UwEd. door majoor Agnew, gegeven worden, die ons volkoomen vertrouwen bezit, en die door ons gemachtigd is, om de wijze vast te stellen, waarop deeze schikkingen ter uitvoer moeten gebracht worden.

Wij hebben de eere met bezondere konsideraatsie te zijn Honorable Heer en Heeren UwEd. Zeer gehoorzaame en nedrige Dienaaren

(was geteekend) Hobart. E. Saunders. E. Tallofield.

Fort St. George, den 22 September 1795.

Bijlage C.

Mijn lieve Broeder.

Uit hoofde van de ontbinding van 't Goevernement, met het welk ik de kapitulaatsie ten dienste van mijn Regiment in 1781 gemaakt heb, heb ik beslooten hetzelve terug te trekken uit de Hollandsche armee, met voorneemen het Corps te doen overgaan in dienst van zijne Brittannische Majesteit, die zijne bescherming verleend heeft aan den Prins Erf-Stadhouder, en die de standhouding van de Constituutsie van de Staaten Generaal in 1787 vastgesteld, heeft geguarandeerd.

Ik geeve uw hier van kennis ten einde uw daarna te gedraagen. Ik ken te wel UwE. gevoelens en uw aankleeven om mij te veroorlooven een oogenblik te twijfelen dat gij niet zult volbrengen alle de plichten, welke deeze nieuwe schikking van zaaken uw oplegd.

In afwachting van het aangenaam genoegen van uw te omhelzen, zoo twijfeld nimmer aan de teedere broederlijke gevoelens van uw toegeneegen Broeder en Chef Proprietair

(was geteekend) Le C. Charlez de Meuron.

Goudelour, den 30 September 1795.

Bijlage D.

Madras.

Aan den Hoogedelen Gestrengen Heer
LORD ROBBERT HOBART
en den Raad int Fort St. George.

Hoogedele Gestrenge Heer en Heeren.

Wij hebben de eer gehad Uwen brief van den 22en September j.l. uit handen van den Heer Majoor Agnew te ontvangen en dienen daarop het volgende in antwoord.

Ons antwoord op den brief van Mylord Hobart van den 7en Juli, hetwelk volgens begeerte van Zijn Lordschap aan de heeren Kommandanten van de Britsche Zee- en Landmacht voor Trinkenomale afgevaardigd wierd, behelsde alles, wat zijne Doorluchtige Hoogheid de Erfstadhouder van ons begeerde en wij gaven daarbij bondige redenen, waarom wij de overige eischen van zijn Lordschap, die veel verder gingen, niet konden bewilligen.

Deeze brief wierd door onzen Goeverneur alleen geteekend, wijl de heer Majoor Agnew zoo zeer op zijne depêche aandrong, wegens het gevaar waarin het fregat in de quaade mousson bloot gesteld lag en wijl de leden van den Raad gedeeltelijk buiten het kasteel woonden, en met de onderteekening dus eenige uuren zouden gespild geworden zijn, en onze Goeverneur konde daaromtrend geene de minste zwaarigheid maaken, wijl het opstel door ons allen goedgekeurd was, en wijl de Goeverneurs van Ceilon, ten allen tijde in de wigtigste voorvallen orders aan de subalterne ministers gegeeven hebben, bij brieven door hen alleen geteekend.

Majoor Fornbauer had dus zonder bedenking aan dies inhoud moeten voldoen, weshalven wij de gevolgen van zijne weigering ook voor zijne reekening en verantwoording gelaaten hebben.

Wij hadden echter met veel grond van de heeren Kommandanten moogen verwagten, dat zij in de aanbieding van voorm: majoor, dat hij nadere order vraagen, en daaraan voldoen wilde, zouden berust hebben, als wanneer dit ongelukkig misverstand in weinig dagen had kunnen weggenomen worden. Doch toen zij door het invadeeren van ons territorium, en door 't opeischen van beide forten, openbaare hostiliteiten ondernaamen, zoo waaren wij verplicht bij onzen brief van den 15e Augs. onze vreedelievende aanbieding terug te nemen.

Maar als men voor een oogenblik wil veronderstellen, dat het wangedrag van Majoor Fornbauer aan de heeren Kommandanten eenig recht tot die hostiliteiten gegeeven had, met wat schijn van reeden kan de overweldiging van Batikaloa, Jafna en Tutukorijn gejustificeerd worden, daar de chefs van die plaatsen tot het admitteeren van uwe troepen zoo ruime aanbieding deeden. En wat recht, wat ander argument, dan alleen de overmacht, kunt gij Mylord en Heeren! allegeeren, om de overgave van onze overige bezittingen op zulk eene wijze van ons te eischen als bij uwen brief van den 22 September geschiedt?

Nopens de kapitulaatsie, die mijnheer de Graaf de Meuron, wegens het Zwitsers regiment, met Uw Goevernement heeft aangegaan, verklaaren wij, dat hij daartoe niet is bevoegd geweest, wijl hij dit regiment aan ons permanent heeft overgelaaten, zoo lange de kompe. het zal noodig hebben, blijkens het 25e artikel van zijn kapitulaatsie met ons, hetwelk in kopij hiernevens gaat. Hij zegt in zijnen brief aan zijnen broeder, den kolonel commandant, dat het Goevernement ontbonden is, waarmede hij de kapitulaatsie gemaakt heeft, en dat hij daarom beslooten heeft, hetzelve van de Hollandsche armé terug te trekken, doch het Goevernement is noch niet ontbonden, en dit zal eerst bij de generaale vreede in Nederland blijken. Middelerwijl zijn wij hier de representanten van hetzelve, en worden daarvoor door Uw Lordschap en Edelen bij brief van den 22 Sept. j.l. erkent.

Doch al beroofd men ons van dat gedeelte van het regiment, hetwelk zich hier bevindt en uit 500 koppen bestaat, zoo zijn wij daarom niet van andere resources ontbloot, om ons en het ons toevertrouwde te defendeeren, en indien wij eindelijk door een als te groote overmacht vernield worden, zoo zullen wij genoegzaame vertroosting vinden in de bewustheid, dat wij alles gedaan hebben, wat van getrouwe ministers verwagt kan worden, die eere en plicht boven alles stellen.

Wij hebben de eere met bezondere konsideraatsie te zijn: Hoogedele Gestrenge Heer en Heeren! Uwer Hoogedelheid en Edelen zeer gehoorzaame en needrige dienaaren

(was geteekend) J. G. van Angelbeek, C. van Angelbeek, D. C. von Driberg, Is. Reintous, B. L. von Zitter, A. Samlant, I. A. Vollenhove, D. D. von Ranzow, A. Issendorp, en T. G. Hofland.

Kolumbo, den 13e Oktober 1795.

Bijlage E.

Antwoord aan den Rijxadigaar.

Ik heb den inhoud van Uwen brief aan den Weledelen Grootachtbaren Heer Goeverneur te kennen gegeeven, en wijl UwEd. daarbij begeerd, dat de gezamentlijke Heeren leden van den Raad, daarover spreeken zoude, zoo heeft vermeldde heer Gouverneur om in dit stuk genoegen te geeven, ten eersten vergadering belegd, en het translaat van den brief aan de Heeren gekommuniceerd, waarop bij Hooggemelde Heer Goeverneur en Raaden eenpaarig beslooten is, het volgende te antwoorden.

Men was hier reets vroeg onderricht dat de Heeren Hofsgrooten kort, nadat de Engelschen voor Trinkonemale gelandt waaren, gezanten aan den Engelschen Kolonel afgezonden hadden met allerlij levensmiddelen, en met aanbieding van hulpe tegen de Hollandsche Kompe. Het zoude dus onbetaamlijk voor ons geweest zijn, over dingen aan de Rijxgrooten te schrijven, die dezelven vrij vroeger en omstandiger bekoomen kosten van hunne afgezanten, die zich in 's vijands leger bevonden, en dus alles met hunne eigene oogen aanzagen.

Wij hoopen niet, dat UE. ontkennen zal, dat het Hof gezanten aan de Engelschen gezonden heeft, want het heele land spreekt daarvan, onze Spions, en ook verscheidene Europeeschen en Maleijers, die van daar gevlucht zijn, hebben deeze zendelingen met hunne oogen gezien, en de Engelschen zelve hebben dit in hunne nieuwspapier, de koerant van Madras genaamd, hetwelk alle weeken tweemaal te Madras gedrukt word, met de volgende woorden bekend gemaakt.

> Het zal onze leezers aangenaam zijn te verneemen, dat de Koning van Kandia, op de bekoome tijding van de landing der Engelsche troepen zendelingen heeft afgevaardigd aan Kolonel Stuart, met vrijwillige aanbieding, om hem tegens het Hollandsche garnisoen te helpen, met slagtvee en andere provisien, als ook met volk, het is ligt te begrijpen, dat deeze aanbieding beleefdelijk aangenomen wierd, de voordeelen, die uit deeze vroegtijdige aanbieding van vriendschap voortkomen zijn meenigvuldig, doch het grootste is, dat ons leeger daardoor voorzien word van slagtvee en andere provisien, waaraan men bevoorens gebrek geleeden had.

UwEdl. schrijft wijders, dat men te Kandia vernomen had, dat een ambassadeur van de Engelschen aan het Hof stond afgezonden te worden, doch wij hebben vernomen, dat die ambassadeur door Gecommitteerden van het Hof afgehaald en in Kandia reets voor veele dagen aangekomen is, en ook al audientsie bij Zijne Kaiserlijke Majesteit gehad heeft; andere berichten daar en tegen zeggen, dat de Ambassadeurs noch verwagt wierden, doch dat het Hof reets verscheidene Hoofden gezonden had, om dezelven te recipieeren, en ten Hove te geleiden; wat hiervan waar is, zal UwEdl. zelve best weeten.

UwEdl. schrijft wijders, dat bevoorens door ons van diergelijke zaaken dadelijk aan de Heeren Hofsgrooten kennis gegeven wierd, en vraagd, waarom dit thans niet geschiedt is?

Wij antwoorden daarop, dat in vroegere tijden het Hof met de Kompe. in vriendschap leefde, weshalven het toen gevoeglijk was van zulke zaaken over en weder kennis te geven, doch wij laaten UE. zelve oordeelen, of dit thans te pas konde koomen, nu de Hofsgrooten zich bij onze vijanden gevoegd hebben.

UwEd. schrijft wijders, dat wanneer in vroegere tijden tusschen ons eenige geschillen waaren, dezelve dadelijk, en zonder vertoef bijgelegd, en de onderlinge vriendschap weder vernieuwd wierd.

Hierop ben ik door den Heer Goeverneur en door de gezaamentlijke heeren Leden in den Raad gelast het volgende te antwoorden.

Wij hebben geen schuld aan de geschillen die, volgens uw eigen zeggen, zeder eenigen tijd tusschen ons ontstaan zijn, wij hebben ons stipt gehouden aan het vredestraktaat, hetwelk de Kompe met zijne Kaiserlijke Majesteit geslooten heeft en wij hebben aan het Hof alle mogelijke blijken van vriendschap gegeeven; Het Hof daarentegen heeft in veele opzichten tegen dat traktaat gehandeld.

Wij hebben ter gewooner tijd de laaste ambassade gezonden, het Hof was dus verpligt, ambassadeurs naar Kolumbo te zenden, doch heeft dit niet willen doen, niet tegenstaande wij daarom te meermalen verzocht hebben.

Het Hof heeft onze deserteurs niet willen uitleeveren, waartoe hetzelve volgens het 17e artikel van het vredes-tractaat verplicht was.

Het Hof heeft geweigerd, kaneel in 's Konings land te laaten schillen, hetwelk bij het 8e artikel van 't traktaat plechtig beloofd was.

Het Hof heeft begeerd, dat wij de stranden, die aan onze Kompe bij het derde artikel afgestaan zijn, terug zouden geeven, niet tegenstaande dat wij te meermaalen verklaard hebben, dat de Goeverneur en Raad de macht niet hebben om iets af te staan, of terug te geeven, maar dat dit van hooger hand moet verzocht worden.

En eindelijk heeft het Hof, hetwelk volgens het 20e artikel verplicht is, de Komp. tegen alle vijanden te helpen en bij te staan, zich met de Engelschen die onze vijanden zijn in onderhandelingen ingelaaten, aan dezelven gezanten gezonden, en hun leger, hetwelk onze vesting bestormde,

van levensmiddelen verzorgd en verdere hulpe tegen ons aangebooden, hetwelk regelrecht aanloopt tegen het 21e artikel, waarbij Zijne Keizerlijke Majesteit zich verbonden heeft, dat hij met geene vreemde Europeesche naatsie, als met de Heeren Hollanders alleen eenige korrespondentsie houden, veel min kontrakten sluiten zal.

Dit zijn zaaken, die voor het oog van de heele waereld geschiedt zijn, en dus door UwEd. niet kunnen ontkend worden, en UwEd. zal daaren boven noch moeten bekennen, dat wij verscheide maalen de Heeren Hofsgrooten verzocht hebben, ambassadeurs af te zenden, om de vriendschap te vernieuwen.

UwEd. schrijft wijders, dat de vriendschap, die tusschen ons zeder lange had plaats gehad, voor eenigen tijd verflauwd was, en dat daarom alle voornemens niet wel uitvielen.

Wanneer dit laatste stuk op Trinkenomale ziet, zoo moeten wij bekennen, dat wij daarvan betere verwachting gehad hadden, doch dat het daar niet wel uitgevallen was, hebben wij aan het Hof te wijten, want het Engelsche leger zoude, wegens gebrek aan levensmiddelen, de beleegering hebben moeten opbreeken, indien de Heeren Hofsgrooten hetzelve daarvan niet voorzien hadden. Dit behoefd geen nader bewijs, wijl de Engelschen zelve dit bij het voorwaards gem. nieuwspapier opentlijk bekennen.

Doch wij geeven daarom den moed niet op, maar zullen onze kragten verdubbelen, om ons tot het uiterste toe te defendeeren, tegen de vijanden, die ons op zulk een onrechtvaardige wijze aanvallen. Maar als wij des niet te min eindelijk voor de overmacht bezwijken, en het eiland aan onze vijanden overgeeven moeten, wat zal als dan het lot van het heele land en van het groote Hof van Kandia weezen. Het is waar, de Engelschen zullen thans alles belooven, wat de Heeren Hofsgrooten van henlieden begeeren, om door de hulpe van het groote Hof meester van onze vestingen te worden. Zij zullen alle produkten van het land tegen hooge prijsen betaalen en daartegen alle benoodigdheden aan het groote Hof en de ingezeetenen tegen geringe prijsen leeveren, om zich aangenaam te maaken, en zij zullen op dien voet mogelijk een of twee jaar kontinueeren.

Maar als zij eens meesters van onze bezittingen zijn, en niets meer van buiten te vreezen hebben, dan zullen alle die schoone beloften vergeeten worden, en in rook verdwijnen; zij zullen niet eer rusten, voordat zij het heele land vermeesterd hebben. Alsdan zullen de Heeren Hofsgrooten, die thans zulke groote verwachting van de Engelschen hebben, zich te laat beklaagen, dat zij de Hollanders, die altijd met het groote Hof als getrouwe bondgenooten en vrienden wel gehandeld hebben, tegen recht en reede verlaaten, en zich, en het heele land in het ongeluk gebragt hebben.

Dit verzoeken wij, dat de Heeren Hofsgrooten in ernstige overweeging neemen, en het ongeluk, dat hen boven het hoofd hangd,

vermijden, wijl het nu noch tijd is, om zich, en het heele land te redden.

De Edele Heer Goeverneur, en de gezamentlijke Heeren Raaden zijn zeer geneegen, hiertoe mede te werken, en tot dat einde de vriendschap met het groote Hof te vernieuwen, overeenkomstig met het jongste vreedens-traktaat, en verklaaren bij deezen, dat de Heeren Ambassadeurs, die Zijne Kaizerlijke Majesteit tot dat einde zal gelieven naar Kolumbo te zenden, met alle eer en respekt zullen ontvangen worden, om met henlieden te overleggen, wat tot behoud van het heele Rijk diend gedaan te worden, en zij belooven, dat zij aan Zijne Kaizerlijke Majesteit al het genoegen zullen geeven, wat in hun vermoogen is. Doch de tijd is kort; de Engelschen maaken reets aanstalt Kolumbo te beleegeren, en dus moet geen tijd verzuimd worden, wijl het anders te laat zal zijn.

Wijl van dit besluit, dat hierop door het groote Hof genoomen zal worden, het geluk of ongeluk van het heele Rijk afhangd; zoo word uwe verzocht dit alles aan zijne Kaizerlijke Majesteit met getrouwe oprechtheid bekend te maaken.

(was geteekend) I. Reintous.

Kolumbo, den 30e September 1795.

Bijlage F.

LIST OF THE GARRISON OF COLOMBO, IN THE ISLAND OF CEYLON, AT THE TIME OF ITS SURRENDER TO THE ENGLISH ON FEBRUARY 16, 1796 [1]).

GENERAL STAFF.

Van Angelbeek, governor; Driberg, colonel in command; Scheder, lieutenant-colonel; Vaugine, major; Prosalot, major and adjutant-general; Driberg, captain major of the fortress; Caper lieutenant-adjutant of battalion; Hopel, lieutenant and adjutant to the Governor; Déjè and Scheder, sub-lieutenants and Fort adjutants; Wolkers, surgeon-major of battalion.

NATIONAL TROOPS.

GRENADIER COMPANY.

Captain Frantz, two lieutenants, one sub-lieutenant, one assistant surgeon, and 90 non-commissioned officers and men.

FUSILIERS.

1st Company. — Captain Légrevisse, 2 lieutenants, 2 sub-lieutenants, 1 assissant surgeon, and 93 non-commissioned officers and men.

2nd Company. — Captain Thirback, 1 lieutenant, 2 sub-lieutenants, 1 assistant surgeon, and 115 non commissioned officers and men.

3rd. Company. — Captain Hoyer, 2 lieutenants, 2 sub-lieutenants, 1 assistant surgeon, and 92 non-commissioned officers and men.

4th Company. — Captain Vandestraaten, 2 lieutenants, 2 sub-lieutenants, 1 assistants surgeon, and 98 non-commissioned officers and men.

Also attached to the Grenadier Company a drum-major, a sergeant, a bandmaster, corporal, and nine bandsmen.

---

1) Overgenomen uit Journal of the Ceylon Branch of the Royal Asiatic Society, 1888, X, 37. Voor de namen der officieren komen in verschillende bronnen uiteenloopende spellingen voor, de kolonel-commandant b.v. heet Driberg of Drieberg, van en von Drieberg of Driebergen. In de bijlagen heb ik ze laten staan, zooals de oorspronkelijke stukken ze vermelden. In den tekst heb ik de spelling aangenomen die mij als waarschijnlijk juist voorkomt.

WURTEMBERG REGIMENT.

Van Hugues, colonel; Venagel, major; Hoffmann, lieutenant-adjutant; Frank, surgeon-major; Stalinger and Blesche, ensigns of the colours; a drum-major, corporal; bandmaster, sergeant, and eleven bandsmen.

Companies:

Colonel: Captain-lieutenant Reitzenstein, 1 lieutenant, 2 sub-lieutenants, 97 non-commissioned officers and men.

Major: Captain-lieutenant Halovax, 1 lieutenant, 2 sub lieutenants, 78 non-commissioned officers and men.

Fusiliers: Captain Winkelmann, 1 lieutenant, 2 sub-lieutenants, 78 non-commissioned officers and men.

MALAYS: 1st. BATTALION, COMMANDED BY CAPTAIN LAMOTTE.

An assistant surgeon.

1st Company. — Driberg, lieutenant commanding, 1 drill sergeant, Kaping, major and captain, 1 lieutenant, 1 sub-lieutenant, 99 non-commissioned officers and men.

2nd Company. — Boegman, lieutenant commanding, 1 drill sergeant, Nolloyaya, captain, 1 lieutenant, 1 sub-lieutenant, 84 non-commissioned officers and men.

3rd Company. — Schmidt, sub-lieutenant commanding, 1 drill sergeant Singationa, captain, 1 lieutenant, 1 sub-lieutenant, 86 non-commissioned officers and men.

4th Company. — Mollee, lieutenant commanding, 1 drill sergeant, Singajouda, 1 lieutenant, 1 sub-lieutenant, 86 non-commissioned officers and men.

5th Company. — Vogel, lieutenant commanding, 1 drill sergeant, Toedacvilyaya, 1 lieutenant, 1 sub-lieutenant, 53 non-commissioned officers and men.

MALAYS, 2ND BATTALION, COMMANDED BY CAPTAIN DOBRIG.

1st Company. — Willemberg, sub-lieutenant commanding, 1 drill sergeant, Singasarie, captain, 1 lieutenant, 1 sub-lieutenant, 87 non-commissioned officers and men.

2nd Company. — Pellegrin, sub-lieutenant commanding, 1 drill sergeant, Boukūs, 1 lieutenant, 1 sub-lieutenant, 81 non-commissioned officers and men.

3rd Company. — Délille, sub-lieutenant commanding, 1 drill sergeant Lay, 1 lieutenant, 1 sub-lieutenant, 97 non-commissioned officers and men.

4th Company. — Graimont, sub-lieutenant commanding, 1 drill sergeant, Singagouna, 1 lieutenant, 1 sub-lieutenant, 67 non-commissioned officers and men.

5th Company. — Stroop, sub-lieutenant commanding, 1 drill sergeant, Wirakousouna, 1 lieutenant, 1 sub-lieutenant, 55 non-commissioned officers and men.

6th Company. — Heyde, sub-lieutenant commanding, 1 drill sergeant, Bingalaxana, 1 lieutenant, 1 sub-lieutenant, 91 non-commissioned officers and men.

SEPOY BATTALION, COMMANDED BY CAPTAIN PANNENBERG.

1st Company. — Frick, sub-lieutenant commanding, 1 drill corporal, 1 captain, 1 lieutenant, 1 sub-lieutenant, 61 non-commissioned officers and men.

2nd Company. — Otto, sub-lieutenant commanding, 1 captain, 1 lieutenent, 1 sub-lieutenant, 48 non commissioned officers and men.

3rd Company. — Golstein, sub-lieutenant commanding, 1 drill sergeant, 1 captain, 1 lieutenant, 1 sub-lieutenant, 82 non-commissioned officers and men.

4th Company. — Olivier, sub-lieutenant commanding, 1 captain, 1 lieutenant, 1 sub-lieutenant, 83 non-commissioned officers and men.

5th Company. — Axen, sub-lieutenant commanding, 1 drill sergeant, 1 captain, 1 lieutenant, 1 sub-lieutenant, 76 non-commissioned officers and men.

6th Company. — Vanderverff, sub-lieutenant commanding, 1 captain, 1 lieutenant, 1 sub-lieutenant, 91 non-commissioned officers and men.

7th Company. — Vandelbock, sub-lieutenant commanding, 1 drill sergeant, 1 captain, 1 lieutenant, 1 sub-lieutenant, 80 non-commissioned officers and men.

ARTILLERY.

Hupner, major commanding; Proberg, captain, assistant major; Tresseler, sub-lieutenant, adjutant; Stekler, sub-lieutenant, adjutant; Aleps, lieutenant of the arsenal; an assistant surgeon.

1st Company. — Schreuder, captain, 2 lieutenants, 3 sub-lieutenants, 44 non-commissioned officers and soldiers, 30 sailors, 5 workmen, 28 Moors.

2nd Company. — Erhard, captain, 2 lieutenants, 3 sub-lieutenants, 44 non-commissioned officers and soldiers, 30 sailors, 6 workmen, 34 Moors.

3rd Company. — Ducrok, captain, 1 lieutenant, 5 sub-lieutenants, 41 non-commissioned officers and soldiers, 29 sailors, 6 workmen, 38 Moors.

4th Company. — Lagarde, captain, 2 lieutenants, 4 sub-lieutenants, 42 non-commissioned officers and soldiers, 29 sailors, 4 workmen, 32 Moors.

ENGINEERS.

Toenander, captain commanding; Duperon, captain-lieutenant; Luzon, captain-lieutenant; Walberg, sub-lieutenant; Ulembeck, Chevalier, Hernian, and Welsinger, cadets; Keller, sergeant in charge of the works.

INVALIDS.

Heicom, lieutenant in command, and 43 officers and soldiers.

SCOUTS.

Van Mittemann, captain commanding, and 500 Chalias.

COMMISSARIAT.

Van Stroure, captain, and Jonson, dubash.

ARMOURY.

Nette and Demeré, captains.

Surgeons-Majors of the fortress, subordinate to the Surgeon-General: — Pool, Switz, and Heyden.

In addition three companies of Sinhalese, each 100 strong, retainers of the Disava, and an European corporal for each company.

There were besides one company composed of the clerks and two of citizens.

REGISTERS

VAN NAMEN VAN PERSONEN, KOLONIËN, PLAATSEN, RIVIEREN.

Wanneer een naam in den titel van een hoofdstuk is vermeld wordt daarnaar verwezen, zonder afzonderlijke vermelding van de bladzijden waarin hij in het hoofdstuk herhaald wordt.

De namen van die militairen, welke *alleen voorkomen* in de, als bijlage F opgenomen, lijst van het garnizoen te Kolumbo bij de overgave der plaats, zijn in het register niet vermeld.

PERSOONSNAMEN.

NAMEN VAN KOLONIËN, PLAATSEN, RIVIEREN.